

Тема:

**10-11 вересня
2021 року
відбулося
чергове
засідання РАУ**

с. 3

**З нагоди
30-річчя
Незалежності
України
7 адвокатів
отримали звання
«Заслужений
юрист України»**

с. 8

**Дайджест
діяльності
комітетів
та секцій НААУ**

с. 11

**Історія
адвокатури:**
адвокатура
у проголошенні
Незалежності
України
(до 30-річчя
Незалежності
України)

с. 56

ЗМІСТ

Новини та події

Чергове засідання РАУ відбулося 10-11 вересня 2021 року.....	3
Звання заслуженого юриста отримали сім адвокатів з нагоди 30-річчя Незалежності України	8
НААУ та Чернівецький університет домовилися про співпрацю	8
НААУ створила Комітет з питань примусового виконання рішень.....	9
Розвиток електронного правосуддя передбачає подальшу інтеграцію електронних сервісів для адвокатів	9

Комітети НААУ

Дайджест діяльності комітетів та секцій НААУ за липень-серпень 2021 року	11

Цікава тема

<i>А. Сербіна</i> Хто буде належним відповідачем у разі незавершеної реорганізації: відповідатиме попередник чи правонаступник?.....	22
<i>Д. Майстро, Д. Луц</i> Правові аспекти державної підтримки розвитку органічного виробництва в Україні	26

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Ізовітова Л. П.

Голова Національної асоціації адвокатів України, Ради адвокатів України

Гвоздів В. А.

Заступник Голови Національної асоціації адвокатів України, Ради адвокатів України

Кухар О. І.

Заступник Голови Національної асоціації адвокатів України, Ради адвокатів України

Вилков С. В.

Голова Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури України

Крупнова Л. В.

Заступник Голови Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури України

Місяць А. П.

Заступник Голови Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури

Болдін М. Я.

Голова Вищої ревізійної комісії адвокатури

Дроздов О. М.

Член Науково-консультативної ради при НААУ

Офіційний бюлетень Національної асоціації адвокатів України

Реєстраційне свідоцтво
серія KB № 20370-10170 Р
від 19.11.13 р.

Засновник

Національна асоціація
адвокатів України

Юридична та фактична адреса засновника:

04070, м. Київ, вул. Борисоглібська, 3,
поверх 2

Секретаріат НААУ

(044) 392-73-71
факс: (044) 392-73-70
E-mail: info@unba.org.ua
www.unba.org.ua

Партнер НААУ

Господарські справи

О. Мироненко-Шульган

Роль податкової політики
у кризовий період (зменшення
фінансово-економічних потрясінь
малого бізнесу в умовах пандемії) 29

Цивільні справи

Л. Белкін

Звернення стягнення на предмет
іпотеки при зміні його власника 34

О. Розгон

Визначення місця проживання
дитини з одним із батьків,
якщо батьки проживають
за однією адресою 40

Судова практика

Огляд судової практики
Верховного Суду 51

Історія адвокатури

І. Василик

Адвокатура у проголошенні
Незалежності України
(до 30-річчя Незалежності
України) 56

Зразки документів

Клопотання про закриття
провадження в справі
про адміністративне
правопорушення за відсутністю
події та складу адміністративного
правопорушення та повернення
грошових коштів 58

Заперечення щодо розміру
витрат позивача на правову
допомогу та їх стягнення
з відповідача 62

Головний редактор
Ізовітова Л. П.

Редактор
Ковтун М. С.

Загальний дизайн
Гладченко Ю. О.

Реєстраційне свідоцтво:
серія KB № 20370-10170P

Видавець
ТОВ «ФАКТОР-МЕДІА»

Редакція:
вул. Сумська, 106а,
м. Харків, 61002, Україна
тел.: (057) 76-500-76

e-mail: mskovtyn@gmail.com

www.i.factor.ua

Періодичність виходу
раз на місяць

Дата виходу
20.09.2021 р.

© ТОВ «ФАКТОР-МЕДІА», 2021.
Усі права на публікації захищені.
Відтворення та поширення
(розповсюдження) у будь-який
спосіб творів (окремих частин

творів), розміщених у бюлетені
«Вісник Національної асоціації
адвокатів України», допускається
лише за дозволом Національної
асоціації адвокатів України.
При відтворенні матеріалів,
що містяться у бюлетені «Вісник
Національної асоціації адвокатів
України», посилання на видання
і вказівка імені (псевдоніма)
автора твору обов'язкові.

ЧЕРГОВЕ ЗАСІДАННЯ РАУ

ВІДБУЛОСЯ 10-11 ВЕРЕСНЯ 2021 РОКУ

10 та 11 вересня 2021 року у Чернівцях було проведено чергове засідання Ради адвокатів України.

У відкритті засідання у залі Чернівецького національного університету взяли участь ректор університету Роман Петришин, декан юридичного факультету Віталій Вдовічен та народний депутат України, ексклен РАУ Валерій Божик, голова Ради адвокатів Чернівецької області Алла Єзерська.

Вітаючи членів РАУ з початком роботи, Голова Чернівецької обласної ради Олексій Бойко зазначив: *«Без перебільшення, у цьому залі сьогодні зібралась еліта адвокатської спільноти України. Якщо ми говоримо про розвиток нової, молоді, демократичної і найголовніше — правової держави, ми повинні усвідомлювати і знати, що нам потрібно дуже багато чого зробити, в т. ч. і в розбудові інституту адвокатури. Тому бажаю вам плідної роботи, діалогу і щоб ви знайшли відповіді на всі запитання, які є на порядку денному».*

До проекту порядку денного було включено 11 питань. Зокрема, РАУ заслухала питання діяльності Національної асоціації адвокатів України, ведення Єдиного реєстру адвокатів України, інформацію про стан сплати щорічних внесків на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування, а також призначення конференцій адвокатів у 9 областях.

Блок питань порядку денного був присвячений подальшому вдосконаленню кваліфікаційних та дисциплінарних процедур, питанням, які стосуються визнання несумісності набуття статусу адвоката у практиці Верховного Суду та внесення відповідних змін до рішень Ради адвокатів України, а також питань адвокатської практики і перешкод незалежній адвокатській діяльності.

Крім того, РАУ розглянуло лист Генерального прокурора Венедіктової І. В. щодо скликання з'їзду адвокатів України для призначення адвоката до складу органу прокуратури, що здійснює дисциплінарне провадження.

Під час відкриття засідання РАУ 10 вересня **Голова НААУ, РАУ Лідія Ізовітова** зазначила, що НААУ буде підтримувати системний діалог із суб'єктами законодавчої ініціативи.

«Ми докладаємо серйозні зусилля, щоб підтримувати діалог з народними депутатами, профільним комітетом парламенту; адвокатами, які обрані до парламенту і працюють у складі різних фракцій, а також з членами Комісії з питань правової реформи при Президентові України», — наголосила Голова НААУ, РАУ, відкриваючи засідання Ради адвокатів України в Чернівцях.

Вона нагадала, що **у липні 2021 року РАУ затвердила Стратегію розвитку НААУ на наступні 5 років. Разом з тим Стратегія розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021 — 2023 роки затверджена указом Президента.** Ця Стратегія, зокрема, визначає й пріоритети удосконалення інституту адвокатури.

Так, починаючи з липня 2021 року Лідія Ізовітова провела низку зустрічей з народними депутатами щодо реалізації Стратегії розвитку правосуддя. Зокрема, з головою комісії з питань правової реформи, народним депутатом України Сергієм Іонушасом. НААУ звернулася до нього з приводу дискримінаційних підходів оподаткування адвокатської діяльності, які наразі є в законодавстві. Зокрема, у питанні оподаткування адвокатської діяльності НААУ запропонувала внести зміни до Податкового кодексу щодо оподаткування доходів, отриманих фізичною особою, яка провадить незалежну професійну діяльність. Ідеться про право адвоката як фізичної особи, що провадить незалежну професійну діяльність, сплачувати податки

спрощеною системою оподаткування та сплачувати єдиний податок відповідної групи.

«Наші пропозиції відповідають реальним потребам практикуючих адвокатів та забезпечать справедливі і рівні умови оподаткування доходів, отриманих адвокатами як самозайнятими особами (фізичними особами-підприємцями та фізичними особами, які здійснюють незалежну професійну діяльність). Зараз відкрилася нова сесія Верховної Ради, і ми сподіваємося на те, що наші пропозиції будуть розглянуті народними депутатами», — заявила Лідія Ізовітова.

Також у липні 2021 року був підписаний Меморандум між НААУ та Комітетом Верховної Ради України з питань організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування. Це теж є інструментом для розбудови співпраці з парламентарями у напрямку вдосконалення законодавства. Голова НААУ, РАУ зазначила, що парламент зацікавлений у залученні адвокатів, комітетів НААУ до законотворчого процесу.

Крім того, у контексті президентської Стратегії НААУ має пропозиції, як реформувати процедуру доступу до адвокатської професії, проведення кваліфікаційних іспитів. НААУ постійно вдосконалює систему підвищення кваліфікації адвокатів, запроваджує електронні сервіси для адвокатів.

«Тобто значна частина завдань президентської Стратегії може бути втілена на рівні рішень органів адвокатського самоврядування, і такий підхід буде найбільше відповідати міжнародним стандартам незалежності адвокатури», — підкреслила Лідія Ізовітова.

Загалом зміни до профільного законодавства мають відбуватися за участю Національної асоціації адвокатів України і відповідати міжнародним стандартам незалежної адвокатської діяльності та принципу самоврядності професії.

Народний депутат України, заступник Голови Комітету ВР з питань правової політики Валерій Божик привітав членів РАУ із початком роботи та розповів про законодавчі ініціативи, які стосуються інституту адвокатури.

Зокрема, він висловив переконання, що **загрози ухвалення законопроєкту № 1013 про внесення змін до Конституції України (щодо скасування адвокатської монополії) немає**. Як відомо, цей законо-

проєкт був унесений у 2019 році як невідкладний, отримав висновок Конституційного Суду та наразі перебуває на розгляді профільного Комітету ВРУ. При цьому адвокатська спільнота дуже активно відстоювала позицію, що цей документ суперечить як європейським стандартам, так і правам громадян України, і наполягала на збереженні виключного конституційного права адвокатури на представництво.

«На початку нашої каденції була загроза скасування адвокатської монополії. Зараз скажу, що такої загрози немає. Можливо, я десь прогноую не так, але навряд чи це питання найближчим часом буде підніматися», — сказав Валерій Божик.

Крім того, нардеп наголосив, що у парламенті підтримують НААУ у питанні спрощеного оподаткування адвокатів.

«У нас було засідання Комітету, перед тим була нарада. Всі погодилися з тим, що є необхідність терміново вирішити питання порозуміння з НАЗК, а саме декларування членів адвокатського самоврядування. Крім того, наш Комітет знаходиться в активному діалозі з Комітетом митної політики щодо оподаткування адвокатів, а саме можливості єдиного податку і спрощеної системи оподаткування. Я особисто доводжу, що це було б позитивно як для адвокатів, так і для держави, адже в такому разі є можливість декларувати абсолютно все. Це було б корисно для всіх і можливість певної системи в країні», — зазначив Валерій Божик.

Він повідомив також про те, що у рамках співпраці НААУ та Комітету ВРУ з питань правової політики адвокатів широко залучатимуть до всіх робочих груп.

«У нас є постійний контакт з Національною асоціацією адвокатів, і ми домовилися, що будемо широко

залучати адвокатів до всіх робочих груп, особливо до тих питань, які будуть стосуватися адвокатури», — запевнив Валерій Божик.

Нагадаємо: НААУ звернулася до парламенту в липні 2021 року з приводу внесення змін до Податкового кодексу. Зокрема, НААУ ініціює внесення змін до податкового законодавства в частині усунення дискримінації, яка встановлена на сьогодні порівняно з фізичними особами. А саме — дозволити адвокатам спрощену систему оподаткування без реєстрації фізичної особи — підприємця.

Голова НААУ, РАУ окремо звернула увагу на виступи у ЗМІ Федора Веніславського, де він вказує на необхідність змінити КПК через надто широкі права адвокатів.

«Такі заяви робляться в умовах, коли права адвокатів стабільно порушуються правоохоронними органами. Ми про це знаємо достеменно зі статистики, яку ведуть ради адвокатів регіонів та Комітет захисту прав адвокатів, секретаріат НААУ. У нас стабільно столичний регіон, Київ і область утримують лідерство з проведення обшуків адвокатів, в тому числі без повідомлення РАР», — заявила Лідія Ізовітова.

Вона нагадала, що лише у квітні — червні 2021 року до рад адвокатів регіонів надійшло **110 повідомлень про обшуки та затримання адвокатів. Ще 52 випадки затримань та обшуків відбулися без повідомлення РАР, 46 з них — у Київській області.** Згідно зі статистичними даними за цей період представники РАР **156 разів здійснювали виїзди** на відповідні процесуальні дії у колег.

Лідія Ізовітова охарактеризувала такі висловлювання посадовця «закликами до повернення авторитарного правосуддя, коли немає виправдувальних вироків; адвокати виконують формальну роль присутніх у судовому процесі, а судом керує сторона обвинування».

Голова НААУ, РАУ послалася на рішення РАУ № 119 «Про публічне обговорення проблематики дотримання принципу рівності учасників судових проваджень, презумпції невинуватості, а також змагальності процесу, безперешкодної реалізації прав і гарантій адвокатської діяльності», прийняте у 2020 році.

«Прикро, що довкола цих принципів знову відбуваються нездорові спекуляції, на які ми маємо надати і правову позицію, і вкотре ініціювати публічну професійну дискусію про необхідність дотримання стандар-

тів захисту прав людини, незалежності адвокатури і змагальності правосуддя. Це засадничі для адвокатури речі, які уже імplementовані до українського законодавства в ході непростих дискусій, численних зусиль парламентарів, адвокатів. Відтак заклики до відмови від цих стандартів — це фактично пропозиція відмови від тих євроінтеграційних принципів, які закріплені в Конституції», — заявила Голова НААУ, РАУ.

11 вересня під час засідання РАУ Лідія Ізовітова нагадала історію прийняття чинного КПК, який був компромісним щодо прав адвокатів. Утім, наразі пропонується ще більше обмежити права захисників.

«На сьогодні навіть цей КПК видається декому настільки демократичним, що його пропонують ще раз порізати», — сказала Голова НААУ, РАУ.

Вона уточнила, що йдеться про наміри зменшити гарантії громадян і це робиться від імені особи, яку «уповноважили представляти гаранта наших прав у Конституційному Суді, і це дуже небезпечно, тому ми не можемо не реагувати».

Лідія Ізовітова також нагадала про те, що робочі групи у складі Комісії з питань правової реформи опрацьовують зміни до КПК, і деякі з цих змін взагалі пропонують реанімувати КПК 1960 року. НААУ через своїх представників у цих робочих групах довела небезпечність таких ідей та їхніх наслідків. Наразі таку позицію необхідно донести до парламентарів, які можуть уносити зміни до КПК простою більшістю голосів.

«Треба, щоб і депутати знали наслідки для всіх громадян і для самих народних обранців. Вони повинні знати, до чого можуть призвести закони, які звужують права», — закликала Голова НААУ, РАУ.

У зв'язку із цим РАУ звернеться до Президента України через заклики до обмежень прав людини у КПК, які відкрито висловлює представник Президента в КСУ.

Нагадаємо, представник Президента у Конституційному Суді Федора Веніславського в інтерв'ю парламентському телеканалу «Рада» висловився про те, що «в чинному КПК є дуже багато можливостей для зловживань і затягування процесу. Ми це бачимо на прикладі багатьох резонансних справ. Сторона захисту може зволікати справу роками... Кримінальний процесуальний кодекс потребує вдосконалення. Про це говорять практично всі».

Аналогічне його висловлювання було в інтерв'ю телеканалу «24» 3 вересня 2021 року: «Буквально декілька

днів назад я в ефірі одного з телеканалів сказав, що, на моє переконання, треба також у рамках судової реформи змінювати кримінально-процесуальний кодекс. Щодо мене одразу озброїлась адвокатська спільнота. Сказала, що Веніславський говорить про те, що визнаний Венеційською комісією найкращим Кримінально-процесуальний кодекс — треба змінювати. Насправді цей Кримінально-процесуальний кодекс надає дуже суттєві можливості для сторони захисту якраз для такого істотного затягування розгляду справ. Зокрема, й у Вищому антикорсуді. На превеликий жаль, ми маємо дуже багато прикладів, коли адвокати зловживають своїми процесуальними правами, аби затягнути справу».

Під час свого виступу **заступник Голови НААУ, РАУ Валентин Гвоздій** повідомив, що станом на 1 вересня 2021 року в Єдиному реєстрі адвокатів України зареєстровано **61 802 адвокати**. З них — **45 659 реально діючих**. Лише за три літніх місяці лави адвокатури поповнили **854 адвокати**.

«Наша організація стає сильнішою, коли нас стає більше і з нами рахуються. У нас немає мети нагання чисельності організації — все це відбувається природним шляхом. Люди обирають професію адвоката, і це дуже добре», — зазначив Валентин Гвоздій.

Він відзначив і те, що останнім часом стрімко зросла чисельність реєстрацій адвокатів у Особистому кабінеті. Так, майже за рік, з листопада 2020 року, кількість осіб, які користуються цим сервісом, збільшилась на понад 5,5 тисяч: з 23 869 до 29 396 адвокатів.

«Із 45 тисяч реально діючих адвокатів майже 30 тисяч зареєстровані онлайн — це величезний успіх. Ще в 2013 — 2014 роках багато хто з адвокатів

не мав навіть електронної пошти, а тепер всі онлайн, і в дуже короткий термін. Ми продовжуємо роботу над цим», — зазначив заступник Голови НААУ, РАУ.

Водночас залишається невтішною статистика щодо гендерного розподілу. Як і раніше, в адвокатурі більше чоловіків, ніж жінок — 61,8 % проти 38,2 %.

«Ми працюємо над цим. Як ви бачите, у нас активізував роботу Комітет з питань гендерної політики, щоб популяризувати професію адвоката серед молодих студентів-жінок. Багато бояться йти у професію, тому що асоціюють її з СІЗО, криміналом, тюрмою. Наша мета — розповісти, що це не так і є багато інших видів правової допомоги. Крім того, ми працюємо над тим, щоб більше жінок брали участь у роботі органів адвокатського самоврядування, адже гендерний баланс є запорукою нормальної, здорової роботи будь-якої організації у суспільстві, і ми цьому приділяємо велику увагу», — підкреслив Валентин Гвоздій.

Окремо на засіданні РАУ обговорювалося питання заборгованості з оплати внесків за 2021 рік. Так, орієнтовно 10 тисяч адвокатів мають відповідну заборгованість.

Так, **за 9 місяців поточного року з 45 569 діючих адвокатів сплатили внески на РАУ 34 700 адвокатів. Частину внеску на НААУ сплатили 35 684 адвокати**. 780 адвокатів є звільненими від сплати внесків з різних підстав, передбачених рішеннями РАУ.

«Це серйозна ситуація, і я хотів би голів рад адвокатів регіонів закликати підняти дисципліну в регіонах», — сказав Валентин Гвоздій. При цьому він зауважив, що є адвокати, які сплачують частину внеску — або тільки на РАУ, або тільки на НААУ, «хоча створені всі умови для того, щоб так не було».

Валентин Гвоздій нагадав, що є рішення РАУ про рекомендації застосовувати дисциплінарні провадження до адвокатів, які не сплачують внески. Несплата внеску вважається дисциплінарним проступком. «На це реагувати можна тільки дисциплінарними провадженнями, і давайте активізувати роботу в цьому напрямку», — сказав Валентин Гвоздій.

Нагадаємо, ради адвокатів регіонів можуть повторно подавати скарги до регіональних КДКА щодо адвокатів — неплатників щорічних внесків на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування, якщо після закінчення строку раніше накладеного

дисциплінарного стягнення вони не сплатили заборгованість.

КДКА можуть притягувати їх до дисциплінарної відповідальності у вигляді позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю з подальшим унесенням відповідного запису до ЄРАУ — ідеться у рішенні РАУ від 19 березня 2021 року.

Під час засідання РАУ відбулася й урочиста частина.

Перший нагрудний знак «Захисник адвокатури» посмертно було присвоєно Ганні Боряк, яка впродовж багатьох років очолювала Комітет захисту прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності НААУ, майже 30 років була практикуючим адвокатом, лектором Вищої школи адвокатури.

Нагороду НААУ отримала донька — Галина Боряк під час засідання Ради адвокатів України, яке відкрилося в Чернівцях. Нагрудний знак вручено за активну позицію у сфері захисту професійних та інших прав адвокатів за здійснення організації сприяння забезпеченню гарантій адвокатської діяльності та забезпечення необхідних умов для ефективного та якісного виконання адвокатами своїх професійних обов'язків та за особистий вагомий внесок у царині захисту прав адвокатів.

У квітні таке рішення прийняв Номінаційний комітет Національної асоціації адвокатів України за ініціа-

тивою Голови Ради адвокатів України, Національної асоціації адвокатів України Лідії Ізовітової.

Нагрудний знак «Захисник адвокатури» засновано у листопаді 2020 року.

Нагадаємо, Ганна Боряк пішла з життя 1 квітня 2021 року внаслідок ускладнень після перенесеної хвороби.

Нагрудним знаком «Захисник адвокатури» був нагороджений також Сергій Вилков.

Сергій Вилков — голова ВКДКА з 2019 року, адвокат з багаторічною адвокатською практикою, захисник у резонансних кримінальних справах.

Зокрема, Сергій Вилков є адвокатом, представником Ольги Грабовської у справі про вбивство відомого адвоката Юрія Грабовського, що сталося в березні 2016 року. Захист у цій складній справі він здійснює безоплатно, у попередні роки — спільно працюючи разом з Ганною Боряк, головою Комітету захисту прав адвокатів НААУ.

У рішенні Номінаційного комітету НААУ зазначено, що нагорода вручається з ініціативи Голови НААУ, РАУ за активну позицію у сфері захисту професійних та інших прав адвокатів, за здійснення організації сприяння забезпеченню гарантій адвокатської діяльності та забезпечення необхідних умов для ефективного та якісного виконання адвокатами своїх професійних обов'язків та за особистий вагомий внесок у царині захисту прав адвокатів.

ЗВАННЯ ЗАСЛУЖЕНОГО ЮРИСТА ОТРИМАЛИ СІМ АДВОКАТІВ З НАГОДИ 30-РІЧЧЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ

«За значний особистий внесок у державне будівництво, зміцнення обороноздатності, соціально-економічний, науково-технічний, культурно-освітній розвиток Української держави, вагомі трудові досягнення, багаторічну сумлінну працю та з нагоди 30-ї річниці незалежності України», як ідеться в указі Президента, сім адвокатів отримали почесне звання «Заслужений юрист України».

До ювілейної державної дати відзначені адвокати, які наразі обрані народними депутатами України: **Володимир Ватрас** — Голова підкомітету з питань організації та діяльності адвокатури, органів надання правової допомоги Комітету ВР з питань правової полі-

тики; **Сергій Іонушас** — Заступник голови Комітету ВР з питань правоохоронної діяльності; **Андрій Костін** — Голова Комітету ВР з питань правової політики та члени профільного комітету **Сергій Вельможний** і **Павло Павліш**; а також адвокати **Ігор Проценко** — партнер АО «Мітракс», м. Одеса, та **Ірина Гловюк** — головний науковий співробітник відділу Львівського державного університету внутрішніх справ.

Щиро вітаємо колег з високим визнанням їхніх професійних зусиль та їхнього внеску у розбудову правової держави! Бажаємо подальших успіхів заради зміцнення незалежності адвокатури, захисту прав громадян і розвитку інститутів правосуддя в Україні!

НААУ ТА ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ДОМОВИЛИСЯ ПРО СПІВПРАЦЮ

НААУ та Юридичний факультет Чернівецького національного університету імені Федьковича уклали меморандум про співпрацю.

Документ підписали **Голова НААУ, РАУ Лідія Ізовітова** та **декан Юридичного факультету Віталій Вдовічен** під час засідання Ради адвокатів України.

Меморандум передбачає проведення спільних наукових та інформаційних заходів, підготовку колективних монографій, науково-популярних праць і посібників; підготовку експертних висновків та спільне обговорення законодавства у сфері адвокатури і права. Передбачається можливість проведення переддипломної та виробничої практик на базі Ради адвокатів Чернівецької області.

Голова НААУ, РАУ зауважила, що підписання документа не засновує, а продовжує співпрацю адвокатури з одним із найстаріших університетів України. Так, в Юридичному Інституті Чернівецького національного університету за сприяння НААУ і Центру досліджень адвокатури і права НААУ та Ради адвокатів Черні-

вецької області створений Кабінет історії адвокатури Буковини.

«Для НААУ надзвичайно важлива взаємодія з науковими колами, експертиза вчених у питаннях законодавства і розвитку адвокатури. Так само важлива для нас і робота із студентами», — наголосила Лідія Ізовітова.

Довідково: За даними досліджень Центру історії адвокатури і права НААУ, адвокатура Буковини історично мала одну з найперших рад адвокатів регіону. Буковинська палата адвокатів створена ще у 1868 році, у 1879 тут було створено дисциплінарну раду буковинської ад-

вокатської палати, до складу якої входило 8 осіб. Серед відомих адвокатів Буковини — Євген Ерліх — ректор Чернівецького університету, основоположник соціології права. Адвокат — мер Чернівців Антон Кохановський фон Ставчан 9 разів переобирався на посаду міського голови.

НААУ СТВОРИЛА КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ПРИМУСОВОГО ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ

Розпорядженням Голови НААУ, РАУ від 7 вересня 2021 року **створено Комітет з питань примусового виконання рішень**, головою якого призначено адвоката **Олександра Черних**.

Метою створення Комітету є розвиток інституту примусового виконання рішень, забезпечення ефективного захисту прав та інтересів суб'єктів виконавчого провадження, а також поглиблення практичного досвіду адвокатів, шляхом створення алгоритмів та стратегій судового і позасудового захисту учасників виконавчого провадження.

«В останні роки виконавче провадження стало майже окремою галуззю, яка потребує спеціальних глибоких знань, фаховості та професіоналізму, тому я прошу колег приєднуватися до нового комітету та допомагати узагальнювати професійний досвід і підвищувати кваліфікацію адвокатів у питаннях виконання рішень судів», — зазначає голова комітету.

Олександр Черних, адвокат з 2004 року, відомий фахівець у галузі банківського права, очолював юридичні департаменти банків і має досвід роботи з виконавчими провадженнями і проблемними активами з 1999 року.

РОЗВИТОК ЕЛЕКТРОННОГО ПРАВОСУДДЯ ПЕРЕДБАЧАЄ ПОДАЛЬШУ ІНТЕГРАЦІЮ ЕЛЕКТРОННИХ СЕРВІСІВ ДЛЯ АДВОКАТІВ

8 вересня 2021 року відбулося чергове засідання Координаційного комітету з питань реалізації та впровадження цифрового проєкту у сфері правосуддя при Вищій раді правосуддя під головуванням в. о. голови Ради Олексія Малавацького. Національну асоціацію

адвокатів України представляв Заступник голови Комітету захисту прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності Юрій Григоренко.

Зазначене засідання було присвячене затвердженню Положення про Єдину судову інформаційно-

комунікаційну систему, яким фактично вводиться в дію підсистема «Електронний суд».

«Питання реалізації та впровадження цифрового проєкту у сфері правосуддя є надзвичайно важливими для адвокатів. Участь у засіданнях Координаційного комітету з питань реалізації та впровадження цифрового проєкту у сфері правосуддя дає НААУ можливість сприяти тому, щоб кінцеві цифрові продукти, які ми отримуємо, у тому числі підсистеми ЄСІТС, були максимально ефективними та корисними для наших колег-адвокатів», — переконаний Юрій Григоренко.

У ході спільної роботи вже реалізовано багато ідей, які були з самого початку закладені в напрямки діяльності Робочої групи НААУ та Координаційного комітету, а саме: Положення про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) ЄСІТС, яке є основою для початку повноцінного функціонування багатьох важливих підсистем, зокрема «Електронний суд», «Електронний кабінет», «Відеоконференцв'язок». Також завдяки співпраці з ДСА відбувається інтеграція підсистеми «Електронний суд» з Єдиним реєстром адвокатів України. На сьогоднішній день адвокати, які працюють у підсистемі «Електронний суд», можуть створювати електронні ордери, отримуючи доступ до справ, в яких вони представляють своїх клієнтів.

Також адвокатам уже доступний функціонал підсистеми «Відеоконференцв'язок» для участі в судових засіданнях, конфіденційного спілкування з клієнтами та між собою. Цього вдалося досягти завдяки інтеграції комунікаційної платформи EasyCon, що використовується для організації відеоконференцв'язку в судовому процесі, з Єдиним реєстром адвокатів України.

«Найближчим часом адвокатам буде надано можливість роботи з підсистемою «Електронний кабінет»

через їх особисті онлайн-кабінети, створені на основі ЄРАУ. Також ми ще опрацьовуємо можливості роботи з підсистемами ЄСІТС помічникам адвокатів. Це все є можливим завдяки тому, що усі зацікавлені сторони працюють разом, і кожен має можливість поділитися ідеями та заявити про свої потреби. Зараз дуже важливо продовжувати нашу спільну роботу і забезпечити якнайшоріший запуск усіх підсистем ЄСІТС», — вважає Юрій Григоренко.

Як відомо, в НААУ створена Робоча група з питань впровадження електронного правосуддя. До складу робочої групи входять керівник Секретаріату НААУ Вадим Красник, голови комітетів НААУ — Владислав Білоцький, Сергій Барбашин, Іван Гречківський, Олег Простибоженко, Олексій Ющенко, Заступник Голови Комітету з кримінального права та процесу Юрій Бауман, Заступник Голови Комітету захисту прав адвокатів Юрій Григоренко та член Ради молодіжного комітету UNBA NextGen Володимир Мацко.

Головою робочої групи є Заступник Голови НААУ Валентин Гвоздій.

ДАЙДЖЕСТ ДІЯЛЬНОСТІ КОМІТЕТІВ ТА СЕКЦІЙ НААУ ЗА ЛИПЕНЬ-СЕРПЕНЬ 2021 РОКУ

КОМІТЕТ ЗАХИСТУ ПРАВ АДВОКАТІВ ТА ГАРАНТІЙ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Протягом квітня до Комітету надійшло 5 звернень про порушення професійних прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності.

5 липня відбулось засідання Комітету, на якому було розглянуто три звернення про порушення прав адвокатів.

Зокрема, було обговорено звернення, в якому повідомлялося таке. Згідно з ухвалою слідчого судді слідчому було надано дозвіл на обшук приміщення, де здійснює свою адвокатську діяльність адвокат. Однак слідчим було прийнято рішення про проведення обшуку в усіх кабінетах нежитлового приміщення, у тому числі й тих, де здійснюють свою адвокатську діяльність інші адвокати. Після детального обговорення цих обставин та доданих до звернення матеріалів члени Комітету дійшли висновку про грубе порушення гарантій адвокатської діяльності слідчим. Цей висновок із правовим аналізом було передано заявнику для подальшого використання в процесі захисту. Водночас Комітет наголошує на важливості регулярного оновлення інформації в особистому профілі ЄРАУ, зокрема, щодо адреси робочого місця. Ці дії можуть запобігти порушенням ваших прав.

Окрім цього, Комітетом було прийняте рішення про створення робочої групи для розробки Правил розгляду звернень Комітетом.

На засіданні Комітету **29 липня** було розглянуто чотири звернення про порушення прав адвокатів.

Зокрема, було продовжено обговорення звернення, в якому повідомлялось про застосування щодо адвоката фізичного та психічного насильства оперативними співробітниками ТУ ДБР у м. Києві. Спільно з головою Комітету захисту професійних прав адвокатів та реалізації гарантій адвокатської діяльності Ради адвокатів Київської області було скоординовано дії обох комітетів у рамках цієї справи. Також було прийнято рішення продовжувати спільну роботу Комітету НААУ та Комітету Ради адвокатів Київської області, спрямовану на здійснення контролю над розслідуванням цієї ситуації та надання правової допомоги постраждалим.

Під час засідання було обговорено ще два звернення, в яких повідомлялось про застосування фізичної сили щодо адвокатів. Члени Комітету вислухали доповіді заявників, детально дослідили надані Комітету матеріали та прийняли рішення розпочати роботу над формулюванням відповідних правових позицій Комітету та скарг.

Також було прийняте рішення ініціювати збір інформації з-поміж Рад адвокатів регіонів щодо проведених обшуків, оглядів володіння адвокатів, приміщень, де здійснюється адвокатська діяльність. Ці статистичні дані дадуть змогу побачити загальну картину проблеми та системно підійти до її вирішення.

КОМІТЕТ ЗАКОНОТВОРЧИХ ІНІЦІАТИВ З ПИТАНЬ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

30 липня в рамках діяльності Комітету відбувся круглий стіл на тему: «Законодавче регулювання діяльності саморегульованих організацій: сучасний стан та шляхи вдосконалення».

Під час заходу були обговорені основні проблеми нормативно-правового регулювання діяльності саморегульованих самоврядних організацій, шляхи подолання існуючих проблем на законодавчому рівні та необхідність запровадження єдиного законодавчого підходу до врегулювання ключових питань саморегульованих організацій. Відкриваючи дискусію, Голова НААУ, РАУ наголосила, що подібні зустрічі є вкрай важливими для всіх саморегульованих організацій, які є в Україні на сьогодні.

«Є проблеми, які спільні для всіх самоврядних і саморегульованих організацій і які потрібно вирішувати. В Україні НААУ була першою професійною саморегулювальною організацією, яка народилась у 2012 році на вимогу Ради Європи у зв'язку з прийнятою Резолюцією ПАРЕ. За 9 років нашого існування ми зробили величезні кроки в нашому розвитку і можемо поділитися цим позитивним досвідом з іншими професійними організаціями», — зазначила Лідія Ізовітова.

При цьому Голова НААУ, РАУ наголосила, що поняття самоврядності і саморегулювання мають бути нероздільними при створенні професійних організацій. Саме такий принцип має бути відображений як засадничий у майбутньому законі про саморегулювані організації, і таку ідею підтримали представники всіх представлених на круглому столі організацій.

У свою чергу **Андрій Ключко** підкреслив, що очолюваний ним Комітет ВР готовий до діалогу і співпраці як із НААУ, так і з іншими професійними саморегулювальними організаціями.

У заході також взяли участь **Голова Ради приватних виконавців Віталій Чепурний** та член **Ради Арбітражних Керуючих України Анатолій В'язовченко**, які окреслили основні проблеми правового статусу та практичної діяльності своїх організацій.

КОМІТЕТ З МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

22 липня відбулось чергове засідання Комітету з міжнародного права в онлайн-форматі. На порядок денний засідання для обговорення були винесені такі питання:

1. *Новоприйняте Положення про комітети та інші новини, пов'язані з діяльністю комітетів.*
2. *Актуальна судовою практикою Верховного Суду на користь шукачів захисту у справах щодо вирішення питання про визнання їх біженцями або особами, які потребують додаткового захисту.*

Під час обговорення голова Комітету **Віталій Власюк** підкреслив основні нововведення Положення, які покликані сприяти підвищенню рівня залученості адвокатів у процес удосконалення правової системи держави та наближувати її до міжнародних стандартів.

Переглянути можна за посиланням: URL: cutt.ly/1QQll9n.

КОМІТЕТ З СІМЕЙНОГО ПРАВА

Сімейні адвокати, медіатори та психологи обговорили питання усвідомленого батьківства у контексті виховання дитини.

Обговорення було проведено у НААУ за ініціативою Комітету, Центру сімейного права ВША НААУ, Центру «Адвокат дитини» ВША НААУ, ГО «Центр сімейно-правових досліджень» та Асоціації сімейних медіаторів України.

Учасники круглого столу дійшли згоди щодо необхідності створення школи батьківства, куди зможе прийти кожен, хто бажає навчитися відповідально виховувати дітей, а також покращити наявні навички.

За підсумками обговорення кожного питання програми доповідачі надали рекомендації щодо усвідомленого виховання дитини, які згрупували в єдиний документ. Крім того, спікери відповідали на питання модератора, які також допоможуть як адвокатам, так і батькам у вирішенні сімейних спорів.

Переглянути можна за посиланням: URL: cutt.ly/IQQdQg2.

КОМІТЕТ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

15 липня адвокати, члени Комітету: Ігор Светлічний, Наталія Дорошенко та Дмитро Бузанов взяли участь у офіційному закритті проекту Ради Європи «Розвиток соціальних прав людини як ключовий чинник сталої демократії в Україні».

Під час конференції було обговорено питання щодо рекомендацій у сфері забезпечення соціальних прав, захисту прав дітей та літніх людей, соціальної політики та практики в Україні відповідно до європейських стандартів, а також проаналізовано процедуру впровадження Європейської соціальної хартії в Україні.

Також було презентовано основні досягнення за два роки та проаналізовано основні заходи, які були реалізовані в межах проєкту.

27 липня за ініціативи Секції відновного правосуддя Комітету відбувся вебінар на тему: «Відновне правосуддя у протидії злочинності неповнолітніх».

Модератором заходу виступив адвокат, Голова Секції відновного правосуддя Ігор Светлічний.

Під час заходу учасники звернули увагу на те, що відновне правосуддя, одним з інструментів якого є медіація в кримінальних справах, безумовно, має вагомий вплив на справедливість судових рішень.

Так, прокурор Шевченківської окружної прокуратури міста Києва Олена Яцкіна акцентувала увагу на проблемі поінформованості щодо програм відновного правосуддя. Адвокати Наталія Дорошенко, Леся Бурчак, Анна Бежанова, Ганна Колесник, Вадим Риков, Катерина Кармазіна активно обговорили не тільки проблеми відновного правосуддя, а й шляхи їх вирішення, у тому числі зусиллями адвокатської спільноти.

Вирішення обговорених питань стане дієвою допомогою Україні, яка є членом Ради Європи з 1995 року, на її шляху до повноправного членства у Європейському співтоваристві.

У липні відбулося 2 установчих засідання Комітету, під час яких обговорювалося питання створення Ради Комітету та обрання Секретаря. Крім того, під час одного з засідань члени Комітету запланували багато цікавих та корисних для адвокатів заходів Комітету на друге півріччя 2021 року.

Серед іншого, було заплановано проведення 12.08.2021 р. круглого столу на тему: «Презентація роботи Центрів реінтеграції в Україні. Взаємодія з адвокатами».

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ЗАХИСТУ ПРАВ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ

27 липня НААУ за ініціативою Комітету спільно із Всеукраїнською громадською організацією інвалідів «Правозахисною спілкою інвалідів» та за підтримки Київської міської державної адміністрації провела семінар «ЗНАЙ СВОЇ ПРАВА». У заході взяли участь особи з інвалідністю, представники органів державної влади, представники НААУ і зацікавлені громадські організації. *На семінарі було обговорено такі питання:*

- трудові права та гарантії осіб з інвалідністю;
- інвалідність та порядок її встановлення;
- захист від дискримінації у сфері страхування;
- індивідуальну програму реабілітації осіб з інвалідністю;

— захист від домашнього насильства: правові та психологічні аспекти;

— пільговий проїзд для осіб з інвалідністю тощо.

НААУ і надалі ініціюватиме подібні заходи із представниками органів державної та місцевої влади, міжнародних та національних громадських організацій осіб з інвалідністю. Комітет вже розпочав підготовку матеріалів про права осіб з інвалідністю, які будуть доступні для людей з інвалідністю у відкритому доступі.

Деталі та запис заходу: URL: cutt.ly/iQQQ8Pd.

КОМІТЕТ З МЕДИЧНОГО І ФАРМАЦЕВТИЧНОГО ПРАВА ТА БІОЕТИКИ

9 липня голова Комітету Ірина Сенюта провела онлайн-лекцію на тему «Що важливо знати пацієнтові при отриманні медичних послуг?» в Клубі цікавих і корисних знайомств «Класно... рекомендую!!!», авторський проєкт Оксани Медведєвої та Євгена Дігтяренка.

Ірина СЕНЮТА

Онлайн зустріч в instagram
@medvedevaoksan
09 липня 2021 о 10:00

«Що важливо знати пацієнтові при отриманні медичних послуг?!»

Клуб корисних знайомств

☎ 096 545 00 43

Під час заходу було обговорено низку актуальних питань, з-поміж яких: яку інформацію ви маєте право отримати від лікаря, що становить лікарську таємницю, як надавати згоду на медичне втручання, як відмовитись від медичної допомоги, аби не було порушення правил внутрішнього розпорядку закладу, що таке надання медичної допомоги згідно з протоколами, також обговорили питання вакцинації, зокрема вакцинація — це право чи обов'язок.

Перегляд лекції за посиланням: URL: cutt.ly/yQErsly.

Ірина Сенюта надала коментар інформаційному агентству Галнет та газеті Експрес щодо правових механізмів встановлення юридичного факту приналежності сина до члена сім'ї своєї матері для можливості в подальшому отримати страхові виплати згідно з гарантіями ст. 39 Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб».

Детальніше з публікацією можна ознайомитись за посиланням: URL: cutt.ly/gQEeRnj.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ

21 липня 2021 відбувся вебінар на тему: «Гендерно-чутливий підхід до формування політики перехідного правосуддя та роль громадянського суспільства у цьому процесі», організований Програмою USAID «Нове правосуддя», участь у якому взяла Голова Комітету з гендерної політики **Тетяна Андріанова**.

КОМІТЕТ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

16 липня у НААУ відбувся круглий стіл на тему: «Авторське право та суміжні права: ключові законопроекти», організований за ініціативою Комітету спільно з Науково-дослідним інститутом інтелектуальної власності НАПрН України.

Метою обговорення було здійснення правового аналізу законопроектів № 5552, 5552-1, 5552-2, 5552-3, 5552-4, що регулюють відносини у сфері охорони й захисту авторських та суміжних прав, питання діяльності організацій колективного управління; узгодження кращого проєкту на предмет реалізації й забезпечення прав суб'єктів вищевказаних відносин.

Підбиваючи підсумки дискусії, учасники **дійшли висновку**, що запропоновані законопроекти потребують істотного удосконалення. Окремі блоки питань, як-от: державна система правової охорони інтелектуальної власності, регулювання діяльності організацій колективного управління та захист авторських і суміжних прав потребують додаткового експертного дослідження, результати якого мають бути передані для розгляду ініціаторам проєктів законів.

Деталі та запис заходу: URL: cutt.ly/dQQffSL.

29 липня Комітетом проведено дискусію «IP-breakfast». Про реєстрацію торговельних марок в Україні та США розповів **Тимур Слонім** — радник з питань захисту патентів та ТМ, засновник компанії «Slonim Legal» у Нью-Йорку.

Модерував зустріч **Сергій Барбашин** — заступник Голови Комітету з інтелектуальної власності НААУ, Голова молодіжного комітету НААУ «UNBA NextGen», керуючий партнер «Trustme Law Firm».

Деталі обговорення: URL: cutt.ly/eQQfKv1.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ЗАХИСТУ БІЗНЕСУ ТА ІНВЕСТИЦІЙ

НААУ за ініціативою Комітету звернулася Президента України Володимира Зеленського із пропозицією підтримати зазначений проєкт Закону. У НААУ назвали положення проєкту Закону № 5141 надзвичайно актуальними, зокрема в частині обмеження повноважень Національного агентства у частині примусового продажу майна, що перебуває в управлінні АРМА, до вироку суду.

Виправити зазначені законодавчі прогалини покликаний проєкт Закону № 5141, який передбачає наступні зміни: забороняє продаж активів Національним агентством до вироку суду (за винятком активів, що швидко псуються, або активів, щодо яких власник надав письмову згоду на їх реалізацію), уточнює процедуру зберігання та управління майном, яку сьогодні АРМА трактує на власний розсуд; дає можливість власникам активів самостійно подати належно завірене рішення суду щодо скасування арешту для повернення майна законним власникам після ухвалення відповідного рішення судом. «На нашу думку, уточнення процедури продажу активів, які передаються Національному агентству, є надзвичайно важливим та виключає можливість зловживань при розпорядженні майном, яке не перебуває у власності Національного агентства, виключає корупційні ризики та забезпечує від порушення конституційного права на власність... А відтак, пане Президенте України, просимо вас після отримання проєкту Закону «Про внесення змін до Закону України про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, щодо гарантій прав українських та іноземних інвесторів» (реєстр. № 5141 від 24.02.2021) невідкладно його підписати та оприлюднити. Підтримка Вами проєкту Закону реєстр. № 5141 є важливою!» — йдеться у зверненні НААУ.

Парламент ухвалив у другому читанні законопроект № 5141 «Про внесення змін до Закону України про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, щодо гарантій прав українських та іноземних інвесторів». Відповідне рішення підтримали 322 народних депутати.

У НААУ привітали відповідне рішення ВРУ, назвавши його надзвичайно актуальним. На думку представників НААУ, ключовими змінами законопроекту № 5141 є норми, що обмежують повноваження Національного агентства в частині примусового продажу майна, яке перебуває в управлінні АРМА, до вироку суду.

«Вітаємо це рішення Верховної Ради та ініціаторку законопроекту, Голову тимчасової спеціальної комісії Верховної Ради України з питань захисту прав інвесторів Галину Янченко. Вважаємо, що в такій редакції законодавча база щодо роботи Національного агентства з менеджменту активів може повернути довіру до АРМА з боку адвокатської спільноти, суспільства та бізнесу», — додали в НААУ.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ МИТНОГО ТА ПОДАТКОВОГО ПРАВА

НААУ ініціює внесення змін до податкового законодавства в частині усунення дискримінації, яка встановлена на сьогоднішній день порівняно з фізичними особами. А саме — дозволити адвокатам спрощену систему оподаткування без реєстрації фізичної особи — підприємця.

Саме з такою пропозицією Голова НААУ, РАУ **Лідія Ізовітова** звернулася до Голови Комісії з питань правової реформи при Президентові України **Сергія Іонушаса**.

На цьому наголосив Заступник Голови НААУ, РАУ **Валентин Гвоздів** під час вебінару на тему: «Оподаткування адвокатської діяльності», який відбувся 14 липня 2021 року за ініціативою Комітету. Спікером та модератором заходу виступив адвокат **Яків Воронін** — Голова комітету з питань митного та податкового права НААУ.

Серед запрошених були: **Дмитро Алєнін**, в. о. заступника начальника ГУ ДПС у м. Києві; **Ігор Козлов**, начальник управління податкового адміністрування фізичних осіб; **Лілія Бубело**, заступник начальника відділу адміністрування єдиного внеску окремих видів та категорій платників.

Під час заходу **Яків Воронін** та **Валентин Гвоздів** заявили, що адвокати здійснюють свою діяльність в умовах дискримінаційного податкового законодавства, яке не повністю враховує виняткову конституційну та соціальну роль цієї професії та інші особливості здійснення адвокатської діяльності, що відрізняють її від діяльності фізичних осіб — підприємців, які працюють з метою отримання прибутку. У періоди запровадження карантину податкове навантаження особливо давалося взнаки, і часто саме економічні причини змушували адвокатів зупиняти свою діяльність.

Розроблені НААУ пропозиції відповідають реальним потребам інституту адвокатури та забезпечать справедливі і рівні умови оподаткування доходів, отриманих самозайнятими особами (фізичними особами — підприємцями та фізичними особами, які здійснюють незалежну професійну діяльність). Представники податкової служби підтримали законодавчу ініціативу НААУ, а саме впровадження спрощеної системи оподаткування для адвокатів, які провадять свою діяльність індивідуально, адже команда НААУ розробила проект Закону, який повністю відповідає заявленій меті.

КОМІТЕТ З АГРАРНОГО, ЗЕМЕЛЬНОГО ТА ДОВКІЛЕВОГО ПРАВА

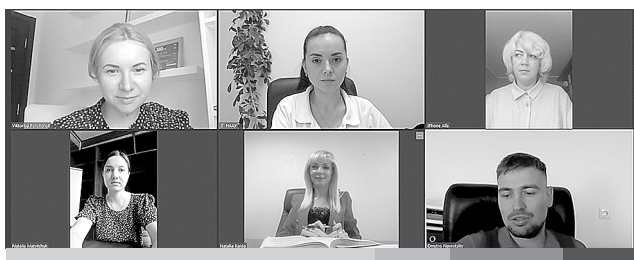
6 серпня відбулося засідання Комітету, під час якого обговорювалося питання створення Ради Комітету. Крім того, під час засідання підбили підсумки за 2 квартали 2021 року, а також запланували багато цікавих та корисних заходів для адвокатів.

КОМІТЕТ З ТРУДОВОГО ПРАВА

Члени Комітету **Максим Панченко, Вікторія Поліщук та Ганна Лисенко** провели у ВША НААУ марафони вебінарів на тему: «Розірвання трудових договорів» та на тему: «Звільнення державних службовців». Під час заходів лектори розповіли про скорочення працівників та звільнення з державної служби як міру протидії корупції. Також лектори розглянули звільнення на підставі Закону України «Про очищення влади».

29 липня відбулося засідання Комітету. За результатами засідання було сформовано план діяльності на найближчий місяць:

- підготовка статті на тему: «Що змінюють законопроекти № 5388, № 5371 у сфері праці та що адвокатам варто знати нового?»;

- аналіз законопроекту щодо праці іноземців від 16.07.2021 р. № 5795.

У липні адвокат, член Комітету **Максим Панченко**, як експерт з питань трудового права, зокрема захисту трудових прав викривачів корупції, взяв участь у зустрічі експертів проекту «Взаємодія» USAID щодо розробки заходів для адвокатів, суддів по захисту прав викривачів корупції.

КОМІТЕТ З ПІДВИЩЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ

Голова Комітету Олена Сібільова дала інтерв'ю для інтернет-видання «Закон і Бізнес».

«У професії юриста діє принцип, за яким якщо ти спинився, то вже запізнівся»

Щороку перед кожним захисником постає питання щодо підвищення кваліфікації. Хтось підходить до нього формально, інші б'ють усі рекорди, отримуючи таку кількість балів, якої вистачило б на кілька десятків колег. Про необхідність самовдосконалюватись і стереотипи високовартісного навчання «ЗіБ» спілкувався з головою комітету з підвищення професійної кваліфі-

кації, що діє у складі Національної асоціації адвокатури України, Оленою СІБІЛЬОВОЮ.

Статтю опубліковано на сайті «ЗіБ» та на сайті НААУ.

КОМІТЕТ З АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ

Законодавство щодо захисту тварин в Україні потребує удосконалення. НААУ вважає за доцільне повернути проєкт Закону «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо відповідальності за незаконне ввезення/вивезення тварин, порушення правил утримання та поводження з тваринами, використання тварин у видовищних заходах, їх вилучення тощо» від 23.06.2021 р. № 5697 на доопрацювання.

Відповідний правовий аналіз було здійснено Комітетом з адміністративного права та процесу у відповідь на запит Комітету ВРУ з питань правоохоронної діяльності. URL: cutt.ly/yQQIgrw.

МОЛОДІЖНИЙ КОМІТЕТ НААУ — «UNBA NEXTGEN»

Про звітність, планування та напрямки роботи говорили на засіданні молодіжного комітету НААУ 15 липня.

Розпочав засідання **Сергій Барбашин**, який розповів про досягнення NextGen 2021, зокрема:

1. Молодіжний комітет визнали одним із найактивніших комітетів НААУ під час Публічних слухань звіту НААУ за 2020 рік.

2. Проведення у НААУ спільно з European Young Bar Association Міжнародної літньої онлайн-конференції EYBA 2021.

3. Обрання Сергія Барбашина виконавчим директором правління European Young Bar Association 2021-2022.

4. Привітання від учасників Комітету з Днем Конституції України та святковий флешмоб вітань від регіональних представництв.

5. NextGen запустив роботу у всіх областях України.

Заступник голови Комітету **Катерина Ковалевська** висвітлює діяльність регіональних представництв. Катерина розповіла здобутки кожного з регіонів та дала настанови щодо планування їх діяльності у другому півріччі 2021 року.

Серед пріоритетних напрямків діяльності Комітету у 2021 році — співпраця зі студентами, юристами, молодими адвокатами та старійшинами адвокатури. Також представники Комітету спільно з Центром досліджень адвокатури та права НААУ домовилися підготувати цікавий проєкт до 30-річчя незалежності України.

Крім того, до зустрічі Комітету долучився Заступник Голови НААУ, РАУ **Валентин Гвозд'їй**, який зауважив, що важливим у діяльності комітету є допомога і сприяння молодим адвокатам, юристам та студентам пізнати основи професійної діяльності, а саме: як працевлаштуватися, знайти клієнта та офіс для праці, правильно складати документи, зокрема адвокатські запити, які є важливими у роботі адвоката. Тому NextGen спрямує свою діяльність на проведення подібних навчальних заходів та інших активностей.

Рада адвокатів Чернігівської області та Служба у справах дітей Чернігівської обласної державної адміністрації за ініціативою регіонального представництва UNBA NextGen у Чернігівській області підписали меморандум про двостороннє співробітництво.

Напрямами співпраці є організація і проведення спільних наукових семінарів, науково-практичних конференцій, круглих столів та інших заходів, а також обмін результатами спільних наукових досліджень і розробок.

Меморандум між Радою адвокатів Чернігівської області та Службою у справах дітей Чернігівської обласної державної адміністрації підписали Голова Ради адвокатів регіону **Галина Якуба** та начальник служби **Людмила Зеленько**.

У зустрічі також взяли участь регіональні представники UNBA NextGen у Чернігівській області **Тетяна Веремій** та **Владислав Мишко**.

Молодіжний комітет НААУ за сприяння регіонального представництва в Одеській області співпрацюватиме з юридичним інтернет-виданням «КонструктивNEWS».

Члени молодіжного комітету НААУ можуть розміщувати свої публікації безкоштовно на сайті **юридичного інтернет-видання «КонструктивNEWS»**.

Матеріали розміщуватимуться на сайті українською та російською мовами.

Умови співпраці видання з авторами викладено за посиланням: URL: cutt.ly/BQslnrH.

На фото — регіональний представник UNBA NextGen в Одеській області **Ігор Андрєєв** та головний редактор видання «Конструктив NEWS» **Катерина Радіонова**.

Радою адвокатів Чернігівської області спільно з Регіональним представництвом UNBA NextGen у Чернігівській області проведено круглий стіл для адвокатів Чернігівської області за участю

слідчих суддів на тему: «Оскарження рішень, дій та бездіяльності дізнавача, слідчого, прокурора під час досудового розслідування».

Голова Ради адвокатів Чернігівської області **Галина Якуба** виступила з вітальним словом.

Спікерами заходу виступили: слідчий суддя Вищого антикорупційного суду **Віра Михайленко**, голова Деснянського районного суду міста Чернігова **Микола Кузюра**, суддя — спікер Новозаводського районного суду міста Чернігова **Світлана Ченцова**, суддя Київського районного суду міста Одеси **Олена Бальжик**, прокурор Департаменту протидії порушенням прав людини у правоохоронній та пенітенціарній сферах Офісу Генерального прокурора **Алла Ширант**.

Учасники регіонального представництва UNBA NextGen у Дніпропетровській області організували зустріч 23 липня на яхті по Дніпру. Захід відбувся за підтримки Голови Ради адвокатів регіону — **Тетяни Лещенко**.

Під час зустрічі учасники обговорили підсумки діяльності представництва, а також запланували нові заходи та активності на 2 півріччя 2021 року.

Крім того, на захід було запрошено Голову UNBA NextGen **Сергія Барбашина**.

«Регіональне представництво UNBA NextGen у Дніпрі — яскравий приклад активної роботи комітету, взаємодії з Радою регіону та сильної команди однодумців. Щиро дякую регіональним представникам за внесок кожного та Голові Раді адвокатів Дніпропетровської області Тетяні Лещенко за підтримку молодого покоління адвокатів», — зазначив Сергій Барбашин.

29 липня регіональне представництво UNBA NextGen у Миколаївській області провело свій перший захід у рамках напрямку «In networking (each other) we trust» — ранковий біг та йогу.

Захід об'єднав не тільки молодих адвокатів, а й юристів, студентів, клієнтів, фотографів, які працюють однією командою задля успішної реалізації ідей.

Команда організаторів висловлює подяку директору сервісного центру KIA та FIAT Сулиці Владиславу Володимировичу, який сьогодні виступив «гуру» та провів ранковий біг, йогу, а також надав можливість постояти на цвяхах, що було досить цікавим та новим.

Також представництва UNBA NextGen організують онлайн-вебінари підвищення кваліфікації для адвокатів свого регіону та всієї країни. Зокрема, за липень 2021 року було проведено 3 вебінари.

Відеозаписи вебінарів можна переглянути на Youtube-каналі UNBA NextGen: URL: cutt.ly/FnEhhOV.

КОМІТЕТ З ГУМАНІТАРНИХ ПИТАНЬ І ТВОРЧИХ ІНІЦІАТИВ

15 липня завершився Перший всеукраїнський конкурс прози серед адвокатів «Особистий погляд», який проводила НААУ за ініціативою Комітету у співпраці з Центром досліджень адвокатури і права НААУ.

Переможців обирала компетентна конкурсна комісія, до складу якої увійшли: адвокат, Голова Комітету з гуманітарних питань і творчих ініціатив **Наталія Пліса**, члени зазначеного комітету, адвокати: **Іванна Голуб** та **Юлія Газізова**, а також представник Києво-Могилянської академії, літературознавець **Ростислав Семків**. Очолив конкурсну комісію **Павло Баранцев** — адвокат, заступник Голови Комітету з гуманітарних питань і творчих ініціатив, що діє у складі НААУ.

Близько тридцяти адвокатів з різних куточків України, які мають хист до письменництва, надіслали свої твори на конкурс. Перед конкурсною комісією постало надскладне завдання: обрати з-поміж обдарованих адвокатів найбільш талановитих.

Номінація «Есе»

1-ше місце — Олена Прібіткова («Дитинство»), м. Харків;

2-ге місце — Вікторія Коновалова («Я тебе нікому не віддам»), м. Маріуполь, та Вероніка Деркач («Юридичний світ»), м. Київ;

3-тє місце — Олександр Черних («Акація», «Перед переправою», «Справжні почуття»), м. Київ, та Анатолій Мунтян («Адвокатура дорівнює шанс»), м. Одеса.

Номінація «Оповідання»

1-ше місце — Андрій Осіпов («Банальний сюжет»), м. Луцьк, та Анатолій Богачов («Зуб»), м. Одеса;

2-ге місце — Олександр Черних («Скрипаль»), м. Київ;

3-тє місце — Олександра Тіпрова («Ранок»), с. Фонтанка, Одеська обл.

Номінація «Повість»

1-ше місце — Олена Куценко (псевдонім Глафіра Оленева) («Любов до мистецтва»), м. Київ, та Олег Маковій («Гран-Прі»), м. Житомир;

2-ге місце — Анатолій Богачов («Встати на перехресті»), м. Одеса;

3-тє місце — Яків Варічев («Єнакіївський фоловер»), м. Київ.

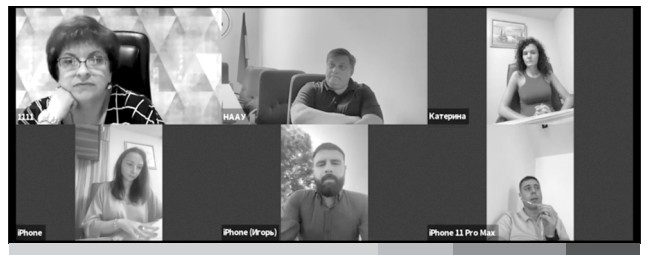
Нагородження переможців відбудеться у вересні 2021 року під час Творчого вечора НААУ. Про точний час і дату буде повідомлено додатково, слідкуйте за анонсами на сайті НААУ.

28 липня відбулось засідання Комітету. Головним питанням порядку денного стало обговорення складу Ради Комітету. Крім того, присутні члени Комітету підбили підсумки конкурсу прози та погодили подальші дії щодо нагородження переможців. На завершення засідання члени Комітету відвідали виставку картин адвоката, Секретаря Комітету **Наталії Дядик**, що проходила у ВША НААУ у липні 2021 року.

КОМІТЕТ З БУДІВЕЛЬНОГО ПРАВА

10 серпня відбулося засідання Комітету, під час якого було сформовано Раду Комітету. Також члени Комітету розглянули питання щодо напрацювання судової практики у сфері містобудування та окреслили коло проблем, з якими стикаються забудовники. Було прийнято рішення про опрацювання нових законопроектів та напрацювання пропозицій щодо вдосконалення законодавчої бази у сфері містобудування. Крім того, Голова Комітету звернув увагу на необхідність залучення комітетів НААУ з метою більш глибокого аналізу. У зв'язку з цим було прийнято рішення направити листи до Комітету з адміністративного пра-

ва та процесу та до Комітету з господарського права та процесу з пропозицією долучитися до обговорення нагальних питань будівельного права.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА СПОРТУ

24 і 25 липня в Києві відбувся 5-й Національний футбольний турнір серед адвокатів «Кубок UNBA-2021». У змаганні взяли участь 23 команди адвокатів, які представляли свої регіональні спільноти, та 4 команди ветеранів (у складі гравців старше 45 років).

За підсумками змагань 1-ше місце виборола команда «Львівські леви», яка у фінальному матчі обіграла команду Хмельницької області «Сокіл Поділля» з ра-

хунком 1:0. Хмельничани стали срібними призерами. Третє місце посіла команда адвокатів Дніпропетровської області «Ю.В.», обігравши команду «Черніка» (Черкаська та Миколаївська області).

У групі ветеранів команди «Прикарпаття 45+», «Збруч 45+», «Адвокати України 45+» та команда АФК «Харків 45+» провели 12 ігор протягом 2 днів. У результаті перемогу здобула команда «Прикарпаття 45+». Кубок цього турніру є перехідним — відзнаку передали минулорічні переможці з Харкова.

За результатами турніру також отримали відзнаки «Кращий голкіпер» — Володимир Брунець (команда «Львівські леви»), «Кращий гравець» — Віталій Короткий (команда «Ю.В.»), «Кращий захисник» — Ігор Акер (команда «Львівські леви») та «Кращий бомбардир» — Юрій Сергійчук (команда «Сокіл Поділля»).

Традиційно під час турніру розігруються заохочувальні «Кубок Престижу» та «Кубок Надії». За «Кубок Престижу» цього разу змагались Збірна адвокатів м. Одеси й команда «Буковина» (Чернівецька область). У результаті одесити виграли з рахунком 4:0 і здобули нагороду.

«Кубок Надії» виграла команда «Адвокатура Волині», яка змагалася у фіналі за цю нагороду з колегами з «Чернівців — місто легенд».

Щиро вітаємо всіх: переможців, призерів та учасників, дякуємо за емоції та азарт і бажаємо нових результатів і в спорті, і в адвокатській діяльності!

СПІВПРАЦЯ КОМІТЕТІВ

13 липня розпорядженням Голови НААУ, РАУ № 110 від 13.07.2021 р. було затверджено та введено в дію єдине для усіх Положення про комітети Національної асоціації адвокатів України. Детальніше ознайомитися з Положенням про комітети Національної асоціації адвокатів України можна за посиланням: URL: unba.org.ua/news/6792.

29 липня відбувся вебінар регіонального представництва «UNBA NEXTGEN» у Дніпропетровській області спільно з Радою адвокатів регіону та Комітетом з трудового права НААУ.

Спікер заходу **Іван Яцкевич**, адвокат, член Комітету з трудового права НААУ, лектор Вищої школи адвокатури НААУ, розповів учасникам про алгоритми розірвання трудових договорів. Адвокатом було наведено практику Верховного Суду у вищевказаних правовідносинах.

Модерувала вебінар **Алевтина Башкеєва**, регіональний представник Комітету «UNBA NEXTGEN» у Дніпропетровській області. Захід з підвищення кваліфікації відвідали понад 300 адвокатів.

Відеозапис вебінару: URL: cutt.ly/3QQjq6Z.

30 липня за ініціативою Комітету з будівельного права та Комітету захисту прав людини було підписано Меморандум про співпрацю у сфері законодавчих ініціатив між НААУ та Комітетом Верховної

Ради України з питань організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування. Документ скріпили підписами **Голова Комітету ВР Андрій Ключко** та **Голова НААУ, РАУ Лідія Ізвітова**.

ХТО БУДЕ НАЛЕЖНИМ ВІДПОВІДАЧЕМ У РАЗІ НЕЗАВЕРШЕНОЇ РЕОРГАНІЗАЦІЇ: ВІДПОВІДАТИМЕ ПОПЕРЕДНИК ЧИ ПРАВОНАСТУПНИК?

Анастасія Сербіна,

адвокат, керівниця Тренінгової групи АС,
сертифікована лекторка НААУ

Наразі в Україні завершуються процеси укрупнення районів, наслідком яких є зменшення кількості територіальних органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, розпочаті наприкінці того року. Частина юридичних осіб припиняють своє існування внаслідок ліквідації, інші — реорганізуються. І той, і інший варіант вимагає від керівництва прийняття складних рішень, у тому числі про наступне звільнення працівників.

На початку цього року до мене звернулось одразу декілька клієнтів, які внаслідок початку процедури ліквідації/реорганізації протягом двох місяців працювали на повну, але заробітної плати так і не отримали, як і не отримали усіх передбачених законом виплат при вивільненні. Ситуація ця була викликана тим, що кошторис на 2021 рік на установу, що ліквідується, затверджено не було, видатків на утримання штату працівників, яких повідомили про наступне звільнення, не було передбачено, внаслідок чого й утворилась заборгованість перед працівниками.

Після звільнення колишні працівники вирішили йти до суду, тут і постало питання, хто буде відповідачем. Згідно з вимогами чинного законодавства ним є роботодавець або уповноважений ним орган.

Особливості державної служби та діяльності структурних підрозділів органів виконавчої влади градують співробітників на тих, кого призначає інший орган/особа, та тих, кого винаймає керівник цієї установи/організації. У моєму випадку всі клієнти були працівниками районного центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді (далі — Центр). Керівника цього Центру

призначають та звільняють із посади розпорядженням голови районної державної адміністрації. Інші працівники приймаються на службу керівником Центру. Так, роботодавцем для керівника є відповідна районна державна адміністрація, а для інших працівників — сам Центр.

Центр на момент звернення до суду перебував у стані припинення внаслідок ліквідації; створена відповідна ліквідаційна комісія.

Відповідно до ч. 3 ст. 112 Цивільного кодексу України¹ у разі відмови ліквідаційної комісії у задоволенні вимог кредитора або ухилення від їх розгляду кредитор має право протягом місяця з дати, коли він дізнався або мав дізнатися про таку відмову звернутися до суду із позовом до ліквідаційної комісії. Отже, для всіх працівників юридичної особи, що ліквідується, належним відповідачем має виступати ліквідаційна комісія. Зазначене підтверджено рішенням суду, яке вже набуло законної сили за позовом одного з колишніх працівників (справа № 520/6152/21).

Тепер щодо керівника Центру. Відповідна районна державна адміністрація, яка приймала на роботу

¹ Далі за текстом — ЦК.

керівника Центру, також перебуває в стані припинення. Але з іншої підстави — реорганізація.

Відповідно до відомостей Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб — підприємців та громадських формувань ця райдержадміністрація перебуває в процесі припинення. Проте нова районна державна адміністрація, яка є правонаступником, уже вчиняє дії щодо майна, прав та обов'язків переданих установ/підприємств/організацій. Тобто процес реорганізації ще не завершено. Як відповідача ми обрали правоприменника, який видавав розпорядження про звільнення керівника та трудову книжку при звільненні.

Зазначена позиція кореспондується з ч. 1 ст. 104 ЦК, відповідно до якої юридична особа припиняється в результаті реорганізації (злиття, приєднання, поділу, перетворення) або ліквідації. У разі реорганізації юридичних осіб майно, права та обов'язки переходять до правонаступників.

З цього моменту й почалось тривале листування сторін у справі через подання заяв по суті спору та інших процесуальних заяв, в яких обраний нами відповідач вказував на те, що він є неналежним відповідачем, за зобов'язаннями має відповідати, на його думку, попередник. Така позиція була обґрунтована тим, що права та обов'язки попередника ще не повною мірою перейшли до правонаступника.

З цього приводу навіть були подані клопотання відповідача про заміну відповідача та клопотання про залишення позовної заяви без розгляду. За наслідками розгляду клопотань у заміні відповідача було відмовлено. Зазначене рішення обґрунтоване наступним.

Відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України² від 16.12.20 р. № 1635-р «Про реорганізацію та утворення районних державних адміністрацій», постанови КМУ від 16.12.20 р. № 1321 «Про затвердження Порядку здійснення заходів щодо утворення та реорганізації районних державних адміністрацій, а також правонаступництва щодо майна, прав та обов'язків районних державних адміністрацій, що припиняються» розпорядженням голови Харківської обласної державної адміністрації від 12.01.21 р. № 5 утворено комісію з реорганізації районної державної адміністрації Харківської області та затверджено її персональний склад.

Відтак, дійсно, районна державна адміністрація Харківської області перебуває у стадії припинення, як юридична особа публічного права, у зв'язку з її реорганізацією шляхом приєднання до районної державної адміністрації розташованої в адміністративному центрі Куп'янського району, утвореного постановою Верховної Ради України від 17.07.20 р. № 807-IX.

При цьому, враховуючи усталену правову позицію Верховного Суду, яка викладена в постанові від 04.11.20 р. у справі № 922/817/18, що відсутність у реєстрі запису про припинення юридичної особи внаслідок реорганізації **недостатньо для висновку про ненастання правонаступництва**.

Відповідно до законів України «Про місцеві державні адміністрації», «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб — підприємців та громадських формувань», розпорядження КМУ від 16.12.20 р. № 1635-р «Про реорганізацію та утворення районних державних адміністрацій», Порядку здійснення заходів щодо утворення та реорганізації районних державних адміністрацій, а також правонаступництва щодо майна, прав та обов'язків районних державних адміністрацій, що припиняються, затвердженого постановою КМУ від 16.12.20 р. № 1321³, розпорядження Харківської обласної державної адміністрації від 12.01.21 р. № 5 «Про утворення комісії з реорганізації Куп'янської районної державної адміністрації Харківської області» Дворічанська районна державна адміністрація Харківської області повинна бути реорганізована шляхом приєднання до Куп'янської районної державної адміністрації Харківської області.

Пунктами 7, 11 Порядку № 1321 визначено перехід повноважень, прав та обов'язків (**публічно — владне правонаступництво**) райдержадміністрацій, що припиняються, (та їх структурних підрозділів), до райдержадміністрацій новоутворених районів, а саме — **з моменту утворення комісії з реорганізації райдержадміністрації** (та їх структурних підрозділів), що припиняється (далі — комісія з реорганізації).

Із 16 січня 2021 року у Дворічанській районній державній адміністрації Харківської області діє комісія з реорганізації, яка виконує обов'язки щодо припинення юридичної особи в результаті її реорганізації, на громадських засадах, оскільки Державним бюджетом

² Далі за текстом — КМУ.

³ Далі за текстом — Порядок № 1321.

на 2021 рік не передбачено кошти на діяльність комісій з реорганізації районних державних адміністрацій та їх структурних підрозділів.

У цьому контексті важливим буде поняття **процесуального правонаступництва**, яким є перехід процесуальних прав і обов'язків сторони у справі до іншої особи у зв'язку з вибуттям особи у спірному матеріальному правовідношенні. Процесуальне правонаступництво впливає з юридичних фактів правонаступництва (заміни сторони матеріального правовідношення її правонаступником) і відображає зв'язок матеріального і процесуального права. При цьому положеннями наведеної процесуальної норми не обмежено коло випадків заміни особи у спірних правовідносинах, які можуть бути підставами для процесуального правонаступництва, а також стадію судового процесу, на якій може бути здійснено таке правонаступництво.

Ухвалюючи рішення про реорганізацію, уповноважений орган юридичної особи спрямовує свою волю на передачу не окремого майна, прав або обов'язків, а всієї їх сукупності. **Тобто при універсальному правонаступництві** до правонаступника чи правонаступників переходить усе майно особи як сукупність прав та обов'язків, які їй належать (незалежно від їх виявлення на момент правонаступництва), на підставі передавального акта. Наведені обставини передують унесенню запису до Реєстру про припинення юридичної особи, яка припиняється у результаті реорганізації.

Згідно з п. 10 цього ж Порядку № 1321 райдержадміністрація, розташована в ліквідованому районі, **продовжує здійснювати свої повноваження до моменту виникнення відповідного правонаступництва**, передбаченого п. 7 і 8 цього Порядку.

Відтак публічно-владне правонаступництво настало **з моменту утворення комісії з реорганізації райдержадміністрації, а перехід майна, майнових прав та обов'язків — з моменту затвердження передавального акта**.

Комісія з реорганізації була утворена 12.01.21 р., передавальний акт затверджено 31.03.21 р., а адміністративний позов подано 14.04.21 р., а отже, на момент подання позову райдержадміністрація-правоприємник **є абсолютним правонаступником** райдержадміністрації, що припиняє свою діяльність внаслідок реорганізації.

Зважаючи на викладене та те, що положеннями ст. 104, 107 ЦК не визначений момент переходу прав та обов'язків від юридичної особи, яка припиняється у зв'язку з реорганізацією, такий момент не може пов'язуватися з унесенням запису до державного реєстру про припинення реорганізованої юридичної особи. Зазначене кореспондується з висновком Верховного Суду, викладеним у постанові від 14.09.20 р. у справі № 296/443/16-ц.

Для з'ясування таких обставин та вирішення питань щодо можливості процесуального правонаступництва суд в кожному конкретному випадку має аналізувати фактичні обставини, передбачені нормами матеріального права, зокрема відомості первинних документів, які підтверджують факт вибуття особи з матеріального правовідношення, перехід її прав та обов'язків до іншої особи — правонаступника.

Постанова ВС від 04.11.20 р. у справі 922/817/18

Також Велика Палата Верховного Суду у постанові від 16.06.20 р. у справі № 910/5953/17 визнала помилковим висновок попередніх інстанцій про те, що правонаступництво не відбулось за відсутності в реєстрі запису про припинення юридичної особи, яка реорганізовувалась.

У своїх запереченнях щодо поданого клопотання про залишення позову без розгляду ми посилалися на ст. 240 Кодексу адміністративного судочинства України⁴, яка містить чіткий перелік підстав для прийняття вказаного рішення. Серед них є:

1) позов подано особою, яка не має адміністративної процесуальної дієздатності;

2) позовну заяву не підписано або підписано особою, яка не має права підписувати її, або особою, посадове становище якої не вказано;

3) у провадженні цього або іншого суду є справа про спір між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав;

4) позивач не прибув (повторно не прибув, якщо він не є суб'єктом владних повноважень) у підготовче засідання чи у судове засідання без поважних причин або

⁴ Далі за текстом — КАС.

не повідомив про причини неявки, якщо від нього не надійшло заяви про розгляд справи за його відсутності;

5) надійшла заява позивача про залишення позову без розгляду;

6) особа, яка має адміністративну процесуальну дієздатність і за захистом прав, свобод чи інтересів якої у випадках, встановлених законом, звернувся орган або інша особа, заперечує проти позову і від неї надійшла відповідна заява;

7) провадження в адміністративній справі було відкрито за позовною заявою, яка не відповідає вимогам ст. 160, 161, 172 цього Кодексу, і позивач не усунув цих недоліків у строк, встановлений судом;

8) з підстав, визначених частинами третьою та четвертою ст. 123 цього Кодексу;

9) позивач у визначений судом строк без поважних причин не подав витребувані судом докази, необхідні для вирішення спору;

10) після відкриття провадження судом установленно, що позивачем подано до цього самого суду інший позов (позови) до цього самого відповідача (відповідачів) з тим самим предметом та з однакових підстав і щодо такого позову (позовів) на час вирішення питання про відкриття провадження у справі, що розглядається, не постановлена ухвала про відкриття або відмову у відкритті провадження у справі, повернення позовної заяви або залишення позову без розгляду.

Також ст. 48 КАС не передбачає права відповідача на подання клопотання про заміну неналежної сторони.

Так, у ч. 3, 4, 5 ст. 48 КАС зазначено, якщо позов подано не до тієї особи, яка повинна відповідати за позовом, суд до ухвалення рішення у справі за згодою позивача замінює первісного відповідача належним відповідачем, не закриваючи провадження у справі, якщо це не потягне за собою зміни підсудності адміністративної справи. Суд має право за клопотанням позивача до ухвалення рішення у справі залучити до участі у ній співвідповідача. Якщо позивач не згоден на заміну відповідача іншою особою, суд може залучити цю особу як другого відповідача. Отже, **таким правом наділені лише суд та позивач.**

Тому суд вирішив відмовити у задоволенні клопотання про залишення позову без розгляду (див. ухвалу від 12.07.21 р. у справі № 520/6802/21).

Ми також отримали позитивне рішення й щодо керівника Центру, яким вимоги про стягнення заборгованості із заробітної плати, вихідної допомоги при звільненні, компенсації за невикористану відпустку були задоволені. **Боржником виступає саме правонаступник.** І хоча на момент написання цієї статті рішення справі за позовом керівника ще не набуло законної сили, віримо, що висновки про належного відповідача залишаться незмінними.

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ РОЗВИТКУ ОРГАНІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА В УКРАЇНІ

Дмитро Майстро,
адвокат,
партнер ЮК «Майстро і Беженар»

Дмитро Луц,
к. ю. н., науковий консультант
ЮК «Майстро і Беженар»

Україна — аграрна держава. Це зумовлює необхідність розвитку агропромислового комплексу та його систематичної підтримки. Одним із пріоритетних напрямів виробництва аграрної продукції на сьогоднішній день є органічне виробництво. Разом із цим слід усвідомлювати, що процес виробництва органічної продукції є доволі тривалим та коштовним, отже, суттєвого значення набувають стимулюючі заходи з боку держави.

Відповідно до загальнодоступної статистики в нашій державі спостерігається тенденція до зростання кількості сільськогосподарських підприємств, які переходять на виробництво органічної продукції. Так, за даними моніторингу, проведеного Мінекономіки, у 2019 році загальна площа сільськогосподарських земель з органічним статусом та перехідного періоду склала близько 468 тис. га (1,1 % від загальної площі земель сільськогосподарського призначення України). За даними сайту organicinfo.ua, внутрішній органічний ринок України у 2020 році сягнув позначки \$ 25,1 млн. Причому мова йде тільки про органічні продукти харчування власного виробництва без урахування імпортованої продукції.

У процесі виробництва органічної продукції оператори все частіше зіштовхуються із проблемами у реалізації права на отримання фінансової підтримки з боку державного та місцевих бюджетів. Варто акцентувати увагу на тому, що потреба розвитку органічного виробництва знайшла своє закріплення у статті 404 глави 17 Угоди про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом, яка передбачає необхідність заохо-

чення сучасного та сталого сільськогосподарського виробництва у частині поширення методів органічного виробництва й використання біотехнологій.

Натомість, проблема криється у складності механізму такої підтримки та розгалуженості, а подекуди й недосконалості відповідної правової бази. Отже, спробуємо розібратися у цьому питанні.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ, ЯКИМИ ВСТАНОВЛЮЮТЬСЯ ПРАВОВІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ РОЗВИТКУ ОРГАНІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА В УКРАЇНІ

Базовим для органічного напрямку вітчизняного сільського господарства є Закон України від 10 липня 2018 р. № 2496 «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції». Відповідно до ст. 8 цього Закону «державна підтримка може надаватися операторам у рамках загальнодержавних та регіональних програм за рахунок і у межах видатків за бюджетними програмами, спрямованими на підтримку розвитку сільськогосподарських товаровиробників».

Варто зауважити, що у 2020 році були внесені зміни до Закону України «Про державну підтримку сільськогосподарства України», якими, зокрема, ст. 17-2 було доповнено п. 9 «Державна підтримка виробників органічної сільськогосподарської продукції», яка здійснюється шляхом:

- виділення бюджетних субсидій з розрахунку на одиницю оброблюваних угідь та/або одну голову великої рогатої худоби;
- відшкодування до 30 % вартості витрат на проведення сертифікації органічного виробництва;
- відшкодування до 30 % вартості витрат на придбання дозволених для використання засобів захисту рослин та добрив, насіння, садивного матеріалу та кормів.

Але сама по собі наявність законодавчої норми ще не означає можливість повноцінного її втілення у життя без наявної постанови Кабінету Міністрів України. Так, 7 квітня на засіданні Уряду прийнято постанову, яка розширює державну підтримку сільгоспвиробників на 2021 рік, шляхом доповнення її шістьма новими програмами, одним із напрямів яких є державна підтримка виробників органічної сільськогосподарської продукції.

Разом із тим станом на сьогодні відсутній порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті для державної підтримки виробників органічної сільськогосподарської продукції.

ЩОДО ДЕРЖАВНОЇ ЦІЛЬОВОЇ ПРОГРАМИ ПІДТРИМКИ АГРАРНОГО КОМПЛЕКСУ

На сьогодні в Україні відсутня програма з розвитку органічного виробництва, що є суттєвим упущенням.

У той же час окремі аспекти розвитку органічного виробництва знаходять відтворення у програмах підтримки АПК. Зокрема, 17 вересня 2020 року на засіданні Комітету Верховної Ради України з питань аграрної та земельної політики було презентовано пропозиції Мінекономіки щодо державної підтримки аграрної галузі на 2021-2023 рр. Стратегія міністерства передбачає доповнення підтримки новими програмами та розширення напрямів за діючими програмами.

Зокрема, планується 7 основних програм підтримки:

- фінансова підтримка заходів в АПК (кредити, страхування);
- підтримка виробництва нішевих культур (продовольча безпека);

- підтримка фермерства;
- підтримка садівництва, виноградарства, хмелярства;
- підтримка картоплярства;
- підтримка тваринництва;
- часткова компенсація вартості СГ-техніки.

ПОРЯДОК РОЗПОДІЛЕННЯ КОШТІВ ДЛЯ ВИРОБНИКІВ ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ

У бюджеті на 2021 рік заклали 50 млн грн держпідтримки для виробників органічної продукції, які планується розподілити таким чином:

- надавати виробникам органічної продукції фінпідтримку в розмірі 5 тис. грн на 1 га оброблюваних угідь (але не більше ніж 20 га на господарство);
- на одну голову великої рогатої худоби;
- відшкодування до 30 % вартості витрат на проведення сертифікації органічного виробництва.

ПІДТРИМКА ОРГАНІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

На регіональному рівні лише Чернігівська область має затверджену програму фінансової підтримки органічного виробництва на 2015 — 2020 рр., метою якої є збільшення частки органічної продукції у загальному обсязі валової продукції сільського господарства області та забезпечення населення продуктами харчування, що безпечні для здоров'я.

Більшість областей передбачає заходи з підтримки органічного виробництва в рамках загальних програм з підтримки агропромислового комплексу. У рамках регіональних програм кошти спрямовуються на такі напрямки:

- фінансова підтримка господарюючим суб'єктам у сфері органічного виробництва для часткового відшкодування вартості витрат на сертифікацію відповідності виробництва органічної продукції;
- відшкодування вартості органічного насіннєвого матеріалу;
- компенсація в розмірі 20 % вартості поставленої органічної продукції дитячим дошкільним, шкільним, медичним та соціальним закладам області на умовах державних закупівель, яка надається за умови співфінансування з місцевих бюджетів в обсязі не менше 10 % вартості поставленої продукції;
- забезпечення органічних підприємств зручною та ефективною науково-дослідною підтримкою

та підготовкою фахівців із питань ведення органічного виробництва;

— компенсація понесених витрат суб'єктом господарювання, які пов'язані із здійсненням заходів з агрохімічної паспортизації земель сільськогосподарського призначення.

ЯК ОТРИМАТИ ДОПОМОГУ?

З метою отримання підтримки для розвитку органічного виробництва необхідно слідувати діючим порядкам і правилам. У цьому аспекті слід дочекатися затвердження порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для державної під-

тримки виробників органічної сільськогосподарської продукції, а також слідувати порядкам, які затверджені рішеннями відповідних обласних рад.

Підсумовуючи, можемо зазначити, що підтримка органічного виробництва передбачена як у рамках загальнодержавних програм, так і в рамках регіональних програм підтримки АПК, які ухвалюються рішеннями обласних рад. Але з метою налагодження механізмів реалізації прав на отримання такої підтримки на державному рівні слід вжити термінових заходів з ухвалення нормативно-правових актів, які встановлять порядки отримання державної підтримки.

ПОРУШУЮТЬ ТВОЇ ПРАВА?

КОМІТЕТ ЗАХИСТУ
ПРАВ АДВОКАТІВ НААУ

телефонуй

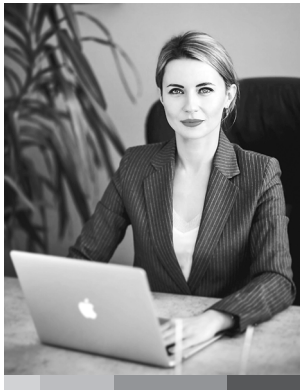
(067) 692-44-43*

*гаряча лінія працює цілодобово

РОЛЬ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ У КРИЗОВИЙ ПЕРІОД (ЗМЕНШЕННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИХ ПОТЯСІНЬ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ)

Олена Мироненко-Шульган, адвокат, Керуючий партнер
АО «DéFENSE», член ради комітету UNBA NextGen

Ще з 2012 року на законодавчому рівні державою визнано потенціал функціонування малого підприємництва та запрограмовано низку заходів щодо прискорення його розвитку, перетворення його на дієвий механізм розв'язання економічних і соціальних проблем, сприяння структурній перебудові економіки, зміцнення економічної бази регіонів тощо¹. У підписаній Угоді про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони², у розд. V «Економічне та галузеве співробітництво» у гл. 10 «Політика у сфері промисловості та підприємництва» є зобов'язання щодо розвитку та зміцнення співробітництва із покращення умов

для підприємницької діяльності для всіх суб'єктів господарювання з особливою увагою до малих та середніх підприємств.

Урядом неодноразово затверджувався план заходів щодо дерегуляції господарської діяльності та покращення бізнес-клімату, плану дій щодо підвищення позиції України в рейтингу Світового банку «Ведення бізнесу» («Doing Business»)³. Документом, метою якого є координація діяльності органів державної влади з метою підтримки малого і середнього підприємництва в Україні в сучасних умовах, є Стратегія розвитку

малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року⁴. Про особливу підтримку бізнесу йдеться у Державній програмі стимулювання економіки для подолання негативних наслідків, спричинених обмежувальними заходами щодо запобігання виникненню і поширенню гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, на 2020 — 2022 роки⁵. У тексті документа зазнача-

¹ Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні: Закон України від 21.12.2000 № 2157-III. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/2157-14#Text (дата звернення 09.06.2021); Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні: Закон України від 22.03.2012 № 4618-VI. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text (дата звернення 09.06.2021).

² Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, від 27.06.2014. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011?find=1&text=%D0%BC%D0%B0%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D0%BE#w1_1 (дата звернення 09.06.2021).

³ Про затвердження плану заходів щодо дерегуляції господарської діяльності та покращення бізнес-клімату, плану дій щодо підвищення позиції України в рейтингу Світового банку «Ведення бізнесу» («Doing Business») та визнання такими, що втратили чинність, деяких розпоряджень Кабінету Міністрів України: розпорядження КМУ від 04.12.2019 № 1413-р. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/1413-2019-%D1%80#n26 (дата звернення 09.06.2021).

⁴ Про схвалення Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року: розпорядження КМУ від 24.05.2017 № 504-р. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/504-2017-%D1%80#Text (дата звернення 09.06.2021).

⁵ Про затвердження Державної програми стимулювання економіки для подолання негативних наслідків, спричинених обмежувальними заходами щодо запобігання виникненню і поширенню гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, на 2020 — 2022 роки: постанова КМУ від 27.05.2020 № 534. URL: www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnoyi-programi-stimulyuvannya-ekonomiki-534-270520 (дата звернення 09.06.2021).

ється таке: малий та середній бізнес відіграє ключову роль в економіці України, забезпечуючи приблизно 64 відсотка доданої вартості, 81,5 відсотка зайнятих працівників у суб'єктів господарювання та 37 відсотків податкових надходжень. Програмою передбачається надання підтримки малому та середньому бізнесу, а саме: розв'язання проблеми з ліквідністю малого та середнього бізнесу шляхом упровадження заходів, спрямованих на збереження робочих місць, спрощення доступу до фінансів та зменшення витрат бізнесу; розширення доступу до ринків шляхом залучення малого та середнього бізнесу до здійснення заходів із соціально-економічного розвитку окремих територій; проведення оптимізації регулювання та полегшення адміністративних процедур для малого та середнього бізнесу, що супроводжуватиметься створенням ефективної інфраструктури підтримки підприємництва тощо.

Зауважимо, що для держав події 2020 — 2021 років насичені серйозними викликами до суб'єктів господарювання. Чисельна їх кількість змушена була призупинити свою діяльність або припинити її взагалі. У країнах Європи та світу, зокрема, на подолання негативних наслідків, спричинених обмежувальними заходами щодо запобігання виникненню і поширенню гострої респіраторної хвороби COVID-19, на допомогу бізнесу, у тому числі малому бізнесу, спрямовується діяльність органів публічної влади, державних установ, громадських організацій. Було розгорнуто масштабні програми фінансової підтримки. Водночас для податкової політики характерним є введення системи антикризових заходів, що охоплює податкові пільги, податкові канікули, звільнення від відповідальності через прострочення сплати податкових платежів, призупинення податкових перевірок тощо. Українська держава також реагує на кризу низкою зазначених вище заходів, серед яких є і зниження ставок податків, і запровадження податкових пільг, і послаблення окремих заходів податкового контролю. Цілком логічним є те, що зміни практики перевірок є лише тимчасовими. Платники податків уже відчули послаблення мораторію на перевірки, а в довготривалій перспективі є пересторога й узагалі отримати посилення контрольних заходів.

Проблематика правового регулювання відносин у сфері оподаткування, у тому числі за участю малого бізнесу, розкривається у працях багатьох науковців та практикуючих правників. Водночас немає підстав вважати тематику розкритою та вичерпаними всі питання, що виникають в її межах. Особливо сьогодні, в умовах подолання негативних наслідків, спричинених обмежувальними заходами щодо запобігання виникненню і поширенню гострої респіраторної хвороби COVID-19.

Не можна сумніватися в необхідності запровадження скоординованої фінансово-економічної політики у контексті як функціонування системи органів державної влади, так і взаємовідносин держава — бізнес. При визначенні пакета фіскальних заходів щодо подолання наслідків пандемії для економіки України пропонується враховувати такі базові положення:

1) відсутність достатніх коштів для здійснення фінансової допомоги бізнесу та населенню зумовлює акцентування державної підтримки на податковому стимулюванні фінансового та нефінансового характеру. Важливо забезпечити зручність та зменшення витрат часу і коштів на процедури, необхідні для виконання податкового обов'язку платниками податків;

2) адресний характер податкового стимулювання — державну допомогу у вигляді податкових пільг, зокрема розстрочок сплати податків;

3) активізація боротьби із тіньовим сектором економіки, ефективна протидія податковим правопорушенням⁶.

Розвиток підприємництва в державі неодмінно пов'язаний із функціонуванням відповідних інституцій (органів публічної влади). Мова йде не лише про формування правових засад діяльності бізнесу, але й про створення сприятливих економічних умов для його розвитку.

Проведене Ю. Аністратенко дослідження демонструє наявність низки проблем, що виникають у відносинах щодо оподаткування малого та середнього бізнесу в Україні⁷. Зокрема, це постійна зміна податкового законодавства та податковий тиск на ці категорії суб'єктів; складність доступу з кредитування; відсутність кваліфікованих кадрів; наявність адміністративних бар'єрів.

⁶ Удосконалення податкової системи України в контексті викликів та загроз, спричинених поширенням COVID-19 / за заг. ред. О. Драган, С. Брехова, О. Нагорічної. Ірпінь: НДІ фіскальної політики, 2020. 96 с. С. 11—12.

⁷ Аністратенко Ю. І. Правове регулювання оподаткування малого та середнього бізнесу в Україні: дис. ... д-ра юрид. наук. Ірпінь, 2017. 460 с. С. 5.

Ефективна та збалансована податкова політика забезпечує стабільні податкові надходження до бюджетів. Погоджуємося, що в процесі реалізації податкової політики держава вступає у неминучий конфлікт, пов'язаний з необхідністю «вторгнення» у приватну власність та її подальшого перерозподілу⁸. Якщо розглядати державу як джерело врегулювання співвідношення приватного та публічного інтересів, то виникають потенційні загрози того, що забезпечення інтересів суспільства і держави може завдати шкоди інтересам приватним. Поділяємо також позицію В. Чайки щодо забезпечення системи гарантій прав і законних інтересів платників податків як пріоритетний напрям державної податкової політики, сутність якого полягає у створенні державою впорядкованої системи правових норм, принципів, умов і засобів для забезпечення нормальної реалізації, охорони та ефективного захисту платниками податків своїх прав і законних інтересів, а також виконання встановлених законом юридичних обов'язків кожним із суб'єктів податкових правовідносин.

Про те, що сучасні податкові правовідносини перебувають у стані переформатування, оновлення чи модернізації, неодноразово на сторінках наукових видань заявляли і науковці, і практики. Погоджуюсь із думкою, що існуючі в Україні правовідносини оподаткування засновані переважно на фіскальній функції та мало в чому сприяють розвитку бізнесу⁹. Побудова громадянського та демократичного суспільства в нашій країні нерозривно пов'язана з підвищенням ефективності діяльності органів державної влади, зокрема ДПС, оскільки від роботи податківців багато в чому залежать умови ведення бізнесу в державі та фінансово-бюджетне забезпечення функціонування усього державного апарату¹⁰. Дійсно, податкове відомство справляє неабиякий вплив на розвиток підприємництва, намагається взаємовигідно співпрацювати із бізнесом та популяризує чесне і прозоре ведення

бізнесу, належне виконання податкових зобов'язань (наприклад, щорічний Всеукраїнський рейтинг «Сумлінні платники податків»).

Вагому роль у формуванні сприятливого клімату для підприємців відіграє **податкове законодавство**. Відповідно до ст. 3 Податкового кодексу України¹¹ це поняття включає Конституцію України; Податковий кодекс України; Митний кодекс України та закони з питань митної справи; чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України і якими регулюються питання оподаткування; нормативно-правові акти, прийняті на підставі та на виконання ПК і законів з питань митної справи; рішення Верховної Ради Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування з питань місцевих податків та зборів, прийнятих за правилами, встановленими ПК. Констатуємо факт того, що зміни до вітчизняного податкового законодавства часто ускладнюють його та мають профіскальний характер, не відповідають завданню держави сприяти розвитку підприємництва.

Податкові зміни у законодавстві на час карантину відбуваються починаючи з березня 2020 року. У цій статті акцентується увага на положеннях статей ПК, що стали нововведеннями з метою зменшення фінансово-економічних потрясінь малого бізнесу в умовах пандемії. Мова йде про:

— Закон України від 17.03.20 р. № 530 «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо підтримки платників податків на період здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)»¹²;

— Закон України від 30.03.20 р. № 540 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)»¹³;

⁸ Чайка В. В. Правові форми реалізації державної податкової політики України: дис. ... д-ра юрид. наук. Ірпінь, 2017. 495 с. С. 28.

⁹ Данілов С. Європейські стандарти у податкових правовідносинах. Підприємництво, господарство і право. 2020. № 6. С. 183—187. С. 183.

¹⁰ Чайка В. В. Правові форми реалізації державної податкової політики України: дис. ... д-ра юрид. наук. Ірпінь, 2017. 495 с. С. 127.

¹¹ Далі за текстом — ПК.

¹² Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19): Закон України № 530-IX від 17.03.2020. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/530-20#Text (дата звернення 09.06.2021).

¹³ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)» від 30.03.2020 № 540-IX. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/540-20#Text (дата звернення 09.06.2021).

— Закон України від 13.05.20 р. № 591 «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо додаткової підтримки платників податків на період здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)»¹⁴;

— Закон України від 01.12.20 р. № 1017 «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо лібералізації застосування реєстраторів розрахункових операцій платниками єдиного податку та скасування механізму компенсації покупцям (споживачам) за скаргами щодо порушення встановленого порядку проведення розрахункових операцій частини суми застосованих штрафних санкцій»¹⁵;

— Закон України від 04.12.20 р. № 1072 «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо соціальної підтримки платників податків на період здійснення обмежувальних протиепідемічних заходів, запроваджених з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2»¹⁶.

Ці нововведення стосуються: — тимчасового звільнення від оподаткування; — відстрочення або списання податкового боргу; — встановлення мораторію на проведення документальних і фактичних перевірок; — звільнення від відповідальності за деякі податкові правопорушення тощо. Однак позиція спільноти, навіть адресатів, тобто бізнесу, щодо їх досконалості є неоднозначною. Що вже говорити про потенційні втрати у бюджетних надходженнях.

Антикризових заходів вжито у багатьох країнах світу. Результати аналітичних досліджень демонструють варіативність податкових змін, що є наслідком епідемії: у здійсненні податкової політики багато країн, зокрема США, Велика Британія, Франція, Норвегія, Швеція, Литва та інші, обрали такий інструмент, як відстрочення чи розстрочення сплати окремих податків або податкового боргу певними категоріями платників; Австралія запропонувала податкові пільги на інвестиції та підтримку малого і середнього бізнесу, а Китай — галузі транспорту, туризму, готельного і ресторанного бізнесу, які через епідемію понесли значні збитки; Іспанія призупиняє перебіг процесуальних строків та надає можливість відстрочення «невеликих» прострочених податкових платежів, у Австрії штрафні санкції за порушення податкового законодавства в період карантину не застосовуються, однак із певними винятками¹⁷.

Як бачимо, у системі заходів сприяння малому бізнесу, крім так званих податкових канікул, виокремлюються й послаблення у сфері податкового контролю, безпосереднього засобу впливу держави на діяльність вітчизняних суб'єктів господарювання.

Податкові перевірки відносяться до тих питань, що безупинно хвилюють вітчизняний бізнес. На тому, що звернення, пов'язані із оскарженням їх результатів, займають топові місця серед звернень щодо порушень державних органів, неодноразово наголошувала Рада бізнес-омбудсмена, у тому числі обравши тематикою заключного квартального звіту 2020 року саме податкові перевірки¹⁸. Як зазначається у документі, попри всі заходи, що запровадив Кабінет Міністрів України для

¹⁴ Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо підтримки платників податків на період здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19): Закон України № 591-IX від 13.05.2020. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/591-20#Text (дата звернення 09.06.2021).

¹⁵ Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо лібералізації застосування реєстраторів розрахункових операцій платниками єдиного податку та скасування механізму компенсації покупцям (споживачам) за скаргами щодо порушення встановленого порядку проведення розрахункових операцій частини суми застосованих штрафних санкцій» від 01.12.2020 № 1017-IX. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/1017-20#Text (дата звернення 09.06.2021).

¹⁶ Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо соціальної підтримки платників податків на період здійснення обмежувальних протиепідемічних заходів, запроваджених з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» від 04.12.2020 № 1072-IX. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/1072-20#Text (дата звернення 09.06.2021).

¹⁷ Драч С. Нова хвиля податкових заходів, спричинена COVID-19. URL: taxlink.ua/ua/blog/nova-hvilya-podatkovih-zahodiv-sprichinena-covid19.htm (дата звернення 09.06.2021).

¹⁸ Квартальний звіт Ради бізнес-омбудсмена (жовтень — грудень 2020). URL: boi.org.ua/publications/quarterlyreports/1369-kvartalnij-zv-t-radi-biznes-ombudsmana-zhovten-gruden-2020/ (дата звернення 29.05.2021).

полегшення умов ведення бізнесу у часи коронакризи, було отримано на 14 % більше скарг підприємців, ніж за аналогічний квартал минулого року. І якщо спочатку кількість скарг податкового блоку зменшилася на 3 % (з 297 до 289), на IV квартал 2020 року вона знову стала підвищуватися (на 26 % більше скарг, ніж у попередній квартал). У період з 18.03.20 р. по 08.08.20 р. в Україні проводилися лише деякі види податкових перевірок, на які дію мораторію не було поширено. Зокрема, це камеральні перевірки та позапланові документальні перевірки, що проводяться перед виплатою бюджетного відшкодування ПДВ, або у зв'язку з декларуванням значного його від'ємного значення. З початку серпня 2020 року до цього переліку додалися фактичні перевірки у сфері обігу підакцизних товарів, таких як пальне, алкоголь, тютюн, а також перевірки, що проводяться на підставі звернень платників податків (ліквідаційні перевірки).

Висновки. Таким чином, констатуємо, що пандемія COVID-19 внесла численні вагомні зміни в організацію соціально-економічного життя країн. Органи державної влади усього світу вживають рішучих заходів для захисту своїх громадян, сприяння, зокрема малому, бізнесу та заохочення інвестицій. Українська держава також реагує на кризу низкою способів, що в цілому відповідають загальносвітовим тенденціям.

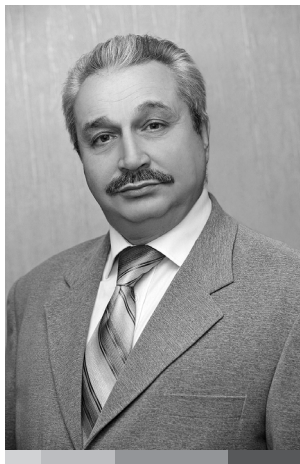
Одним із завдань податкової політики у кризовий період є зменшення негативного впливу пандемії на ведення бізнесу та сприяння економічному роз-

витку підприємництва. Під заходами сприяння малому бізнесу пропонуємо розуміти систему дій органів публічної влади (державних органів та органів місцевого самоврядування) фінансово-правового та організаційного характеру, що запроваджуються на основі норм чинного законодавства та мають на меті створення сприятливих умов для розвитку та підтримки малого підприємництва в державі.

Фінансова підтримка державою малого підприємництва базується на принципах доступності, рівності, прозорості, ефективності, балансу приватного та публічного інтересу, взаємної відповідальності держави та суб'єктів господарювання.

У контексті взаємовідносин держава — бізнес наголошуємо на необхідності практичної реалізації принципу балансу приватного і публічного інтересу в оподаткуванні, що сприятиме: трансформації системи оподаткування, що була заснована виключно на засадах зобов'язань платників податків, до системи, співпраці платників податків з податковими органами; забезпеченню правового регулювання, спрямованого на ефективне справляння податків з суб'єктів господарювання, яке враховує процеси міжнародних економіко-правових та соціальних відносин; формуванню належного рівня податкової культури платників податків та підвищення рівня позитивної відповідальності за невиконання податкового обов'язку; пануванню верховенства права та законності, довіри до влади.

ЗВЕРНЕННЯ СТЯГНЕННЯ НА ПРЕДМЕТ ІПОТЕКИ ПРИ ЗМІНІ ЙОГО ВЛАСНИКА

Леонід Белкін, адвокат

Ефективним способом забезпечення виконання зобов'язання є іпотека. Відповідно до ст. 1 Закону України від 05.06.03 р. № 898 «Про іпотеку»¹ іпотека — вид забезпечення виконання зобов'язання нерухомим майном, що залишається у володінні і користуванні іпотекодавця, згідно з яким іпотекодержатель має право в разі невиконання боржником забезпеченого іпотекою зобов'язання одержати задоволення своїх вимог за рахунок предмета іпотеки переважно перед іншими кредиторами цього боржника у порядку, встановленому цим Законом; іпотекодавець — особа, яка передає в іпотеку нерухоме майно для забезпечення виконання власного зобов'язання або зобов'язання іншої особи перед іпотекодержателем. Іпотекодавцем може бути боржник або майновий поручитель. Згідно зі ст. 5 Закону «Про іпотеку» предметом іпотеки можуть бути один або декілька об'єктів нерухомого майна за таких умов: нерухоме майно належить іпотекодавцю на праві власності або на

праві господарського відання, якщо іпотекодавцем є державне або комунальне підприємство, установа чи організація; нерухоме майно може бути відчужене іпотекодавцем і на нього відповідно до законодавства може бути звернене стягнення; нерухоме майно зареєстроване у встановленому законом порядку як окремий виділений у натурі об'єкт права власності, якщо інше не встановлено цим Законом. За наявності підстав для звернення стягнення іпотекодержатель звертається з вимогами до іпотекодавця — власника майна. Однак мають місце непоодинокі випадки, коли з метою унеможливлення чи ускладнення стягнення або з інших підстав (зміна сімейного стану, спадкування) змінюється власник майна. На такий випадок ст. 23 Закону «Про іпотеку» передбачено, що в разі переходу права власності (права господарського відання) на предмет іпотеки від іпотекодавця до іншої особи, у тому числі в порядку спадкування чи правонаступництва, іпотека є дійсною для набувача відповідного нерухомого майна, навіть у тому випадку, якщо до його відома не доведена інформація про обтяження майна іпотекою. Особа, до якої перейшло право власності на предмет іпотеки, набуває статус іпотекодавця і має всі його права і несе всі його обов'язки за іпотечним договором у тому обсязі та на тих умовах, що існували до набуття ним права власності на предмет іпотеки. Отже, в разі вибуття заставного майна з власності іпотекодавця законодавством встановлено механізм захисту прав іпотекодержателя шляхом перенесення всіх прав та обов'язків іпотекодавця на особу, до якої перейшло право власності. У цій праці розглядаються деякі аспекти застосування ст. 23 Закону України «Про іпотеку».

Питання конституційності гарантій, наданих кредиторам нормою ст. 23 Закону «Про іпотеку», розглядалося у рішенні Конституційного Суду України² від 14.07.20 р. № 8-р/2020 у справі № 3-67/2019(1457/19 за конституційною скаргою щодо відповідності Кон-

ституції України (конституційності) положень частин першої, другої статті 23 Закону України «Про іпотеку». В абз. 11 п. 3 цього рішення КСУ доходить висновку, що «іпотека є специфічним видом забезпечення виконання зобов'язання нерухомим майном, що

¹ Далі за текстом — Закон «Про іпотеку».

² Далі за текстом — КСУ.

залишається у володінні і користуванні його власника, **який обмежений у правомочності самостійно розпоряджатися предметом іпотеки**. Тобто іпотека обмежує такий елемент права власності, як право розпорядження нерухомим майном, яке є предметом іпотечного договору <...>. У разі порушення боржником свого зобов'язання до особи, яка передала в іпотеку нерухоме майно для забезпечення виконання такого зобов'язання, можуть бути застосовані заходи цивільно-правової відповідальності у виді звернення стягнення на предмет іпотеки. Особливістю цього виду забезпечення виконання зобов'язання є те, що обтяження майна іпотекою відбувається **незалежно від зміни власника такого майна**, тому стосовно кожного наступного власника іпотечного майна **виникають ризики** настання відповідальності перед іпотекодержателем за невиконання боржником основного зобов'язання, зокрема звернення стягнення на предмет іпотеки.

В абз. 8, 9 п. 3.1 цього рішення КСУ зазначає, що «положення частини першої статті 23 Закону № 898³, які визначають наслідки переходу права власності на предмет іпотеки до третьої особи, **безпосередньо не стосуються питання позбавлення іпотекодавця (набувача іпотечного майна) права власності на предмет іпотеки** або ж його примусового відчуження у зв'язку зі зверненням стягнення на предмет іпотеки. Отже, КСУ дійшов висновку, що положення ч. 1 ст. 23 Закону № 898 не суперечать положенням ч. 1, 2, 4, 5 ст. 41 Конституції України⁴».

Отже, будь-які навмисні дії щодо приховування іпотечного майна від стягнення шляхом зміни власника, як правило, не рятують (принаймні, не повинні рятувати) від звернення стягнення на предмет іпотеки. Більше того, навіть якщо особа — набувач майна — добросовісно помилялася щодо наявності/відсутності обтяжень такого майна, це не скасовує її відповідальність як іпотекодавця. Так, у постанові від 09.11.20 р. у справі № 910/6325/13 Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного господарського суду⁵ доходить висновку, що «при набутті права власності на об'єкт іпотеки <...> **добросовісність [такого] набуття не має**

значення в силу приписів ст. 23 Закону України «Про іпотеку», яка імперативно визначає, що новий власник стає новим іпотекодавцем навіть у тому випадку, якщо до його відома не доведена інформація про обтяження майна іпотекою»⁶.

Таким чином, мінімізація ризиків придбання іпотечного майна полягає, зокрема, у тому, що воно не повинне придбаватися, доки не врегульовані усі питання виконання зобов'язання, які забезпечувалися іпотекою.

Варто зазначити, що суди переважно послідовно застосовують ст. 23 Закону «Про іпотеку» щодо цивільно-правової відповідальності нового власника як іпотекодавця (у тому числі — майнового поручителя). Позиція щодо правомірності звернення стягнення на предмет іпотеки, незалежно від формального виведення майна у власність іншої особи, сформульована і підтверджується ще у постанові від 12.10.16 р. у справі № 200/5731/14-ц⁷ дореформеного ВСУ. За фабулою цієї справи, «у квітні 2014 року [Банк] звернувся до суду з позовом про звернення стягнення на предмет іпотеки, мотивуючи позовні вимоги тим, що **особа, до якої перейшло право власності на предмет іпотеки, набуває статусу іпотекодавця і має всі його права та несе всі його обов'язки за іпотечним договором**.

Рішенням [суду першої інстанції], залишеним без змін ухвалою Апеляційного суду <...> **позов [Банку] задоволено**».

ВСУ підтримав цю позицію. У вказаній постанові зазначено, що «статтею 23 Закону України «Про іпотеку» визначено, що в разі переходу права власності (права господарського відання) на предмет іпотеки від іпотекодавця до іншої особи, у тому числі в порядку спадкування чи правонаступництва, іпотека є дійсною для набувача відповідного нерухомого майна, навіть у тому випадку, якщо до його відома не доведена інформація про обтяження майна іпотекою. Особа, до якої перейшло право власності на предмет іпотеки, набуває статусу іпотекодавця і має всі його права та несе всі його обов'язки за іпотечним договором у тому обсязі та на тих умовах, що існували до набуття ним права власності на предмет іпотеки.

³ Прим. авт.: Закон «Про іпотеку».

⁴ Прим. авт.: Щодо гарантій прав власності.

⁵ Далі за текстом — КГС.

⁶ ЄДПР. URL : reyestr.court.gov.ua/Review/92770758.

⁷ ЄДПР. URL : reyestr.court.gov.ua/Review/62126299.

Отже, у разі вибуття заставного майна з власності іпотекодавця, законодавством встановлено **механізм захисту прав іпотекодержателя шляхом перенесення всіх прав та обов'язків іпотекодавця на особу, до якої перейшло право власності**.

У цій же постанові ВСУ також вказав, що «за змістом цієї норми⁸ на особу, до якої перейшло право власності на майно, обтяжене іпотекою, навіть у випадках, коли до її відома не було доведено інформації про обтяження майна іпотекою, переходять всі права та обов'язки іпотекодавця. Якщо договір іпотеки не припинено з визначених законом підстав, **то усі права і обов'язки, набуті сторонами за цим правочином, повинні безперешкодно здійснюватися і є діючими до його повного виконання**».

У постанові від 24.01.20 р. у справі № 910/10987/18 Верховного Суду у складі колегії суддів об'єднаної палати КГС вказано⁹: «Відповідно до ч. 1, 2 ст. 23 Закону України «Про іпотеку», в якій визначені наслідки переходу права власності на предмет іпотеки до третьої особи, у разі переходу права власності (права господарського відання) на предмет іпотеки від іпотекодавця до іншої особи, у тому числі в порядку спадкування чи правонаступництва, іпотека є дійсною для набувача відповідного нерухомого майна, навіть у тому випадку, якщо до його відома не доведена інформація про обтяження майна іпотекою. Особа, до якої перейшло право власності на предмет іпотеки, набуває статусу іпотекодавця і має всі його права та несе всі його обов'язки за іпотечним договором у тому обсязі і на тих умовах, що існували до набуття ним права власності на предмет іпотеки. Отже, статус іпотекодавця **набуває лише особа, до якої перейшло право власності на предмет іпотеки**».

Отже, з огляду на ст. 1 Закону «Про іпотеку» гарантією іпотекодержателю одержати задоволення своїх вимог за рахунок предмета іпотеки на іпотечне майно повинне бути звернене стягнення незалежно від формального оформлення права власності на іпотечне майно на іншу особу.

Доречно окремо наголосити, що зміна власника майна, переданого в іпотеку, не може бути підставою припинення іпотеки. З цього приводу у пп. 5.25 — 5.27 постанови від 20.11.19 р. у справі № 910/9362/19, про-

вадження № 12-180гс19, Великої Палати Верховного Суду спеціально наголошено¹⁰:

«5.25. Підстави припинення іпотеки передбачено ст. 17 Закону № 898, до яких, зокрема, належать: припинення основного зобов'язання або закінчення строку дії іпотечного договору; реалізація предмета іпотеки відповідно до цього закону; набуття іпотекодержателем права власності на предмет іпотеки; визнання іпотечного договору недійсним; знищення (втрата переданої в іпотеку будівлі (споруди), якщо іпотекодавець не відновив її; з інших підстав, передбачених законом. Наступні іпотеки припиняються внаслідок звернення стягнення за попередньою іпотекою.

5.26. Перехід права власності на предмет іпотеки від іпотекодавця до іншої особи регулюється ст. 23 Закону № 898, якою передбачено, що в разі переходу права власності (права господарського відання) на предмет іпотеки від іпотекодавця до іншої особи, у тому числі в порядку спадкування чи правонаступництва, іпотека є дійсною для набувача відповідного нерухомого майна, навіть у тому випадку, якщо до його відома не доведена інформація про обтяження майна іпотекою. Особа, до якої перейшло право власності на предмет іпотеки, набуває статус іпотекодавця і має всі його права і несе всі його обов'язки за іпотечним договором у тому обсязі і на тих умовах, що існували до набуття ним права власності на предмет іпотеки.

5.27. Таким чином, з аналізу вказаних норм законодавства вбачається **відсутність підстав для припинення договору іпотеки у зв'язку з відчуженням іпотекодавцем предмета іпотеки, оскільки іпотека залишається дійсною незалежно від зміни власника майна**».

Виходячи із цих правових позицій, слід дійти висновку, що в умовах, коли іпотекодержатель дізнається, що право власності на об'єкт іпотеки з якихось підстав переоформлене на іншу особу (юридичну чи фізичну), то такий іпотекодержатель звертається із позовом про звернення стягнення на предмет іпотеки безпосередньо до нового власника. Зокрема, з цього приводу у постанові від 16.10.20 р. у справі № 34/557-35/414 Верховного Суду у складі колегії суддів об'єднаної палати КГС вказано¹¹:

⁸ Прим. авт.: ст. 23 Закону «Про іпотеку».

⁹ ЄДРСР. URL : reyestr.court.gov.ua/Review/87559633.

¹⁰ ЄДРСР. URL : reyestr.court.gov.ua/Review/86071598.

¹¹ ЄДРСР. URL : reyestr.court.gov.ua/Review/92384814.

«Згідно з ч. 1, 2 ст. 23 Закону «Про іпотеку» у разі переходу права власності (права господарського відання) на предмет іпотеки від іпотекодавця до іншої особи, у тому числі в порядку спадкування чи правонаступництва, іпотека є дійсною для набувача відповідного нерухомого майна, навіть у тому випадку, якщо до його відомо не доведена інформація про обтяження майна іпотекою.

Особа, до якої перейшло право власності на предмет іпотеки, набуває статус іпотекодавця і має всі його права і несе всі його обов'язки за іпотечним договором у тому обсязі і на тих умовах, що існували до набуття ним права власності на предмет іпотеки.

Відтак іпотека залишається дійсною незалежно від зміни власника майна, і у разі вибуття заставного майна з власності іпотекодавця законодавством встановлено механізм захисту прав іпотекодержателя шляхом перенесення всіх прав та обов'язків іпотекодавця на особу, до якої перейшло право власності на майно.

У такому випадку у разі невиконання позичальником своїх кредитних зобов'язань іпотекодержатель в силу ч. 1 ст. 33 Закону України «Про іпотеку» має право задовольнити свої вимоги за рахунок іпотечного майна шляхом заявлення позовних вимог про звернення стягнення на предмет іпотеки до особи, яка є власником іпотечного майна на момент заявлення таких вимог.

Правові висновки про те, що у разі відчуження іпотечного майна вимога іпотекодержателя про звернення стягнення на предмет іпотеки має бути заявлена до особи, яка є власником такого майна на момент подання позову, є усталеними у судовій практиці Верховного Суду (постанови від 07.05.19 р. у справі № 926/3371/17¹², від 23.01.20 р. у справі № 916/2558/18¹³, від 18.04.19 р. у справі № 15/5009/1800/11¹⁴, від 05.05.20 р. у справі № 161/6253/15-ц¹⁵).

Так, у згаданій постанові від 23.01.20 р. у справі № 916/2558/18 Верховного Суду у складі колегії суддів об'єднаної палати КГС вказано:

«Судами попередніх інстанцій встановлено, що на час розгляду справи № 916/2558/18 в суді ТОВ «Україна» не є власником об'єктів нерухомості, що були предметом іпотеки за іпотечним договором від 30.04.14 р., оскільки вказане нерухоме майно відчужене ТОВ «У.»

на користь фізичних осіб протягом 2015-2018 років, що підтверджується інформацією з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно.

Таким чином, позивач не є стороною чинного іпотечного договору від 30.04.14 р., оскільки право власності на предмет іпотеки та статус іпотекодавця перейшли до нових власників нерухомого майна в силу приписів ст. 23 Закону «Про іпотеку».

За наявності встановлення фактичних обставин відсутності доказів висування Банком майнових вимог до ТОВ «У.» як майнового поручителя та переходу права власності на об'єкти нерухомого майна, що були предметом іпотеки за оспорюваним іпотечним договором від ТОВ «У.» до інших фізичних осіб за чинним іпотечним договором від 30.04.14 р., суд апеляційної інстанції, на відміну від місцевого господарського суду, дійшов обґрунтованого висновку про недоведеність позивачем порушення майнового права та інтересу позивача як іпотекодавця».

Разом із тим, якщо про зміну власника предмета іпотеки стає відомо на стадії розгляду справи по суті або на стадії виконавчого провадження, існує можливість зміни сторони провадження (судового або виконавчого) в порядку процесуального правонаступництва, оскільки Верховний Суд стабільно тлумачить правовідносини за ст. 23 Закону «Про іпотеку» між первісним іпотекодавцем і новим власником-іпотекодавцем як відносини правонаступництва.

Прикладом вирішення такого питання в господарському судочинстві є згадана вище постанова від 09.11.20 р. у справі № 910/6325/13 Верховного Суду у складі колегії суддів КГС, де суд дійшов висновку, що «при набутті права власності на об'єкт іпотеки **відбувається заміна іпотекодавця у правовідносинах і відповідно є підстави для заміни сторони у виконавчому провадженні** — у цьому випадку боржника з первісного на того, хто набув право власності на предмет іпотеки, на який рішенням суду було звернуто стягнення <...>».

У постанові від 15.03.21 р. у справі № 926/3371/17 Верховного Суду у складі колегії суддів КГС Суд доходить наступного висновку¹⁶:

¹² ЄДРСР. URL : reyestr.court.gov.ua/Review/81616231.

¹³ ЄДРСР. URL : reyestr.court.gov.ua/Review/87118499.

¹⁴ ЄДРСР. URL : reyestr.court.gov.ua/Review/81435209.

¹⁵ ЄДРСР. URL : reyestr.court.gov.ua/Review/89316420.

¹⁶ ЄДРСР. URL : reyestr.court.gov.ua/Review/95502257.

«У справі, яка переглядається, встановлено, що після прийняття рішення Господарського суду Чернівецької області від 27.08.19 р. про звернення стягнення на нежитлову будівлю, вказаний предмет іпотеки вибув з власності первісного боржника у справі — ТОВ — на підставі договору купівлі-продажу нерухомого майна, укладеного з ОСОБА_1. Тобто в цьому випадку **відбулось правонаступництво від первісного боржника до наступного власника предмета іпотеки** в силу вимог ст. 23 Закону «Про іпотеку».

Отже, Верховний Суд погоджується з висновком суду апеляційної інстанції про те, що на підставі ст. 23 України «Про іпотеку» до ОСОБА_1 перейшли всі права та обов'язки іпотекодавця (ТОВ) за договором іпотеки від 28.10.05 р., у тому обсязі й на тих умовах, на яких вони належали ТОВ на момент укладення цього договору, зокрема й права та обов'язки боржника у виконавчому провадженні з примусового виконання рішення суду про звернення стягнення на предмет іпотеки».

Аналогічної точки зору дотримується і Касаційний цивільний суд¹⁷.

Так, у постанові від 14.04.21 р. у справі № 639/8903/14-ц, провадження № 61-13530св20, Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати КЦС зазначено¹⁸:

«Судами попередніх інстанцій встановлено, що після ухвалення рішення Жовтневого районного суду м. Харкова від 27.11.14 р., яким звернено стягнення на предмет іпотеки, спірні нежитлові приміщення, які належали боржнику ОСОБА_1, були відчужені на користь ТОВ на підставі акта приймання-передачі та оцінки майна до статутного капіталу від 18.01.16 р. (право власності зареєстровано 27.01.16 р.).

Отже, відповідно до ст. 23 Закону «Про іпотеку» до ТОВ перейшли всі права та обов'язки іпотекодавця за іпотечним договором, в тому обсязі і на тих умовах, на яких вони належали попередньому іпотекодавцю ОСОБА_1, у тому числі права та обов'язки боржника у виконавчому провадженні з примусового виконання рішення суду від 27.11.14 р.

Зазначене узгоджується із правовим висновком, викладеним у постанові Об'єднаної палати КЦС

від 01.03.21 р. у справі № 201/16014/13-ц (провадження № 61-9098сво20)».

У справі № 12/204/09 розглядається ситуація **поділу предмета іпотеки** на декілька інших об'єктів і передачі їх іншому/іншим власнику/власникам. У постанові від 12.02.21 р. у цій справі Верховного Суду у складі колегії суддів КГС наголошено¹⁹, що «після прийняття рішення Господарського суду Миколаївської області від 20.07.09 р. про звернення стягнення на нежитловий об'єкт загальною площею 8716,4 кв. м <...> вказаний предмет іпотеки вибув з власності первісного боржника у справі — ПП. Матеріалами справи підтверджується, що **предмет іпотеки був неодноразово поділений на окремі складові, власники яких також неодноразово змінювались**.

Тобто в цьому випадку шляхом неодноразового поділу первісного предмета іпотеки на окремі складові, присвоєння цим складовим окремих адрес та змін власників складових первісного предмета іпотеки, **фактично відбулось правонаступництво від первісного боржника до всіх наступних власників предмета іпотеки та/або його окремих частин** в силу вимог ст. 23 Закону «Про іпотеку».

Отже, зважаючи на викладене та з урахуванням наведених вище положень законодавства, Верховний Суд вважає, що на підставі ст. 23 Закону «Про іпотеку» до [усіх нових власників] перейшли всі права та обов'язки іпотекодавця (ПП) за договором іпотеки від 28.08.07 р., у тому обсязі й на тих умовах, на яких вони належали ПП на момент укладення цього договору, зокрема й права та обов'язки боржника у виконавчому провадженні з примусового виконання рішення суду про звернення стягнення на предмет іпотеки».

Разом із тим наразі проблемною є ситуація, коли іпотечне майно переходить у власність нового власника від іпотекодавця, відносно якого ведеться провадження у справі про банкрутство. Формально майно нібито не належить безпосередньо боржнику і нібито не може включатися в ліквідаційну масу. За таких умов виникає питання щодо способу захисту прав іпотекодержателя: чи може останній бути визнаний забезпеченим кредитором?

Такого типу ситуація розглядалася, наприклад, у справі № 953/864/20. Так, за фабулою справи, ФОП

¹⁷ Далі за текстом — КЦС.

¹⁸ ЄДРПР. URL : reyestr.court.gov.ua/Review/96498332.

¹⁹ ЄДРПР. URL : reyestr.court.gov.ua/Review/95032857.

Особа-2 продала Особі-1 іпотечне майно. Щодо ФОП Особа-2 було відкрите провадження у справі про банкрутство (№ Б39/64-10). ТОВ увійшло у це провадження як кредитор. При цьому ТОВ поза межами процедури банкрутства, САМОСТІЙНО, зареєструвало свою іпотеку не тільки щодо ФОП Особа-2 (первісного іпотекодавця), але й щодо Особи-1. Більш того, після цього ТОВ зареєструвало за собою право власності в порядку ст. 37 Закону «Про іпотеку».

Ці реєстраційні дії оскаржені Особою-1 у порядку цивільного судочинства. Суд першої інстанції (рішення від 24.06.20 р. Київського районного суду м. Харкова²⁰) визнав вказані реєстрації (перереєстрації) незаконними, оскільки вважав, що звернення стягнення на предмет іпотеки повинно було здійснюватися в процедурі банкрутства.

Харківський апеляційний суд постановою від 01.10.20 р.²¹ вказане рішення суду першої інстанції скасував, обґрунтувавши це тим, що іпотекодержатель ТОВ має право на захист своїх прав, незалежно від переоформлення права власності на іншого власника, однак, на думку апеляційного суду, в межах провадження у справі № Б39/64-10 про банкрутство ФОП Особа_2 неможливе звернення стягнення на предмет іпотеки, що перебуває у власності третьої особи Особа_1, адже такий предмет іпотеки не є власністю банкрута та не може бути реалізований у межах справи про банкрутство ФОП Особа_2 для подальшого погашення кредиторських вимог ТОВ.

Натомість при касаційному розгляді справи касаційний суд не пристав на таку позицію. Так, у постанові від 12.05.21 р. у справі № 953/864/20, провадження

№ 61-15979св20, Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати КЦС²² Суд дійшов висновку, що «посилання апеляційного суду про те, що у межах провадження у справі про банкрутство ФОП ОСОБА_2 (№ Б-39/64-10) неможливе звернення стягнення на предмет іпотеки, що перебуває у власності третьої особи (позивача), оскільки такий предмет іпотеки не є власністю банкрута і не може бути реалізованим у межах справи про банкрутство для подальшого погашення кредиторських вимог ТОВ «ФК «Поліс», є безпідставним і не відповідає вимогам закону».

При цьому КЦС спеціально наголосив, що відповідно до чинної на цей час постанови Господарського суду Харківської області від 28.07.10 р. у справі про банкрутство № Б-39/64-10 **спірне майно було включено до переліку майна банкрута**, — саме на підставі іпотечних вимог ТОВ до зазначеної третьої особи.

Отже, ситуація передачі іпотечного майна боржника, що знаходиться у процедурі банкрутства, у власність третім особам, з урахуванням ст. 23 Закону «Про іпотеку», повинна вирішуватися таким чином, що відповідний іпотекодержатель повинен визнаватися забезпеченим кредитором, а відповідне іпотечне майно включатися в ліквідаційну масу, з урахуванням також того, що новий власник визнається сингулярним правонаступником боржника в межах відповідальності за зобов'язаннями, забезпеченими іпотекою. За таких умов звернення стягнення на спірне іпотечне майно, яке рахується у власності третьої особи, буде здійснюватися за звичайним порядком, передбаченим ст. 75 та іншими статтями Кодексу України з процедур банкрутства.

²⁰ ЄДРСР. URL : reyestr.court.gov.ua/Review/90098870.

²¹ ЄДРСР. URL : reyestr.court.gov.ua/Review/92029798.

²² ЄДРСР. URL : reyestr.court.gov.ua/Review/96933199.

ВИЗНАЧЕННЯ МІСЦЯ ПРОЖИВАННЯ ДИТИНИ З ОДНИМ ІЗ БАТЬКІВ, ЯКЩО БАТЬКИ ПРОЖИВАЮТЬ ЗА ОДНІЄЮ АДРЕСОЮ

Ольга Розгон, доцент, к. ю. н.

У цій статті ми розглянемо основні питання, які виникають у разі необхідності визначення місця проживання дитини. Для цього подружжя може укласти договір або звернутися до суду. Розглянемо на прикладі практичної ситуації, коли подружжя звернулося до суду для визначення місця проживання дитини за умови, що вони мали місце проживання за однією адресою.

РОЗІРВАННЯ ШЛЮБУ СУДОМ

Відповідно до ч. 2 ст. 112 Сімейного кодексу України¹ суд постановляє рішення про розірвання шлюбу, якщо буде встановлено, що подальше спільне життя подружжя і збереження шлюбу суперечило б інтересам одного з них, інтересам їхніх дітей, що мають істотне значення.

Згідно зі ст. 24 СК шлюб ґрунтується на вільній згоді жінки та чоловіка. Примушування жінки та чоловіка до шлюбу не допускається. Таке положення національного законодавства України відповідає ст. 16 Загальної декларації прав людини, прийнятої Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 року, згідно з якою чоловіки і жінки, які досягли повноліття, мають право без будь-яких обмежень за ознакою раси, національності або релігії одружуватися і засновувати сім'ю. Вони користуються однаковими правами щодо одруження під час шлюбу та під час його розірвання. Позов про розірвання шлюбу може бути пред'явлений одним із подружжя (ст. 110 СК).

Оскільки один із подружжя наполягає на розірванні шлюбу, то, відповідно, відмова в розірванні шлюбу буде примушенням до шлюбу та шлюбним відносинам, що є неприпустимим.

Частиною 2 ст. 114 СК установлено, що у разі розірвання шлюбу судом шлюб припиняється у день набрання чинності рішення суду про розірвання шлюбу.

Згідно з ч. 3 ст. 115 СК документом, що засвідчує факт розірвання шлюбу судом, є рішення суду про розірвання шлюбу, яке набрало законної сили.

РІВНІ ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ БАТЬКІВ ЩОДО ДИТИНИ

Статтею 8 Закону України «Про охорону дитинства» передбачено, що кожна дитина має право на рівень життя, достатній для її фізичного, інтелектуального, морального, культурного, духовного і соціального розвитку. Батьки або особи, які їх замінюють, несуть відповідальність за створення умов, необхідних для всебічного розвитку дитини, відповідно до законів України.

¹ Далі за текстом — СК.

Згідно з ч. 1 ст. 12 зазначеного Закону на кожного з батьків покладається *однакова відповідальність за виховання, навчання і розвиток дитини*.

Батьки або особи, які їх замінюють, мають право і зобов'язані: — виховувати дитину; — піклуватися про її здоров'я, фізичний, духовний і моральний розвиток; — навчання; — створювати належні умови для розвитку її природних здібностей; — поважати гідність дитини; — готувати її до самостійного життя та праці.

Відповідно до положень ст. 157 СК питання *виховання дитини* вирішується батьками спільно. Той із батьків, хто проживає окремо від дитини, зобов'язаний брати участь у її вихованні і має право на особисте спілкування з нею. Той із батьків, з ким проживає дитина, не має права перешкоджати тому з батьків, хто проживає окремо, спілкуватися з дитиною та брати участь у її вихованні, якщо таке спілкування не перешкоджає нормальному розвитку дитини.

Крім того, вирішуючи справу, суд повинен враховувати вимоги ст. 51 Конституції України, згідно з якими кожному із подружжя гарантуються рівні права і обов'язки у шлюбі та сім'ї, а також ч. 6 ст. 7 СК, відповідно до якої рівність прав і обов'язків жінки та чоловіка у сімейних відносинах, шлюбі та сім'ї є однією із загальних засад регулювання сімейних відносин, що узгоджується з практикою ЄСПЛ, який неодноразово наголошував, що батьки повинні мати *рівні права у справах про опіку над дітьми*, і жодні презумпції, які ґрунтуються на ознаці статі, не повинні братись до уваги (рішення у справах «Sommerfeld v. Germany» від 08.07.03 р.², «Zaunegger v. Germany» від 03.21.09 р.³).

Згідно зі ст. 141 СК мати і батько *мають рівні права та обов'язки щодо дитини*.

Мати, батько та дитина мають право на безперешкодне спілкування між собою, крім випадків, коли таке право обмежене законом (ст. 153 СК).

ВИЗНАЧЕННЯ МІСЦЯ ПРОЖИВАННЯ ДИТИНИ

Відповідно до ч. 1 ст. 29 Цивільного кодексу України⁴ місцем *проживання фізичної особи* є житло-

вий будинок, квартира, інше приміщення, придатне для проживання в ньому (гуртожиток, готель тощо), у відповідному населеному пункті, в якому фізична особа проживає постійно, переважно або тимчасово.

Закон України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» (п. 6 ч. 1 ст. 3), на відміну від ЦК, *розрізняє «місце проживання» і «місце перебування»*, виходячи зі строків перебування особи в певному місці.

Місце проживання включає в себе постійне, переважне або тимчасове місце проживання. *Місце перебування* є адміністративно-територіальна одиниця, на території якої особа проживає строком менше шести місяців на рік.

Фізична особа, яка досягла *14 років*, вільно обирає собі місце проживання, за винятком обмежень, які встановлюються законом.

Місцем проживання фізичної особи у віці від *10 до 14 років* є місце проживання її батьків (усиновлювачів) або одного з них, з ким вона проживає, опікуна або місцезнаходження навчального закладу чи закладу охорони здоров'я тощо, в якому вона проживає, якщо інше місце проживання не встановлено за згодою між дитиною та батьками (усиновлювачами, опікуном) або організацією, яка виконує щодо неї функції опікуна.

Згідно з ч. 4 ст. 29 ЦК місцем проживання фізичної особи, яка *не досягла 10 років*, є місце проживання її батьків (усиновлювачів) або одного з них, з ким вона проживає, опікуна або місцезнаходження навчального закладу чи закладу охорони здоров'я, в якому вона проживає.

Місцем проживання фізичної особи, яка *не досягла 10 років*, є місце проживання її батьків або одного з них, з ким вона проживає.

Місце проживання дитини цього віку визначається за згодою батьків. Крім того, питання про визначення місця проживання дитини має вирішуватися не тільки з урахуванням інтересів кожного з батьків, а перш за все з урахуванням прав та законних інтересів дитини — її права на належне батьківське виховання, яке повною мірою може бути забезпечене тільки обома

² Case of Sommerfeld v. Germany. (Application no. 31871/96) (ECHR, 8 July 2003). URL: [hudoc.echr.coe.int/eng#{%22tabview%22:\[%22document%22\],%22itemid%22:\[%22001-61195%22\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22tabview%22:[%22document%22],%22itemid%22:[%22001-61195%22]})

³ Case of Zaunegger v. Germany. (Application no. 22028/04) (ECHR, 3 December 2009). URL: [hudoc.echr.coe.int/eng#{%22tabview%22:\[%22document%22\],%22itemid%22:\[%22001-96020%22\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22tabview%22:[%22document%22],%22itemid%22:[%22001-96020%22]})

⁴ Далі за текстом — ЦК.

батьками; права на безперешкодне спілкування з кожним з батьків, здійснення обома батьками якого є запорукою нормального психічного розвитку дитини.

Відповідно до ч. 1 ст. 160 СК *місце проживання дитини, яка не досягла 10 років*, визначається за згодою батьків.

За ст. 29 ЦК у разі спору місце проживання фізичної особи у віці від 10 до 14 років визначається органом

опіки та піклування або судом. Подібна норма встановлена у ч. 1 ст. 161 СК. Де зазначено, що, якщо мати та батько, які проживають окремо, *не дійшли згоди* щодо того, з ким із них буде проживати малолітня дитина, спір між ними може вирішуватися органом опіки та піклування або судом.

Під час *вирішення спору щодо місця проживання малолітньої дитини* беруться до уваги:

— ставлення батьків до виконання своїх батьківських обов'язків
— особиста прихильність дитини до кожного з них, вік дитини
— стан її здоров'я
— інші обставини, що мають істотне значення

Орган опіки та піклування або суд не можуть передати дитину для проживання з тим із батьків, хто не має самостійного доходу, зловживає спиртними напоями або наркотичними засобами, своєю аморальною поведінкою може зашкодити розвитку дитини. Частинами 4 та 5 ст. 19 СК визначено, що при розгляді судом спорів щодо визначення місця проживання дитини *обов'язковою є участь органу опіки та піклування*, представленого належною юридичною особою.

Порядок вирішення спору органом опіки та піклування конкретизований у п. 72 Порядку провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України № 866 від 24.09.08 р., та передбачає подання відповідної заяви службі у справах дітей за місцем проживання (перебування) дитини, до якої слід долучити копію паспорта, довідку з місця реєстрації (проживання), копію свідоцтва про шлюб та докази розірвання шлюбу (у разі наявності), копію свідоцтва про народження дитини, довідку з місця навчання, виховання дитини, довідку про сплату аліментів (у разі наявності).

Працівник служби у справах дітей за місцем проживання (перебування) дитини проводить бесіду з батьками та відвідує дитину за місцем проживання, про що складає акт обстеження умов проживання. Крім цього, представники служби у справах дітей повинні звернутися до соціального закладу та/або фахівця із соціальної роботи для забезпечення проведення оцінки потреб сім'ї з метою встановлення спроможності матері, батька виконувати обов'язки з виховання дитини та догляду за нею.

Після обстеження житлово-побутових умов, прове-

дення бесіди з батьками та дитиною служба у справах дітей складає *висновок про визначення місця проживання дитини* і подає його органу опіки та піклування для прийняття відповідного рішення.

При цьому орган опіки та піклування подає суду письмовий висновок щодо розв'язання спору на підставі відомостей, одержаних у результаті обстеження умов проживання дитини, батьків, інших осіб, які бажають проживати з дитиною, брати участь у її вихованні, а також на підставі інших документів, які стосуються справи.

УРАХУВАННЯ ІНТЕРЕСІВ ТА ДУМКИ ДИТИНИ СУДОМ ПРИ ВИРІШЕННІ ПИТАННЯ ПРО ЇЇ МІСЦЕ ПРОЖИВАННЯ

За змістом ст. 150, 155 СК, здійснюючи свої права та виконуючи обов'язки, батьки повинні передусім дбати про *інтереси дитини*, у супереч яким не можуть здійснюватися батьківські права.

При визначенні місця проживання дитини судам необхідно встановлювати не лише наявність або відсутність виняткових обставин, коли дитина має бути *розлучена зі своєю матір'ю*, а крізь призму врахування найкращих інтересів дитини встановлювати та надавати належну правову оцінку іншим обставинам справи, які мають значення для правильного вирішення спору.

У спорах, що стосуються *«інтересів дитини»*, ЄСПЛ часто вдається до певного аналізу доказів, які характеризують вплив на «інтереси дитини», проте він завжди розуміє свою роль та невтручання в правові системи держав і може це робити у *виключних випадках*, коли оцінка таких доказів може свідчити про утиск прав і свобод, які захищає Конвенція. Так відбувалось і в

справах «Saviny v. Ukraine» від 18.12. 08 р.⁵ і «Mamchur v. Ukraine» від 16.07. 15 р.⁶

Суд при розгляді справи про встановлення місця проживання дитини має виходити з того аспекту, що для *розлучення матері з дитиною* мають бути встановлені виняткові обставини, з'ясовані *усі факти та її вплив на дитину*.

Він також має врахувати, що якщо на час звернення до суду з позовом малолітня особа *потребує постійної присутності матері* та її нагляду (особливо, якщо їй ще немає 7 — 10 років), то спілкування дитини з батьком повинне відбуватися у присутності матері. Саме такий спосіб участі батька у вихованні та спілкуванні з дитиною відповідатиме її можливості повною мірою сприйняти спілкування кожного з батьків⁷.

У принципі 6 Декларації прав дитини проголошено, що *дитина для повного і гармонійного розвитку її особистості потребує любові та розуміння*. Вона повинна, коли це можливо, рости під опікою своїх батьків і в будь-якому випадку в атмосфері моральної та матеріальної забезпеченості. Звідси малолітня дитина не повинна бути розлучена зі своєю матір'ю, крім тих випадків, коли є виняткові обставини.

Суди під час вирішення питання про встановлення місця проживання дитини повинні були керуватися принципом «*найкращих інтересів дитини*», які залежно від їх характеру та серйозності мають перевищувати інтереси батьків та застосовують «*презумпцію на користь матері*», виходячи з того, що *дитина повинна жити з матір'ю*, і цей факт може бути спростований у випадках, де існують «*виключні обставини*» (за їх відсутності суди

відмовилися від подальшої оцінки всіх інших непередбачуваних обставин). Ця презумпція ні підтверджується на рівні ООН, ні відповідає позиції Ради Європи та її членів. Отже, батьки повинні мати рівні права у спорах про порядок здійснення батьківських прав (зокрема, щодо виховання та утримання). За такими умовами *винятковість прав матері* хоча і є визначальною у судовій практиці цієї категорії спорів, але наразі фактично ліквідується (справа «M.S. v. Ukraine»⁸).

ЄСПЛ зауважує, що між інтересами дитини та інтересами батьків повинна існувати *справедлива рівновага* і, дотримуючись її, особлива увага має бути прикута до найважливіших інтересів дитини, які за своєю природою та важливістю мають переважати над інтересами батьків (справа «Hunt v. Ukraine» від 07.12.06 р.⁹).

При визначенні основних інтересів дитини у кожному конкретному випадку необхідно враховувати дві умови: по-перше, у якнайкращих інтересах дитини буде збереження її зв'язків із сім'єю, крім випадків, коли сім'я виявляється особливо непридатною або явно неблагополучною; по-друге, у якнайкращих інтересах дитини буде забезпечення її розвитку у безпечному, спокійному та стійкому середовищі, що не є неблагополучним (справа «Mamchur v. Ukraine» від 16.07.15 р.¹⁰).

Стаття 8 Конвенції про права дитини не надає батькам права вживати заходів, які можуть зашкодити здоров'ю чи розвитку дитини (рішення ЄСПЛ у справі «Johansen v. Norway» від 07.08.96 р., § 78¹¹).

У § 54 рішення ЄСПЛ від 07.12.06 р. № 31111/04 у справі «Hunt v. Ukraine» від 07.12.06 р.¹² зазначено,

⁵ Case of Saviny v. Ukraine (Application no. 39948/06) (ECHR, 18 December 2008). URL: hudoc.echr.coe.int/eng#{%22tabview%22:%22document%22%22,%22itemid%22:%22001-90360%22}}

⁶ Case of Mamchur v. Ukraine. (Application no. 10383/09) (ECHR, 16.07.2015). URL: hudoc.echr.coe.int/eng#{%22tabview%22:%22document%22%22,%22itemid%22:%22001-192485%22}}

⁷ Розгон О. В. Проблемні питання визначення місця проживання дитини до та після розірвання шлюбу її батьків. Науково-практичний журнал «Мала енциклопедія нотаріуса». 2016. № 5. С. 214.

⁸ Case of M.S. v. Ukraine (Application no. 2091/13) (ECHR, 11 July 2017). URL: hudoc.echr.coe.int/eng#{%22tabview%22:%22document%22%22,%22itemid%22:%22001-175140%22}}

⁹ Case of Hunt v. Ukraine (Application no. 31111/04) (ECHR, 7 December 2006). URL: hudoc.echr.coe.int/eng#{%22tabview%22:%22document%22%22,%22itemid%22:%22001-78410%22}}

¹⁰ Case of Mamchur v. Ukraine. (Application no. 10383/09) (ECHR, 16.07.2015). URL: hudoc.echr.coe.int/eng#{%22tabview%22:%22document%22%22,%22itemid%22:%22001-192485%22}}

¹¹ Case of Johansen v. Norway (Application no. 17383/90) (ECHR, 07.08.1996). URL: hudoc.echr.coe.int/eng#{%22tabview%22:%22document%22%22,%22itemid%22:%22001-58059%22}}

¹² Case of Hunt v. Ukraine (Application no. 31111/04) (ECHR, 7 December 2006). URL: hudoc.echr.coe.int/eng#{%22tabview%22:%22document%22%22,%22itemid%22:%22001-78410%22}}

що між інтересами дитини та інтересами батьків повинна існувати справедлива рівновага (рішення у справі «Olsson v. Sweden» (№ 2) від 27.11.92 р.¹³) і, дотримуючись її, особлива увага має бути прикута до найважливіших інтересів дитини, які за своєю природою та важливістю *мають переважати над інтересами батьків*.

Важливим при розгляді справ щодо визначення місця проживання дитини є врахування думки дитини, з ким вона бажає проживати. Але виникає запитання: *в якому віці дитина може висловити свою точку зору, щоб її думка була врахована?*

З досягненням 14 років обсяг сімейної дієздатності неповнолітніх значно зростає порівняно з дієздатністю малолітніх (неповнолітні можуть, наприклад, самостійно визначати місце проживання, звертатися до суду за захистом сімейних прав та інтересів тощо). Тому сімейну дієздатність неповнолітніх можна вважати саме неповною, а сімейну дієздатність дітей віком від 6 (7) до 14 років — частковою¹⁴.

При цьому ступінь *врахування думки дитини* при вирішенні питання про її місце проживання не може залежати від її віку, незважаючи на те що правове значення думки змінюється залежно від ступеня зрілості дитини.

Розглянемо таку практичну ситуацію, коли подружжя звернулося до суду для визначення місця проживання дитини за умови, що вони мали місце проживання за однією адресою.

З 14 липня 2012 року подружжя (сторони судового провадження) перебувало у зареєстрованому шлюбі, від якого має двох дітей.

Рішенням Попільнянського районного суду Житомирської області від 25.06.19 р.¹⁵ шлюб зареєстрований 14.07.12 р. Відділом державної реєстрації актів цивільного стану Попільнянського районного управління юстиції Житомирської області актовий запис за № 23 між ОСОБА_2 та ОСОБА_3 розірвано. Після реєстрації розірвання шлюбу прізвище дружини залишено — «ОСОБА_3». Від цього шлюбу подружжя має двох дітей: ОСОБА_4 та ОСОБА_5.

У 2019 році мати дитини звернулася до районного суду з позовною заявою про *визначення місця проживання дітей*.

Позивачка зазначає, що останнім часом відповідач (батько дитини) почав агресивно себе поводити стосовно неї та дітей, провокує сварки, вживає нецензурну лайку, наносив їй тілесні ушкодження. Все вищезазначене відбувається в присутності їхніх дітей, тому вона неодноразово зверталася за допомогою до Попільнянського ВП Коростишівського ВП ГУ НП в Житомирській області із заявою про домашнє насильство.

У Попільнянському районному суді Житомирської області було відкрито провадження про притягнення до адміністративної відповідальності ОСОБА_3 за ч. 1 ст. 173 та ст. 185 Кодексу України про адміністративні правопорушення¹⁶, але у зв'язку з тим, що при оформленні протоколу про адміністративне правопорушення було допущено низку помилок, постановою Попільнянського районного суду Житомирської області від 16.10.19 р. справа була повернута Попільнянському ВП Коростишівського ВП ГУНП у Житомирській області для належного оформлення відповідно до вимог закону.

Слід зазначити, що прояви агресії з боку відповідача негативно впливають на виховання їхніх дітей, що в подальшому може спричинити серйозний збиток для їхнього здоров'я та розвитку.

Окрім того, *невизначення місця проживання дітей* з нею позбавляє її можливості вирішувати деякі негайні, необхідні та важливі в житті дітей питання для забезпечення їх належного розвитку та виховання.

Враховуючи те, що відповідач не надає добровільно матеріальної допомоги на виховання дітей, позивач звернулася до Попільнянського районного суду Житомирської області з позовом про стягнення аліментів.

У 2019 році мати дитини подала позов до районного суду на стягнення аліментів з відповідача (батько дитини).

Рішенням Попільнянського районного суду Житомирської області 28.10.19 р. їй відмовлено у задо-

¹³ Case of Olsson v. Sweden (No. 1) (Application no. 13441/87) (ECHR, 27 November 1992). URL: hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22tabview%22%3A%22document%22%2C%22itemid%22%3A%22001-57788%22%7D.

¹⁴ Красицька Л. В. Проблеми здійснення та захисту особистих та майнових прав батьків і дітей: дис. д-ра юрид. наук: (12.00.03 — цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право). 2015. 496 с. С. 130.

¹⁵ ЄДРПР. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/82658263.

¹⁶ Далі за текстом — КпАП.

волені позову (про стягнення аліментів)¹⁷ на підставі того, що сторони по справі надали довідки однакового змісту, тобто, що *діти проживають разом із матір'ю та батьком за однією адресою*.

Дійсно, з наданих сторонами доказів видно, що неповнолітні діти зареєстровані та проживають разом з матір'ю та батьком, що підтверджується довідками № 1514 від 24.05.19 р. та № 2019 від 10.07.19 р., виданими Попільнянською селищною радою. З акта обстеження побутових умов проживання від 27.10.19 р., також убачається, що малолітні діти: ОСОБА_5 та ОСОБА_6 зареєстровані та проживають разом з матір'ю ОСОБА_1 та батьком ОСОБА_4 за однією адресою.

Постановою Житомирського апеляційного суду від 17.12.19 р.¹⁸ рішення суду першої інстанції скасовано та ухвалено нове судове рішення про задоволення позову. Стягнуто з ОСОБА_2 на користь ОСОБА_1 аліменти на утримання сина ОСОБА_3 та сина ОСОБА_4 у розмірі 1/3 частини його заробітку (доходу), але не менше 50 % прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку щомісячно, до досягнення дітьми повноліття, починаючи стягнення з 25.06.19 р.

У січні 2020 року ОСОБА_1 подано касаційну скаргу, в якій заявник, посилаючись на неправильне застосування судом апеляційної інстанції норм матеріального права та порушення норм процесуального права, просить скасувати постанову Житомирського апеляційного суду від 17.12.19 р. та залишити в силі рішення Попільнянського районного суду Житомирської області від 28.10.19 р. Верховний Суд вважає, що ця справа є малозначною в силу своїх властивостей, при цьому враховує характер правовідносин, у яких виник спір, предмет і ціна позову.

Ухвалою Верховного Суду від 29.01.20 р.¹⁹ відмовлено у відкритті касаційного провадження за касаційною скаргою ОСОБА_2 на постанову Житомирського апеляційного суду від 17.12.19 р. у справі за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про стягнення аліментів.

Необхідно зазначити, що в провадженні Попільнянського районного суду Житомирської області знаходиться цивільна справа № 288/1776/19 від 04.12.19 р. за позовом ОСОБА_3 до ОСОБА_1 про усунення пере-

шкод у користуванні власністю шляхом визнання особи такою, що втратила право користування житловим приміщенням та виселення²⁰.

Відповідно до змісту постанови Попільнянського районного суду Житомирської області від 20.12.19 р. убачається, згідно з протоколом про адміністративне правопорушення серії НОМЕР_3 від 16.09.19 р. ОСОБА_3 приблизно о 18:00 за адресою вчинив сімейне насильство відносно дружини ОСОБА_1, а саме: психологічне насильство в сім'ї. Згідно з протоколом про адміністративне правопорушення ОСОБА_3 16.09.19 р. о 18:00 за місцем свого проживання образливо чіплявся до співмешканки ОСОБА_1, на законну вимогу працівника поліції ОСОБА_8 припинити адміністративне правопорушення не відреагував, при цьому погрожував працівникам поліції фізичною розправою. Провадження в справі про адміністративні правопорушення відносно ОСОБА_3 про притягнення до адміністративної відповідальності за ч. 1 ст. 173-2, ст. 185 КпАП закрито у зв'язку із закінченням строків притягнення до адміністративної відповідальності.

Ухвалою Попільнянського районного суду Житомирської області від 21.01.20 р.²¹ залучено до участі у справі як третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору на стороні відповідача, яка є матір'ю двох малолітніх дітей, *орган опіки та піклування* Попільнянської селищної ради, оскільки заявлено позовну вимогу про визнання такою, що втратила право користування житловим приміщенням та виселення матері малолітніх дітей.

На цей час позивачка з дітьми дійсно проживає разом за однією адресою з відповідачем. Скориставшись тим, що *шлюб між ними розірвано*, відповідач намагається позбавити її права проживати у будинку разом з дітьми, чим наносить їхнім дітям психологічну травму.

Позивачка просить визначити місце проживання малолітніх дітей: ОСОБА_4 та ОСОБА_5 з нею — ОСОБА_1.

Позивачка в судовому засіданні позовні вимоги підтримала, просила їх задовольнити з підстав, викладених у позовній заяві.

¹⁷ ЄДРСР. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/85312662.

¹⁸ ЄДРСР. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/86432163.

¹⁹ ЄДРСР. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/87243144.

²⁰ ЄДРСР. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/86142276.

²¹ ЄДРСР. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/87089334.

Представник відповідача в судовому засіданні зазначив, що цей позов є безпідставний та необґрунтований, оскільки спір щодо визначення місця проживання дітей відсутній.

Представник третьої особи Служби у справах дітей Попільнянської районної державної адміністрації Житомирської області в судове засідання не з'явилась, надала до суду заяву, в якій просила справу слухати без її участі.

Дослідивши матеріали справи у їх сукупності, всебічно та повно з'ясувавши фактичні обставини, на яких ґрунтується позов, об'єктивно оцінивши докази, які мають істотне значення для розгляду справи і вирішення спору по суті, заслухавши учасників процесу, суд доходить наступного висновку.

Як убачається з висновку Попільнянської районної державної адміністрації Житомирської області № 392/02-20/14 від 16 березня 2020 року, питання про визначення місця проживання малолітніх дітей: ОСОБА_4 та ОСОБА_5, 11 березня 2020 року та 16 березня 2020 року розглянуто на засіданні комісії з питань захисту прав дитини районної державної адміністрації. На засіданні комісії з'ясовано, що після розірвання шлюбу у 2019 році малолітні діти та батьки залишилися проживати в одному будинку, який належить на праві власності батьку дітей ОСОБА_3.

Мати і діти зареєстровані в даному будинку. На цей час батьком *аліменти не сплачуються*.

ОСОБА_1 зауважила, що після розлучення з ОСОБА_3 він не бере участі в утриманні і вихованні дітей. ОСОБА_3, у свою чергу, стверджує, що утримує своїх дітей, у разі потреби купує одяг, на день народження подарував синові телефон, купує продукти харчування (фрукти). Питання щодо поділу майна при розірванні шлюбу не розглядалося. При обстеженні умов проживання працівника служби у справах дітей районної державної адміністрації було з'ясовано, що ОСОБА_1, ОСОБА_3 та їхні малолітні діти користуються спільною кухнею, ванною кімнатою, туалетом. Кімнати, де

проживають батько дітей та мати з дітьми, прохідні. З вищевикладеного вбачається, що малолітні діти проживають в одному будинку з батьками, які розлучилися та перебувають на їх утриманні. Орган опіки та піклування районної державної адміністрації дійшов висновку, що на цей час *не уявляється можливим визначення місця проживання малолітніх дітей*: ОСОБА_4 та ОСОБА_5, у зв'язку з тим, що діти разом з батьком та матір'ю проживають в одному будинку та знаходяться на утриманні та вихованні обох батьків.

Аналіз наведених норм права, зокрема й практики ЄСПЛ («M.S. v. Ukraine»²², «Johansen v. Norway»²³, «Hunt v. Ukraine»²⁴, «Olsson v. Sweden»²⁵), дає підстави для висновку, що **рівність прав батьків щодо дитини є похідною від прав та інтересів дитини на гармонійний розвиток та належне виховання** й у першу чергу повинні бути визначені та враховані інтереси дитини, виходячи із об'єктивних обставин справи, а вже тільки потім права батьків.

Питання забезпечення інтересів дитини ґрунтується на розумінні, що для дітей розлучення батьків — це завжди тяжке психологічне навантаження, пов'язане, зокрема, з кардинальними змінами в житті дитини: нове оточення та місце проживання, неможливість спілкування з двома батьками одночасно тощо. Вирішуючи питання про визначення місця проживання дитини, *суди мають враховувати об'єктивні та наявні у справі докази*, зокрема обстеження умов проживання, характеристики психоемоційного стану дитини, поведінки батьків щодо дитини та висновки органу опіки та піклування. Однак найважливішим у цій категорії справ є *внутрішнє переконання судді*, яке має ґрунтуватися на внутрішній оцінці всіх обставин в їх сукупності. Адже не можна піддавати формалізму долю дитини, яка через те, що батьки не змогли зберегти шлюб, не повинна бути позбавлена щасливого та спокійного дитинства.

Таким чином, суд, розуміючи, що спір стосується вкрай чутливої сфери правовідносин, керуючись положеннями Конвенції про права дитини (в якій реа-

²² Case of M.S. v. Ukraine (Application no. 2091/13) (ECHR, 11 July 2017). URL: [hudoc.echr.coe.int/eng#{%22tabview%22:\[%22document%22\],%22itemid%22:\[%22001-175140%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22tabview%22:[%22document%22],%22itemid%22:[%22001-175140%22]}).

²³ Case of Johansen v. Norway (Application (no. 17383/90) (ECHR, 07.08.1996). URL: [hudoc.echr.coe.int/eng#{%22tabview%22:\[%22document%22\],%22itemid%22:\[%22001-58059%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22tabview%22:[%22document%22],%22itemid%22:[%22001-58059%22]}).

²⁴ Case of Hunt v. Ukraine (Application no. 31111/04) (ECHR, 7 December 2006). URL: [hudoc.echr.coe.int/eng#{%22tabview%22:\[%22document%22\],%22itemid%22:\[%22001-78410%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22tabview%22:[%22document%22],%22itemid%22:[%22001-78410%22]}).

²⁵ Case of Olsson v. Sweden (No. 1) (Application no. 13441/87) (ECHR, 27 November 1992). URL: [hudoc.echr.coe.int/eng#{%22tabview%22:\[%22document%22\],%22itemid%22:\[%22001-57788%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22tabview%22:[%22document%22],%22itemid%22:[%22001-57788%22]}).

лізовано *принцип домінанту інтересів дитини над усіма іншими*), ратифікованої постановою Верховної Ради України від 27 лютого 1991 року, з урахуванням установлених обставин справи, зокрема ставлення матері та батька до своїх батьківських обов'язків, інтересів дітей, уваги і турботи батьків, розвитку дітей в спокійному та стійкому середовищі, в атмосфері любові, емоційної стабільності та матеріальної, достатньої забезпеченості, емоційного, психологічного, вікового та медичного чинників, виходячи із якнайкращих інтересів дітей, а також ураховуючи, що малолітні діти проживають в одному будинку разом з батьком та матір'ю, знаходяться на утриманні та вихованні обох батьків, за згодою батьків діти проживають разом із ними, відомостей про те, що позивач на цей час проживає окремо або бажає змінити своє місце проживання, матеріали справи не містять, через те що і в позовних вимогах позивачем не зазначено адреси, за якою вона просить визначити місце проживання малолітніх дітей, що позбавляє суд можливості врахувати інші обставини, що мають істотне значення, зокрема, до яких відноситься створення дітям належних умов для їх виховання і розвитку.

Разом із тим у матеріалах цієї справи відсутні належні, допустимі, достатні та достовірні докази в їх сукупності щодо неналежного виконання відповідачем своїх батьківських обов'язків, притягнення його за це до відповідальності в порядку, встановленому законом, відсутності у відповідача самостійного доходу, зловживання ним спиртними напоями або наркотичними засобами, аморальної поведінки відповідача, а також незадовільних умов проживання малолітніх дітей: ОСОБА_4 та ОСОБА_5, орган опіки та піклування Попільнянської районної державної адміністрації Житомирської області не надав обґрунтований висновок щодо визначення місця проживання дітей.

Враховуючи вищенаведене, позовні вимоги є необґрунтованими та такими, що *не підлягають до задоволення у повному обсязі*.

Рішенням Попільнянського районного суду Житомирської області від 28.05.20 р.²⁶ (про визначення місця проживання дітей) у задоволенні позову ОСОБА_1 відмовлено.

Відмовляючи у задоволенні позову, місцевий суд виходив з того, що малолітні діти проживають в одному будинку разом з батьком та матір'ю, знаходяться

на утриманні та вихованні обох батьків, за згодою батьків діти проживають разом з ними, відомостей про те, що позивач на цей час проживає окремо або бажає змінити своє місце проживання, матеріали справи не містять.

Крім того, місцевий суд зазначив про відсутність належних, допустимих та достовірних доказів щодо неналежного виконання відповідачем своїх батьківських обов'язків, аморальної поведінки відповідача, а також незадовільних умов проживання малолітніх дітей.

Не погоджуючись із рішенням суду першої інстанції, ОСОБА_1 подала *апеляційну скаргу*, у якій просить його скасувати та ухвалити нове судове рішення, яким визначити місце проживання дітей разом із матір'ю. На обґрунтування доводів апеляційної скарги зазначає, що суд першої інстанції неповно з'ясував фактичні обставини, на яких ґрунтується позов, необ'єктивно оцінив докази, які мають істотне значення для розгляду справи, адже позовні вимоги стосуються визначення місця проживання дітей з матір'ю, а не за конкретною адресою.

Перевіривши законність та обґрунтованість рішення суду першої інстанції в межах доводів апеляційної скарги, *апеляційний суд вважає, що апеляційна скарга підлягає задоволенню* із таких підстав.

При вирішенні справи про розірвання шлюбу питання щодо визначення місця проживання дітей судом першої інстанції не вирішувалося. Погодитися з висновками місцевого суду у справі про визначення місця проживання дітей неможливо.

Так, законодавство України не містить норм, які б наділяли будь-кого з батьків пріоритетним правом на проживання з дитиною.

Орган опіки та піклування Попільнянської районної державної адміністрації дійшов висновку, що на цей час не уявляється можливим визначення місця проживання малолітніх дітей: ОСОБА_3 та ОСОБА_4, у зв'язку з тим, що діти разом з батьком та матір'ю проживають в одному будинку та знаходяться на утриманні та вихованні обох батьків.

При цьому зазначений орган виходив з того, що після розірвання шлюбу у 2019 році малолітні діти та батьки залишилися проживати в одному будинку, який належить на праві власності батьку дітей ОСОБА_2.

Мати і діти зареєстровані у цьому будинку.

На цей час батьком аліменти не сплачуються. ОСОБА_1 зауважила, що після розлучення із ОСОБА_2

²⁶ ЄДРСР. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/89565533.

він не бере участі в утриманні і вихованні дітей. Відповідач, у свою чергу, стверджує, що утримує своїх дітей, у разі потреби купує одяг, на день народження подарував синові телефон, купує продукти харчування (фрукти). Питання щодо поділу майна при розірванні шлюбу не розглядалося. При обстеженні умов проживання працівника служби у справах дітей районної державної адміністрації було з'ясовано, що ОСОБА_1, ОСОБА_2 та їхні малолітні діти користуються спільною кухнею, ванною кімнатою, туалетом. Кімнати, де проживають батько дітей та мати з дітьми, прохідні. З вищевикладеного вбачається, що малолітні діти проживають в одному будинку з батьками, які розлучилися та перебувають на їх утриманні, батьком належним чином виконуються обов'язки щодо виховання та утримання дітей.

В апеляційній інстанції малолітній ОСОБА_3 висловив бажання проживати разом з матір'ю, незважаючи на те, що батьки разом з ним та братом проживають в одному будинку.

У зв'язку з наведеним, апеляційний суд доходить висновку, що висновок органу опіки та піклування не вмотивований належним чином, суперечить дійсним обставинам справи та не відповідає інтересам дітей. Тому не може бути врахований при ухваленні рішення в цій справі.

Встановивши, що після розірвання шлюбу сторони продовжують проживати в одному будинку, тобто практично мають однакові належні матеріально-побутові умови, однак батьки не змогли самостійно вирішити спір щодо визначення місця проживання дітей та забезпечити належне доброзичливе спілкування дітей з обома батьками, врахувавши думку малолітнього ОСОБА_3, апеляційний суд дійшов висновку про визначення місця проживання малолітніх дітей разом із матір'ю.

Постановою Житомирського апеляційного суду від 27.10.20 р. апеляційну скаргу ОСОБА_1 задоволено. Рішення Попільнянського районного суду Житомирської області від 28 травня 2020 року скасовано та ухвалено нове судові рішення, яким позов ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про визначення місця проживання дітей задоволено. Визначено місце проживання малолітніх дітей ОСОБА_3, ОСОБА_4 з матір'ю ОСОБА_1.

Постанова суду апеляційної інстанції мотивована тим, що висновок органу опіки та піклування не вмотивований належним чином, суперечить дійсним об-

ставинам справи та не відповідає інтересам дітей. Тому не може бути врахований при ухваленні рішення в цій справі.

Встановивши, що після розірвання шлюбу сторони продовжують проживати в одному будинку, тобто практично мають однакові належні матеріально-побутові умови, однак батьки не змогли самостійно вирішити спір щодо визначення місця проживання дітей та забезпечити належне доброзичливе спілкування дітей з обома батьками, врахувавши думку малолітнього ОСОБА_3, апеляційний суд дійшов висновку про визначення місця проживання малолітніх дітей разом із матір'ю.

У листопаді 2020 року ОСОБА_2 подав до Верховного Суду касаційну скаргу на постанову Житомирського апеляційного суду від 27.10.20 р., в якій, посилаючись на неправильне застосування апеляційним судом норм матеріального права, просить оскаржувану постанову скасувати, а рішення місцевого суду залишити в силі.

Касаційна скарга мотивована тим, що суд апеляційної інстанції, приймаючи постанову про скасування рішення місцевого суду та задовольняючи позов, дійшов помилкового висновку про наявність підстав для задоволення позову.

Заявник вказує, що правом ініціювати питання про визначення місця проживання дітей має один з батьків у разі їх окремого проживання і в разі наявності такого спору. Проте спір з приводу місця проживання дітей відсутній, на цей час діти проживають разом із батьками позивача, а позивач проживає у належному позивачеві будинку.

Суд апеляційної інстанції безпідставно взяв до уваги постанову Попільнянського районного суду Житомирської області у справі про адміністративне правопорушення про притягнення заявника до адміністративної відповідальності за ст. 173-2 КпАП, оскільки вказаних обставин він не визнає, а провадження у справі було закрито за закінченням строку накладення адміністративного стягнення.

Крім того, заявник посилається на п. 3 ч. 2 ст. 389 ЦПК та зазначає, що відсутній висновок Верховного Суду щодо питання застосування норм права у подібних правовідносинах.

У січні 2021 року ОСОБА_1 подала до Верховного Суду відзив на касаційну скаргу, подану ОСОБА_2, у якому у задоволенні касаційної скарги просить від-

мовити, посилаючись на її необґрунтованість. Вказує, що відповідач відключив у будинку газопостачання, водопостачання та електропостачання, внаслідок чого діти зараз проживають з батьками позивача у Київській області.

Твердження відповідача про відсутність між сторонами спору з приводу визначення місця проживання дітей не заслуговує на увагу, адже спростовується наявними у справі матеріалами та змістом постанови апеляційного суду. Оскарження постанови суду апеляційної інстанції необхідне відповідачу для того, щоб в подальшому виселити позивача з будинку, в якому вона зареєстрована разом із дітьми.

ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ²⁷

Правильним є висновок суду апеляційної інстанції про те, що визначення місця проживання неповнолітніх ОСОБА_3 та ОСОБА_4 з матір'ю забезпечить якнайкраще їх інтереси.

При цьому Верховний Суд зауважує, що ОСОБА_2 не обмежений у можливості реалізації належного йому права на спілкування із синами, вирішивши питання про встановлення порядку участі батька у вихованні дітей.

Розуміючи, що спір стосується чутливої сфери правовідносин, в яких батьки не дійшли спільного рішення, апеляційний суд надав першочергове значення саме *найкращим інтересам дітей та визначення місця проживання їх з матір'ю не впливатиме на взаємовідносини батька із синами*, оскільки таке визначення місця проживання дітей не позбавляє батька батьківських прав та не звільняє його від виконання своїх батьківських обов'язків.

Оскільки орган опіки та піклування Попільнянської районної державної адміністрації дійшов висновку, що на цей час не уявляється можливим визначення місця проживання малолітніх дітей: ОСОБА_3 та ОСОБА_4, у зв'язку з тим, що діти разом з батьком та матір'ю проживають в одному будинку та знаходяться на утриманні та вихованні обох батьків, то, з огляду на вищенаведене, *апеляційний суд дійшов висновку, що висновок органу опіки та піклування не вмотивований належним чином*, суперечить дійсним обставинам справи та не відповідає інтересам дітей. Тому не може бути врахований при ухваленні рішення в цій справі.

ЄСПЛ неодноразово зауважував, що *оцінка загальної пропорційності* будь-якого вжитого заходу, що може спричинити розрив сімейних зв'язків, вимагатиме від судів ретельної оцінки низки факторів та залежно від обставин відповідної справи вони можуть відрізнятися. Проте необхідно пам'ятати, що основні інтереси дитини є надзвичайно важливими.

Аналіз практики ЄСПЛ дає підстави для висновку, що рівність прав батьків щодо дитини є похідною від прав та інтересів дитини на гармонійний розвиток та належне виховання й у першу чергу повинні бути визначені та враховані інтереси дитини, виходячи із об'єктивних обставин спору, а вже тільки потім права батьків.

Наведене узгоджується з правовим висновком, викладеним Великою Палатою Верховного Суду у постанові від 17.10.18 р. у справі № 402/428/16-ц²⁸.

Колегія суддів зазначає, що, вирішуючи спори між батьками, які проживають окремо (в тому числі в одній квартирі), про те, з ким із них і хто саме з дітей залишається, суд, виходячи із *рівності прав та обов'язків* батька й матері щодо своїх дітей, повинен постановити рішення, яке відповідало б інтересам неповнолітніх.

При цьому суд ураховує, *хто з батьків виявляє більшу увагу до дітей і турботу про них, їхній вік і прихильність до кожного з батьків, особисті якості батьків*, можливість створення належних умов для виховання, маючи на увазі, що перевага в матеріально-побутовому стані одного з батьків сама собою не є вирішальною умовою для передачі йому дітей.

Проживання батьків за однією адресою не є підставою для відмови у задоволенні позову про визначення місця проживання дитини (дітей) разом з одним із них.

Таким чином, розглядаючи спір, який виник між сторонами у справі, апеляційний суд, установивши, що *фактично шлюбні відносини між сторонами припинені, спільне господарство не ведеться*, правильно визначився з характером спірних правовідносин та нормами матеріального права, які підлягають застосуванню, повно та всебічно дослідив наявні у справі докази і дав їм належну оцінку, правильно встановив обставини справи, внаслідок чого ухвалив законне й обґрунтоване рішення, яке відповідає вимогам матеріального та процесуального права.

²⁷ ЄДПСУ. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/95654142.

²⁸ ЄДПСУ. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/77361954.

Доводи касаційної скарги про відсутність між сторонами спору з приводу місця проживання дітей, адже на цей час діти проживають разом із батьками позивача, а позивач проживає у належному позивачеві будинку, не заслуговують на увагу, оскільки апеляційний суд установив, що після розірвання шлюбу сторони продовжують проживати в одному будинку, тобто практично мають однакові належні матеріально-побутові умови, однак батьки не змогли самостійно вирішити спір щодо визначення місця проживання дітей та забезпечити належне доброзичливе спілкування дітей з обома батьками, врахувавши думку малолітнього ОСОБА_3, апеляційний суд дійшов висновку про визначення місця проживання малолітніх дітей разом із матір'ю.

Аргументи, які наведені у касаційній скарзі, були предметом дослідження судом апеляційної інстанції та їм надана належна правова оцінка.

При цьому суд ураховує, що, як зазначав ЄСПЛ, право на вмотивованість судового рішення сягає своїм корінням більш загального принципу, втіленого в Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, який захищає особу від сваволі; рішення національного суду повинно містити мотиви, які достатні для того, щоб відповісти на істотні аспекти доводів сторони (п. 29, 30 рішення ЄСПЛ від 09.12.94 р. у справі «Ruiz Torija v. Spain»²⁹). Це право не вимагає детальної відповіді на кожен аргумент, використаний стороною; ба більше, воно дозволяє судам вищих інстанцій просто підтримати мотиви, наведені судами нижчих інстанцій, без того, щоб повторювати їх (п. 2 рішення ЄСПЛ від 27.09.01 р. у справі «Hirvisaari v. Finland»³⁰).

З підстав вищезазначеного колегія суддів вважає касаційну скаргу ОСОБА_2 залишити без задоволення. Постанову Житомирського апеляційного суду від 27 жовтня 2020 року залишити без змін.

Постанова суду касаційної інстанції набирає законної сили з моменту її прийняття, є остаточною і оскарженню не підлягає.

ВИСНОВКИ

Виходячи з наведених положень і ґрунтовного їх аналізу робимо висновки.

По-перше, при розгляді справ щодо місця проживання дитини суди насамперед мають виходити з інтересів самої дитини та балансу між інтересами дитини, правами батьків на виховання дитини й обов'язком батьків діяти в її інтересах.

По-друге, судом береться до уваги, що у якнайкращих інтересах дитини буде збереження її зв'язків із благополучною сім'єю та наявність або відсутність виняткових обставин, коли дитина має бути розлучена зі своєю матір'ю, а також забезпечення її розвитку у безпечному, спокійному та стійкому середовищі, що може стати її місцем проживання.

По-третє, визначення місця проживання їх з матір'ю не впливатиме на взаємовідносини батька із дітьми, оскільки таке визначення місця проживання дітей не позбавляє батька батьківських прав та не звільняє його від виконання своїх батьківських обов'язків.

По-четверте, доводи про відсутність між сторонами спору з приводу місця проживання дітей не є обґрунтованими, якщо після розірвання шлюбу колишнє подружжя (батьки дітей) продовжує проживати за однією адресою, тобто практично має однакові належні матеріально-побутові умови, однак не змогло самостійно вирішити спір щодо визначення місця проживання дітей та забезпечити належне доброзичливе спілкування дітей з обома батьками, тому суду слід урахувати думку дітей про визначення місця проживання.

²⁹ Case of Ruiz Torija v. Spain (Application no. 18390/91) (ECHR, 09 December 1994). URL: hudoc.echr.coe.int/eng#{%22tabview%22:%22document%22,%22itemid%22:%22001-57909%22}}.

³⁰ Case of Hirvisaari v. Finland (Application no. 49684/99) (ECHR, 27 September 2001). URL: hudoc.echr.coe.int/eng#{%22tabview%22:%22document%22,%22itemid%22:%22001-59682%22}}.

ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ

Верховного Суду щодо поділу спільного майна та відмінностей статей 364 та 365 ЦК України

Верховний Суд у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду 8 вересня 2021 року розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу № 645/873/18 (провадження № 61-5215св21) за позовом ОСОБА_1, ОСОБА_2, ОСОБА_3 до ОСОБА_4, ОСОБА_5, ОСОБА_6, ОСОБА_7 про виділ у натурі частки у спільному майні, за касаційною скаргою ОСОБА_3 на постанову Харківського апеляційного суду від 17 лютого 2021 року.

Районний суд задовольнив позовну вимогу про виділення в натурі частки зі спільного сумісного майна — квартири, яка складається з п'яти кімнат, а фактично — із двох окремих ізольованих квартир, які мають визначені межі. Водночас суд указав, що розбіжність між ідеальними частками сторін у майні становить 5,6 кв. м і є несуттєвою під час вирішення спору, а оскільки відповідачі відмовилися від компенсації вартості їхньої частки, це питання судом не вирішується.

Апеляційний суд скасував рішення першої інстанції, вказавши, що відповідно до ч. 2 ст. 365 ЦК України позивачі повинні були внести на депозитний рахунок суду грошові кошти на відшкодування частини квартири, яка є різницею між ідеальними частками сторін. Проте позивачі цього не зробили, тому їхній позов задоволенню не підлягає.

Верховний Суд у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду скасував постанову апеляційного суду та залишив у силі рішення суду першої інстанції, зробивши такі правові висновки.

Висновком судової будівельно-технічної та оціночно-будівельної експертизи визначено, що спірну квартиру можливо поділити на дві окремі квартири без втрати їх цільового призначення. При цьому під час такого поділу позивачам виділено на 5,6 кв. м більше, ніж їхня частка у спільному майні.

Судом першої інстанції встановлено, що між сторонами протягом тривалого часу фактично існував порядок користування квартирою, зокрема позивачі користуються частиною, яку їм просили їм виділити. Суд першої інстанції дійшов обґрунтованого висновку, що різниця у виділених сторонам частках (5,6 кв. м) не є суттєвою.

Апеляційний суд помилково обґрунтував свої висновки положеннями ст. 365 ЦК України, оскільки предметом спору є не примусове припинення часток відповідачів у спільному майні, а виділення в натурі частки позивача зі спільного сумісного майна, що регулюється положеннями ст. 364 ЦК України та відповідає предмету позову. Ця стаття не передбачає внесення вартості різниці між виділеними та ідеальними частками сторін. Відшкодування вартості такої різниці можливе за згодою відповідачів.

Крім того, апеляційний суд не врахував, що позивачі не ставили вимог на підставі ст. 365 ЦК України, а тому вирішив спір поза межами позовних вимог.

Повний текст постанови Верховного Суду розміщено в ЄДРСР за посиланням: URL : reyestr.court.gov.ua/Review/99555960.

ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ

Верховного Суду щодо тлумачення умов договору про його розірвання в односторонньому порядку

Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду 8 вересня 2021 року виніс рішення у справі № 727/898/19 (провадження № 61-7157св20), яку розглянув у порядку письмового провадження без повідомлення

учасників справи за касаційну скаргу ОСОБА_2 на рішення Шевченківського районного суду м. Чернівці від 29 листопада 2019 року у складі судді Слободян Г. М. та постанову Чернівецького апеляційного суду від 12 березня 2020 року.

Задовольняючи позов про усунення перешкод у користуванні орендованим майном, районний суд, з рішенням якого погодився апеляційний суд, виходив із того, що договір оренди продовжено на новий строк, адже після закінчення строку його дії позивач продовжував користуватися приміщеннями, а орендодавець не заперечував цьому.

Апеляційний суд також зазначив, що відповідач повідомив орендаря про розірвання договору на підставі п. 4.1 договору. Але цей пункт міститься в розділі 4 договору «Строк оренди» та визначає порядок відмови від продовження договору в разі закінчення строку, на який він був укладений, не визначаючи процедури розірвання договору в односторонньому порядку.

Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду скасував попередні рішення та відмовив у задоволенні позову, зробивши такі правові висновки.

У п. 4.1 договору передбачено, що кожна зі сторін може відмовитися від нього, письмово попередивши про це другу сторону за один місяць. Якщо орендар продовжує користуватися майном після закінчення строку договору, то договір вважається поновленим на раніше встановлений строк.

Відповідач направив орендарю повідомлення про розірвання договору на підставі п. 4.1 договору.

У ч. 3 і 4 ст. 213 ЦК України визначено загальні способи, що застосовуються при тлумаченні правочину та втілюються в трьох рівнях тлумачення, зокрема шляхом порівняння різних частин правочину як між собою, так і зі змістом правочину загалом.

У разі односторонньої відмови від договору в повному обсязі, якщо право на таку відмову встановлено договором або законом, договір є розірваним (ч. 3 ст. 651 ЦК України).

Односторонню відмову від договору у випадках, коли вона допускається законом або договором, слід кваліфікувати як односторонній правочин.

У справі, що переглядається, суди не звернули уваги на те, що:

— тлумачення змісту договору, зокрема шляхом порівняння різних його частин як між собою, так і зі змістом правочину загалом, свідчить, що п. 4.1 договору встановлює право на відмову від договору будь-якої із його сторін у будь-який час, а не тільки при продовженні строку договору;

— суди не врахували, що односторонню відмову від договору в тих випадках, коли вона допускається законом або договором, слід кваліфікувати як односторонній правочин. Відповідач направив позивачу повідомлення про розірвання договору на підставі п. 4.1 договору, тобто відмовився від договору;

— невиконання встановлених договором обов'язків може відбуватися при відмові від договору в односторонньому порядку у випадках, передбачених договором та законом.

Отже, оскільки відповідач відмовився від договору, то в позивача відсутнє суб'єктивне цивільне право, яке б підлягало захисту в судовому порядку.

Повний текст постанови Верховного Суду розміщено в ЄДРСР за посиланням: URL : reyestr.court.gov.ua/Review/99522004.

ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ

Верховного Суду щодо ліквідації юридичної особи

Велика Палата Верховного Суду 29 червня 2021 року винесла рішення у справі № 916/964/19 (провадження № 12-6гс21) за касаційними скаргами ОСОБА_4 та ОСОБА_1 на рішення Господарського суду Одеської області від 14 листопада 2019 року та постанову Південно-західного апеляційного господарського суду від 12 жовтня 2020 року у справі № 916/964/19 за позовом ОСОБА_1 до Об'єднання співвласників багатоквартирного будинку «Успенська 17» (далі — ОСББ «Успенська 17», ОСББ), третя особа, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, на сто-

роні позивача — юридичний департамент Одеської міської ради (далі — Департамент), треті особи, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору, на стороні відповідача про визнання недійсним та скасування рішення зборів, скасування державної реєстрації (реєстраційного запису) відповідача.

Загальний порядок ліквідації юридичної особи визначений у ст. 111 ЦК України. Процедура ліквідації юридичної особи також передбачає низку обов'язкових дій (погашення існуючої кредиторської заборгованості, відчуження активів, звільнення працівників,

передання документів до архіву тощо). Лише після вчинення цих дій і подання державному реєстратору відповідних документів у реєстр вноситься запис про припинення юридичної особи, а не запис про скасування її державної реєстрації.

Запис про припинення юридичної особи не є беззастережним доказом того, що юридична особа справді припинилася та більше не існує. Водночас якщо процедуру ліквідації не було здійснено належним чином, внесення до реєстру запису про припинення цієї юридичної особи не тягне її припинення.

Скасування державної реєстрації ОСББ (реєстраційного запису) за рішенням суду не є тотожною самій ліквідації юридичної особи, яка відбувається в порядку, передбаченому п. 2 ч. 1 ст. 110 ЦК України, і не призводить до припинення ОСББ з огляду на вимоги ст. 25 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб — підприємців та громадських формувань», якою визначається порядок проведення державної реєстрації та інших реєстраційних дій.

Такого висновку дійшла Велика Палата Верховного Суду у справі № 916/964/19 за позовом власника квартири до ОСББ про визнання недійсним і скасування рішення зборів співвласників будинку та скасування державної реєстрації (реєстраційного запису) ОСББ.

Велика Палата ВС відступила від правового висновку, викладеного в постановках Великої Палати Верховного Суду у справах № 916/782/17 та № 904/2796/17, про наявність підстав для задоволення позову, у тому числі щодо вимог про скасування державної реєстрації ОСББ, адже скасування державної реєстрації ОСББ (реєстраційного запису) за рішенням суду не може бути самою ліквідацією юридичної особи.

У цій справі Велика Палата Верховного Суду зауважила, що звернення особи з позовом про скасування державної реєстрації ОСББ (реєстраційного запису) є підставою для закриття провадження у справі за відсутності юридичного спору, оскільки така позовна вимога не призведе до поновлення прав і законних інтересів співвласника ОСББ, який звертається з позовом. Найімовірніше, такий позов буде свідчити про втручання суду в діяльність ОСББ та порушення інтересів інших його співвласників, що є недопустимим.

Велика Палата Верховного Суду скасувала рішення попередніх судових інстанцій у частині відмови в задоволенні вимог про скасування державної реєстрації, провадження в цій частині закрила, а в решті — залишила без змін.

Повний текст постанови Верховного Суду розміщено в ЄДРСР за посиланням: URL : reyestr.court.gov.ua/Review/98524291.

ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ

Верховного Суду щодо перебігу позовної давності

Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду на засіданні 18 серпня у справі № 201/15310/16 (провадження № 61-547св21) розглянув у порядку письмового провадження без повідомлення учасників справи касаційну скаргу Акціонерного товариства Комерційного банку «ПриватБанк» на рішення Жовтневого районного суду м. Дніпропетровська від 23 вересня 2020 року та постанову Дніпровського апеляційного суду від 09 грудня 2020 року.

АТ КБ «ПриватБанк» звернулося до суду з позовом до позичальника (іпотекодавця) про звернення стягнення на предмет іпотеки.

Рішенням місцевого суду, залишеним без змін постановою апеляційного суду, у задоволенні позову банку відмовлено. Суди встановили, що позов про звернення стягнення на предмет іпотеки банком пред'явлено

в листопаді 2016 року зі спливом позовної давності, оскільки внаслідок розірвання кредитного договору в односторонньому порядку з 1 липня 2010 року банк змінив строк виконання зобов'язання, тому право на позов щодо звернення стягнення на предмет іпотеки виникло в позивача в липні 2010 року. Підстав для переривання перебігу позовної давності суди не встановили, про поважність причин пропуску позовної давності позивач не заявляв.

Переглядаючи в касаційному порядку справу, Касаційний цивільний суд у складі Верховного Суду зробив такі правові висновки.

Іпотека має похідний характер від основного зобов'язання і є дійсною до припинення основного зобов'язання або до закінчення строку дії іпотечного договору (ч. 5 ст. 3 Закону України «Про іпотеку»).

Варто розмежовувати вимогу про стягнення боргу за основним зобов'язанням (*actio in personam*) та вимогу про звернення стягнення на предмет іпотеки (*actio in rem*). Вимога про звернення стягнення на предмет іпотеки «піддається» впливу позовної давності. На неї поширюється загальна позовна давність тривалістю в три роки. На вимогу про звернення стягнення на предмет іпотеки поширюються всі правила щодо позовної давності (початок перебігу, зупинення, переривання, наслідки спливу тощо).

У ст. 264 ЦК України передбачено, що перебіг позовної давності переривається вчиненням особою дії, що свідчить про визнання нею свого боргу або іншого обов'язку. Позовна давність переривається в разі пред'явлення особою позову до одного з кількох боржників, а також якщо предметом позову є лише частина вимоги, право на яку має позивач. Після переривання перебіг позовної давності починається заново. Час, що минув до переривання перебігу позовної давності, до нового строку не зараховується.

Тлумачення цієї статті дає підстави для висновку, що вона пов'язує переривання позовної давності з будь-якими активними діями іпотекодавця, внаслідок яких він визнає існування саме іпотеки. Тому переривання перебігу позовної давності за основним зобов'язанням не перериває перебігу позовної давності за іншим обов'язком, у тому числі забезпечувальним.

Отже, вчинення позичальником дій, що свідчать про визнання ним свого боргу за основним зобов'язанням, не перериває позовної давності за вимогою про звернення стягнення на предмет іпотеки, оскільки вимога про стягнення боргу за основним зобов'язанням і вимога про звернення стягнення на предмет іпотеки є різними вимогами (основною та додатковою), застосування до додаткових вимог наслідків переривання перебігу позовної давності за основною вимогою законом не передбачено.

Повний текст постанови Верховного Суду розміщено в ЄДРСР за посиланням: URL : reyestr.court.gov.ua/Review/99250652.

ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ

Верховного Суду щодо кваліфікації дій особи як незаконне виготовлення, придбання та зберігання наркотичних засобів без мети збуту

Верховний Суд колегією суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду на засіданні 12 серпня 2021 року розглянув справу № 648/434/18 (провадження № 51-1059км21) за касаційними скаргами засудженого ОСОБА_1 та його захисника К. на вирок Білозерського районного суду Херсонської області від 11 вересня 2020 року та ухвалу Херсонського апеляційного суду від 19 січня 2021 року, а також касаційну скаргу прокурора Р. на ухвалу Херсонського апеляційного суду від 19 січня 2021 року у кримінальному провадженні № Х від 02 жовтня 2017 року за обвинуваченням ОСОБА_1, ІНФОРМАЦІЯ_1, громадянина України, уродженця с. Кізомис Білозерського району Херсонської області, мешканця АДРЕСА_1), у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 307 КК України.

Прокурор, засуджений та його захисник оскаржили до Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду судові рішення щодо визнання особи

винуватою в незаконному придбанні, виготовленні та зберіганні особливо небезпечних наркотичних засобів в особливо великих розмірах без мети збуту (ч. 3 ст. 309 КК України).

На думку засудженого та його захисника, суд, зокрема, неправильно кваліфікував дії особи. У своїй касаційній скаргі прокурор зазначив, що апеляційний суд не надав належної правової оцінки доводам щодо безпідставної перекваліфікації місцевим судом дій обвинуваченого із ч. 3 ст. 307 (незаконне виготовлення, придбання та зберігання наркотичних засобів в особливо великих розмірах з метою збуту) на ч. 3 ст. 309 КК України.

ККС ВС не погодився з доводами касаційних скарг, зважаючи на таке.

Відповідно до вироку місцевий суд вказав, що сторона обвинувачення не довела наявності в діях особи умислу на збут наркотичних засобів, а їх кількість, спосіб упакування та факт того, що обвинувачений не пе-

ребуває на обліку в лікаря-нарколога, у цьому випадку за відсутності інших доказів не можуть свідчити про наявність у її діях умислу на збут наркотичних засобів.

Обґрунтовуючи свої висновки, місцевий суд посперечався на показання обвинуваченого, який пояснював, що справді зберігав наркотичні засоби за місцем свого проживання як принаду для риби, при цьому наркотичні засоби нікому не збував, а також на показання трьох свідків, які вказували, що знають про те, що обвинувачений є рибалкою, і їм відомо про використання останнім рослин коноплі як принади для риби.

Крім того, місцевий суд також врахував фактичні дані, що містяться у протоколі обшуку (згідно з яким наркотичний засіб — канабіс, вилучений за місцем проживання обвинуваченого, зберігався в полімерних пляшках різного об'єму й пакунках з-під кави) та у висновках судових експертиз (відповідно до яких одна частина канабісу мала прілий запах і зберігалась із побутовим сміттям, а інша — мала прілий запах та ознаки біологічного руйнування різних ступенів, при цьому більша частина вилученої наркотичної речовини рослинного походження була зі стеблами та листям).

Апеляційний суд погодився з місцевим судом, що дії обвинуваченого слід кваліфікувати за ч. 3 ст. 309 КК України. З такими висновками погодилася і колегія суддів ККС ВС.

Не погодився ККС ВС і з доводами захисника та заведеного, які вказували на відсутність у діях останнього такої кваліфікуючої ознаки, як особливо вели-

кий розмір наркотичних засобів, посилаючись на те, що маса вилученого під час обшуку наркотичного засобу не відповідає масі наркотичного засобу, який було передано на дослідження експерту.

Як убачається з матеріалів кримінального провадження, суди попередніх інстанцій встановили, що під час обшуку за місцем проживання обвинуваченого було виявлено та вилучено наркотичні засоби масою понад 16 кг, які в присутності понятих були упаковані й опечатані. При надходженні наркотичних засобів до експертної установи цілісність пакувань не була порушена, а маса наркотичного засобу визначалась експертним шляхом.

До того ж доводи касаційних скарг захисника та заведеного в частині відсутності в діях останнього такої кваліфікуючої ознаки, як незаконне виготовлення наркотичних засобів, на переконання Суду, є також необґрунтованими. ККС ВС зазначив, що операції з виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин необов'язково мають бути складними та можуть здійснюватися у спосіб сушіння, різання, приготування відвару тощо. Місцевий суд установив, що особа незаконно шляхом зірвання придбала рослини коноплі, які в подальшому просушила, а потім, відділивши гілки верхівок від стовбурів рослин, виготовила наркотичну речовину — канабіс.

Повний текст постанови Верховного Суду розміщено в ЄДРСР за посиланням: URL : reyestr.court.gov.ua/Review/99037861.

АДВОКАТУРА

У ПРОГОЛОШЕННІ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ (ДО 30-РІЧЧЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ)

Ірина Василюк,

к. і. н., керівник Центру досліджень адвокатури і права НААУ

Акт проголошення незалежності України, ухвалений 24 серпня 1991 року, став результатом боротьби багатьох поколінь і мільйонів осіб протягом ХХ століття. Серед них були й українські адвокати. Внесок адвокатури у проголошення державної незалежності незаперечний і вкрай вагомий. Саме адвокати обґрунтували ідею політичної самостійності України, були авторами і підписантами правових документів, творцями законодавства, проголошували незалежність України та зберегли клейноди держави на еміграції.

Уперше Україна як незалежна держава постала на політичній мапі Європи 22 січня 1918 року. Тоді, більш ніж століття тому, творцями української державності стали адвокати. Вони обіймали посади президентів і прем'єр-міністрів, законодавців і міністрів, очолювали дипломатичні місії та місцеві органи влади. Адвокатура вела державницьку роботу протягом всього буремного ХХ століття.

Точною відліку державницької боротьби стала Українська революція 1917 — 1921 років. Було проголошено Українську Народну Республіку — першу українську державність з парламентом, урядом і законодавством. Щонайменше 22 адвокати стали членами всеукраїнського законодавчого органу — Центральної Ради, яку очолив Михайло Грушевський. Одразу ж цю молоду державу довелося відстоювати зі зброєю в руках.

Варто згадати серед багатьох інших заслужених діячів заступника Михайла Грушевського у Центральній Раді адвоката Федора Крижанівського, першого міністра судових справ Української Народної Республіки, згодом також міністра праці адвоката Валентина Садовського, члена Центральної Ради, міського голову міста Кременець адвоката Бориса Козубського.

До складу урядів Гетьманату Павла Скоропадського увійшло 8 адвокатів. Найвідоміші з них: Голова Ради

Міністрів та міністр освіти і мистецтва адвокат *Микола Василенко*; державний секретар Ради Міністрів адвокат *Ігор Кістяковський*; міністр торгівлі та промисловості Української Держави адвокат *Сергій Гутник*; міністр праці адвокат *Максим Славинський*; член Державного Сенату — адвокат *Михайло Пухтинський*.

До складу Директорії УНР, яка прийшла до влади внаслідок антигетьманського повстання, увійшов адвокат *Опанас Андрієвський*. Державним секретарем Ради народних міністрів доби Директорії УНР став адвокат *Михайло Корчинський*, міністром юстиції — адвокат *Григорій Сиротенко*. В урядах Директорії працювало 11 адвокатів.

На дипломатичній службі молоді української держави відзначилося чимало представників адвокатури. Послом Української Народної Республіки у Данії був адвокат *Дмитро Левицький*. Головою дипломатичного представництва УНР у Великій Британії були адвокати *Арнольд Марголін* і *Ярослав Олесницький*. Місію Західно-Української Республіки до США очолив адвокат *Лонгин Цегельський*. Послом Директорії Української Народної Республіки у Греції був адвокат *Федір Матушевський*.

Утворення Західно-Української Народної Республіки стало логічним підсумком розвитку національно-

політичного руху на західноукраїнських землях. Провідну роль у цьому процесі відіграли українські адвокати. Президентом ЗУНР і головою парламенту — Української Національної Ради став *адвокат Євген Петрушевич*, а віце-президентом парламенту — *адвокат Лев Бачинський*.

Першим прем'єр-міністром й міністром фінансів ЗУНР був *адвокат Кость Левицький*. У його уряді міністром судівництва став *адвокат Сидір Голубович*, згодом другий прем'єр-міністр ЗУНР; міністром внутрішніх справ — *адвокат Лонгин Цегельський*, міністром закордонних справ — *адвокат Степан Витвицький*, міністром продовольства — *адвокат Степан Федак*, міністром внутрішніх справ *адвокат Іван Макух*.

У місцевій владі ЗУНР із 48 повітових комісарів 25 за фахом були адвокатами.

Адвокати відіграли ключову роль у законодавчому оформленні Соборності України. Вони були активними учасниками розробки правових документів, проведення підготовчих переговорів та проголошення Акта Злуки — тобто об'єднання Східної і Західної України.

Під першими документами соборної України — Передвступним договором між УНР і ЗУНР, що укладався у Фастові, поставили свої підписи українські адвокати — *Дмитро Левицький* та *Лонгин Цегельський*, *адвокат Опанас Андрієвський* підписав також і Універсал Директорії УНР про об'єднання.

22 січня 1919 року на Софійській площі у Києві *адвокати Лев Бачинський* та *Лонгин Цегельський* урочисто проголосили Акт Злуки. Для представників іноземних держав *адвокат з Галичини Ярослав Олесницький* зачитав Акт Злуки французькою — мовою дипломатичного спілкування.

Утворення єдиної, соборної, незалежної Української Держави здійснило мрію багатьох поколінь і стало втіленням споконвічного прагнення українського народу.

Представники адвокатури здійснили вагомий внесок у проголошення незалежності Карпатської України 15 березня 1939 року. *Адвокат Михайло Брацайко* був автором проєкту закону про назву, мову, прапор, герб та гімн Карпатської України. Його брат, *адвокат*

Юліан Брацайко став міністром фінансів і комунікацій Карпатської України.

Державницька традиція збереглася і продовжилася в еміграції. У 1926 — 1954 роках *адвокату Андрію Лівицькому* судилося стати президентом Української Народної Республіки в екзилі. *Адвокат Степан Витвицький* став його наступником, президентом УНР в еміграції у 1954 — 1965 роках.

Адвокати Андрій Лівицький та Степан Витвицький зуміли сформувати та організувати діяльність українського уряду в еміграції — Державного Центру Української Народної Республіки. Центр діяв протягом 71 року, з них 39 років поспіль його очолювали вищезгадані адвокати.

Адвокати-президенти Української Народної Республіки на еміграції зберегли основні атрибути державної влади — прапор, державну печатку та президентські клейноди, які повернулися в Україну після проголошення незалежності у 1991 році. 22 серпня 1992 року президент Української Народної Республіки в екзилі Микола Плав'юк склав повноваження і проголосив державу Україна правонаступницею УНР.

Адвокатура брала активну участь у розбудові усіх ділянок суспільного життя. Саме адвокати були активними учасниками кооперативного руху, очолювали перші українські фінансові організації, банки, страхові компанії, були знаними меценатами і філантропами, брали участь у роботі органів місцевого самоврядування. *Адвокати Микола Левитський, Степан Федак, Федір Крижанівський, Теофіл Кормош* — «батьки-засновники» української кооперації та банківської справи.

Адвокати-письменники Андрій Чайковський, Марко Черемшина, Лесь Мартович, Франц Коковський, Осип Назарук, Михайло Комаров, Теодот Галін, а також адвокати-композитори Анатолій Кос-Анатольський, Богдан Веселовський своєю творчістю здійснили вагомий внесок у розвиток української літератури та музики, їхні твори увійшли до національної спадщини України.

Українська незалежність постала внаслідок боротьби протягом усього ХХ століття — століття війн і революцій. У її здобутті — величезний внесок українських адвокатів. Пам'ятаємо їх і вшановуємо!

НАЗВА СУДУ
Адреса суду
Судді П. І. Б.

**Захисник особи, яка притягається
до адміністративної відповідальності:**

ОСОБА_1
Адреса: АДРЕСА_1
РНОКПП НОМЕР_1
Засоби зв'язку: 050-333-33-33
OSOBA_1@gov.ua

**Особа, яка притягається
до адміністративної відповідальності:**

ОСОБА_2
Адреса для листування: АДРЕСА_2
РНОКПП НОМЕР_2
Засоби зв'язку: 050-111-11-11

Справа № _____

КЛОПОТАННЯ

про закриття провадження в справі про адміністративне правопорушення за відсутністю події та складу адміністративного правопорушення та повернення грошових коштів

У провадженні Вашого суду знаходиться справа № ____ про притягнення до адміністративної відповідальності ОСОБА 2 за вчинення адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 204-3 КУпАП.

Відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 247 КУпАП провадження в справі про адміністративне правопорушення не може бути розпочато, а розпочате підлягає закриттю за відсутністю події і складу адміністративного правопорушення.

Відсутність події і складу адміністративного правопорушення пояснюється таким.

У протоколі про адміністративне правопорушення № ____ від 31.05.2021 р. убачається, що 31.05.2021 р. о 09 год. 00 хв. ОСОБА 2, прямуючи з м. Полтави до м. Макіївки, перетинаючи КПВВ «Новотроїцьке», в особистих речах здійснювала переміщення грошових коштів у розмірі 7500 доларів США, 10 000 російських рублів та 32 000 грн, що в еквіваленті складає 241 950 грн за курсом НБУ на 31.05.2021 р., що є порушенням п. 2 наказу № 52 від 14.07.2020 р. «Про затвердження Переліку і обсягів (вартості/ваги/кількості) обмежених або заборонених до переміщення через лінію розмежування та до/з гуманітарно-логістичних центрів товарів, а також товарів, які можуть бути віднесені до особистих речей» Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України, чим скоїла адміністративне правопорушення, передбачене ч. 1 ст. 204-3 КУпАП.

Однак ОСОБА 2 вини своєї у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 204-3 КУпАП, не визнає, оскільки кошти, які вона перевозила, належать їй на праві власності та є легально отриманими. Так, ОСОБА 2 є пенсіонером та інвалідом другої групи, у зв'язку з чим отримує

виплати від держави, зокрема пенсію, субсидію та соціальну допомогу, що підтверджується виписками з АТ КБ «ПриватБанк» на загальну суму надходжень 245 941, 38 грн.

Окрім цього, в ОСОБА 2 наявні документи, які підтверджують продаж будинку у 2006 році, який належав сину ОСОБА 2 ОСОБІ 3, на праві приватної власності за 65 000 грн.

ОСОБА 3 29.05.2006 р. у судовому порядку був визнаний безвісно відсутнім, керуючись ст. 44 ЦК України ОСОБА 2, здійснює опіку над майном свого безвісно відсутнього сина в його інтересах. Зазначені грошові кошти від продажу будинку досі не витрачені та зберігалися ОСОБА 2.

Кошти у розмірі 7500 доларів США, 10 000 російських рублів та 32 000 грн вона перевозила для того, щоб придбати нерухомість у м. Макіївці та надалі проживати поряд зі своєю донькою ОСОБА 4, оскільки за станом здоров'я ОСОБА 2 потребує стороннього догляду, що підтверджується довідкою КП «ЦПМСД № 1 Полтавської міської ради» № 3/106 від 04.06.2021 р. Також ОСОБА 2 не має власного житла у м. Полтаві, а винаймає його, що підтверджується відповідними довідками.

Документи, які підтверджують зазначені обставини, додаються до клопотання.

Таким чином, вважаємо, що є належні, допустимі і достатні докази походження грошових коштів у розмірі 7500 доларів США, 10 000 російських рублів та 32 000 грн.

Відповідно до ст. 280 КУпАП орган (посадова особа) при розгляді справи про адміністративне правопорушення зобов'язаний з'ясувати: чи було вчинено адміністративне правопорушення, чи винна дана особа в його вчиненні, чи підлягає вона адміністративній відповідальності, чи є обставини, що пом'якшують і обтяжують відповідальність, а також з'ясувати інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи.

Положеннями ст. 251 КУпАП визначено, що встановлення доказів по справі встановлюється протоколом про адміністративне правопорушення, поясненнями особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, свідків, висновком експерта, речовими доказами, протоколом про вилучення речей і документів, а також іншими документами.

У ч. 1 ст. 204-3 КУпАП визначено, що адміністративна відповідальність настає за порушення порядку переміщення товарів до району або з району проведення антитерористичної операції, яка тягне за собою накладення штрафу на осіб, які переміщують такі товари з конфіскацією таких товарів.

Пунктом 2 наказу № 52 від 14.07.2020 р. «Про затвердження Переліку і обсягів (вартості/ваги/кількості) обмежених або заборонених до переміщення через лінію розмежування та до/з гуманітарно-логістичних центрів товарів, а також товарів, які можуть бути віднесені до особистих речей Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України» встановлено, що фізична особа може переміщувати готівкові кошти з: тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях (далі — тимчасово окуповані території) на контрольовані Україною території у сумі, що не перевищує 50 000 гривень, або еквівалентній сумі, у тому числі в іноземній валюті, без підтвердних документів про їх походження, а також у сумі, що перевищує 50 000 гривень, або еквівалентній сумі, у тому числі в іноземній валюті, за умови погодження переміщення цих коштів з представниками координаційного центру відповідно до законодавства; контрольованих Україною територій на тимчасово окуповані території у сумі, що не перевищує 50 000 гривень, або еквівалентній сумі, у тому числі в іноземній валюті без підтвердних документів про їх походження.

З аналізу зазначених норм убачається, що склад адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 204-3 КУпАП, зокрема переміщення грошових коштів у сумі понад 50 000 гривень, або еквівалентній сумі, у тому числі, в іноземній валюті, з контрольованої Україною території на тимчасово окуповану територію утворюють дії особи, яка не має підтвердних документів на їх походження.

При цьому в матеріалах справи відсутні будь-які докази відсутності у ОСОБА 2 підтвердження походження цих коштів відповідно до законодавства та те, що їй пропонувалось надати такі підтвердження.

Під час оформлення протоколу про адміністративне правопорушення мала можливість зайти в «Приват24» та надати виписку із банку за поточним рахунком, однак їй було повідомлено, що перевозити більше ніж 50 000 грн заборонено. Про існування наказу № 52 від 14.07.2020 р. «Про затвердження Переліку і обсягів (вартості/ваги/кількості) обмежених або заборонених до переміщення через лінію розмежування та до/з гуманітарно-логістичних центрів товарів, а також товарів, які можуть бути віднесені до особистих речей» Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України ОСОБА 2 обізнана не була.

Необхідно зауважити, що обов'язок щодо збирання доказів покладається на осіб, уповноважених на складання протоколів про адміністративні правопорушення, визначених ст. 255 КУпАП, суд не має права самостійно відшукувати докази винуватості особи у вчиненні правопорушення, оскільки таким чином неминуче перебиратиме на себе функції обвинувача, позбавляючись статусу незалежного органу правосуддя, що є порушенням ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Відповідно до ст. 129 Конституції України розгляд і вирішення справ у судах здійснюється на засадах змагальності сторін та свободи в наданні ними суду своїх доказів та у доведеності перед судом їх переконливості, при цьому в ст. 62 Конституції України унормовано, що винуватість особи повинна бути доведена у встановленому законом порядку, обвинувачення не може ґрунтуватись на припущеннях, усі сумніви стосовно доведеності вини особи тлумачаться на її користь. За змістом ст. 7, 254, 279 КУпАП ніхто не може бути підданий заходу впливу у зв'язку з адміністративним правопорушенням інакше, яке на підставах і в порядку, встановлених законом; розгляд справи про адміністративне правопорушення здійснюється щодо правопорушника та в межах протоколу про адміністративне правопорушення, який є єдиною підставою для притягнення особи до адміністративної відповідальності.

Аналогічного роду положення закріплено й у ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, які зводяться до того, що кожен вважається невинуватим доти, доки його вину не буде доведено в законному порядку.

У контексті рішення ЄСПЛ «Надточій проти України» (заява № 7460/03) правопорушення, яке розглядається, має ознаки, притаманні кримінальному обвинуваченню у значенні ст. 6 Конвенції, що вимагає дотримання стороною обвинувачення, яку в цій справі представляє автор протоколу про адміністративне порушення, відповідного доказового забезпечення, що передбачає такий рівень доказування, який не залишає жодних розумних сумнівів щодо доведеності вини обвинуваченого.

Водночас у справі «Barbera, Messegua and Jabardo v. Spain» від 06.12.1998 (п. 146) Європейський суд з прав людини встановив, що принцип презумпції невинності вимагає, серед іншого, щоб, виконуючи свої обов'язки, судді не починали розгляд справи з упередженої думки, що особа скоїла правопорушення, яке ставиться їй у провину; всі сумніви щодо її винуватості повинні тлумачитися на користь цієї особи.

Статтею 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» зобов'язано суди застосовувати при розгляді справ Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод та практику Європейського суду з прав людини як джерела права, а ЄСПЛ дотримується у своїх рішеннях позиції того, що суд вправі обґрунтовувати свої висновки лише доказами, що впливають зі співіснування достатньо переконливих, чітких і узгоджених між собою висновків чи схожих неспростовних презумпцій факту, тобто таких, що не залишають місце сумнівам, оскільки наявність останніх не узгоджується із стандартом доказування поза розумним сумнівом (рішення від 18 січня 1978 року у справі «Ірландія проти Сполученого Королівства» (Ireland v. the United Kingdom), п. 161, Series A заява № 25).

Враховуючи вищенаведене, керуючись ст. 247 КУпАП, —

ПРОШУ:

Закрити провадження в справі про адміністративне правопорушення відносно ОСОБА 2 за вчинення адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 204-3, КУпАП, за відсутністю події та складу адміністративного правопорушення.

Грошові кошти в сумі 7500 доларів США (номіналом 100 доларів — 75 шт.), 10 000 російських рублів (номіналом 1000 російських рублів — 8 шт., 2000 російських рублів — 1 шт.) та 32 000 грн (номіналом 1000 грн — 18 шт., 500 грн — 28 шт.), які були вилучені під час здійснення провадження у справі про адміністративні правопорушення № 0207 від 31.05.2021 р., — повернути ОСОБА 2.

Додатки:

1. Копія паспорта ОСОБА 2 та РНОКПП.
2. Копія пенсійного посвідчення.
3. Копії посвідчень.
4. Копія довідки МСЕК.
5. Виписки з АТ КБ «ПриватБанк».
6. Копія свідоцтва про народження ОСОБА 3.
7. Копія рішення суду про визнання безвісно відсутнім ОСОБА 3.
8. Копія договору купівлі-продажу.
9. Копія витягу із Державного реєстру правочинів.
10. Копія свідоцтва про народження ОСОБА 4.
11. Копія свідоцтва про шлюб ОСОБА 4.
12. Копія паспорта ОСОБА 4.
13. Копія довідки про склад сім'ї.
14. Копія договору.
15. Копія медичної довідки.
16. Ордер — для суду.
17. Копія свідоцтва про право на зайняття адвокатською діяльністю — для суду.

ДАТА**ПІДПИС**

НАЗВА СУДУ

Адреса суду
Судді П. І. Б.

Представник позивача:

ОСОБА_1
Адреса: АДРЕСА_1
РНОКПП НОМЕР_1
Засоби зв'язку: _____

Позивач:

ОСОБА_2
Адреса для листування: АДРЕСА_2
РНОКПП НОМЕР_2
Засоби зв'язку: _____

Представник відповідача:

ОСОБА_3
Адреса для листування: АДРЕСА_3
РНОКПП НОМЕР_3
Засоби зв'язку: _____

Відповідач:

ОСОБА_4
Адреса реєстрації АДРЕСА_4
РНОКПП НОМЕР_4
Засоби зв'язку: _____

Справа №

_____

ЗАПЕРЕЧЕННЯ

**щодо розміру витрат позивача на правову допомогу
та їх стягнення з відповідача**

У провадженні Вашого суду перебуває цивільна справа за позовом ОСОБА_2 до ОСОБА_4 про відшкодування збитків у порядку зворотної вимоги (регресу).

Відповідач, користуючись своїм правом відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 43 ЦПК України, вважає за потрібне надати заперечення щодо витрат позивача на правову допомогу та їх стягнення з відповідача.

У позовній заяві позивач зазначає, що поніс витрати у розмірі 9500 (дев'ять тисяч п'ятсот) грн на оплату послуг адвоката відповідно до договору про надання правової допомоги НОМЕР_6 від 30.01.2021 р.

Додатково вказано, що інші судові витрати, які очікує понести позивач, будуть залежати від кількості судових засідань, а також від обсягу вчинення інших процесуальних дій, в яких братиме участь представник позивача, які пов'язані з розглядом судової справи.

Відповідно до ч. 3 ст. 30 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» **при встановленні розміру гонорару враховуються складність справи, кваліфікація і досвід адвоката, фінансовий**

стан клієнта та інші істотні обставини. **Гонорар має бути розумним та враховувати витрачений адвокатом час.**

Відповідно до ч. 4 ст. 137 ЦПК України розмір витрат на оплату послуг адвоката має бути співмірним із:

- 1) складністю справи та виконаних адвокатом робіт (наданих послуг);**
- 2) часом, витраченим адвокатом на виконання відповідних робіт (надання послуг);**
- 3) обсягом наданих адвокатом послуг та виконаних робіт;**
- 4) ціною позову та (або) значенням справи для сторони, у тому числі впливом вирішення справи на репутацію сторони або публічним інтересом до справи.**

Відповідно до п. 2 ч. 4 ст. 141 ЦПК України при вирішенні питання про розподіл судових витрат суд враховує, чи є **розмір таких витрат обґрунтованим та пропорційним до предмета спору з урахуванням ціни позову**, значення справи для сторін, зокрема, чи міг результат її вирішення вплинути на репутацію сторони або чи викликала справа публічний інтерес.

Ті самі критерії застосовує ЄСПЛ, присуджуючи судові витрати на підставі ст. 41 Конвенції. Зокрема, згідно з його практикою заявник має право на компенсацію судових та інших витрат, **лише якщо буде доведено, що такі витрати були фактичними і неминучими, а їхній розмір — обґрунтованим** (рішення у справі «East/West Alliance Limited» проти України»). У рішенні ЄСПЛ у справі «Лавентс проти Латвії» зазначено, що відшкодовуються **лише витрати, які мають розумний розмір**.

З наданого позивачем акта здачі-прийняття робіт (надання послуг) убачається, що такі послуги, як аналіз судової практики та обговорення з клієнтом правової позиції по справі, написання позовної заяви, підготовка процесуальних документів у кількості необхідних для подання позову, до суду надавались загальною тривалістю 15 годин, однак з позовної заяви вбачається, що вона викладена всього на трьох сторінках, до суду подано незначну кількість копій документів, що також свідчить про те, що заявлені до відшкодування витрати на професійну правничу допомогу є неспівмірним зі складністю справи та обсягом наданих адвокатом послуг позивачу, часом, витраченим адвокатом на виконання відповідних робіт (послуг) та ціною позову. Така ж правова позиція висвітлена у постанові Верховного Суду від 17.09.2019 р. у справі № 810/3806/18.

У додатковій угоді № 2 до договору про надання правової допомоги № НОМЕР_6 від 30.01.2021 р. передбачено послугу «Супровід та контроль судової справи» вартістю 3500 (три тисячі п'ятсот) грн, при цьому відсутні дані про витрачений час на надання цієї послуги. До того ж формулювання є досить обширним і включає в себе послуги з написання позовної заяви, підготовки процесуальних документів у кількості необхідних для подання позову до суду, за які окремо встановлено плату. Також в акті здачі-прийняття робіт (надання послуг) від 12.05.2021 р. до договору про надання правової допомоги № НОМЕР_6 від 30.01.2021 р. вказано, що клієнтом було здійснено авансування послуг адвоката для здійснення супроводу та контролю судової справи в розмірі 3500 (три тисячі п'ятсот) грн, однак відсутній акт здачі-прийняття робіт (надання послуг), а тому не зрозуміло, що саме робив адвокат та з чого складається вартість послуги. До того ж відповідно до платіжного доручення № НОМЕР_7 від 08.04.2021 р. сплачено було 5000 (п'ять тисяч) грн.

В акті здачі-прийняття робіт (надання послуг) від 12.05.2021 р. до договору про надання правової допомоги № НОМЕР_6 від 30.01.2021 р. вказано, що до сплати відповідно до переліку послуг підлягає 6000 (шість тисяч) грн, однак відповідно до платіжного доручення № НОМЕР_8 від 12.05.2021 р. сплачено лише 4500 (чотири тисячі п'ятсот) грн.

У додатковій угоді № 2 до договору про надання правової допомоги № НОМЕР_6 від 30.01.2021 р. та акті здачі-прийняття робіт (надання послуг) від 12.05.2021 р. до договору про надання правової допомоги № НОМЕР_6 від 30.01.2021 р. передбачена послуга «Підготовка процесуальних документів у кількості необхідних для подання позову до суду» вартістю 1500 (одна тисяча п'ятсот) грн, витрачено

часу — 2 години, однак з матеріалів справи вбачається, що з процесуальних документів наявна лише позовна заява, а послуга з написання позовної заяви передбачена окремо, таким чином не зрозуміло, які процесуальні документи було підготовлено.

Ринкова вартість послуги з написання позовної заяви в цивільному провадженні за даними, які містяться на сайтах різних юридичних фірм, адвокатських об'єднань та адвокатів, починається від 300 (чотирьохсот) грн (скріншоти екрана), а таким чином, вартість у 3500 (три тисячі п'ятсот гривень) явно завищена та не відповідає складності справи.

Враховуючи все вищенаведене, керуючись ст. 43, 137, 141 ЦПК України, ст. 30 ЗУ «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», вважаємо, що відшкодування витрати на професійну правничу допомогу є неспівмірним зі складністю справи та обсягом наданих адвокатом послуг позивачу, часом, витраченим адвокатом на виконання відповідних робіт (послуг), та ціною позову, і **заперечуємо щодо розміру витрат позивача на правову допомогу та їх стягнення з відповідача та просимо залишити вимогу щодо покладання витрат на правову допомогу в розмірі 9500 (дев'ять тисяч п'ятсот) грн на відповідача без задоволення.**

Додатки:

1. Скріншоти екрана з ринковою вартістю написання позовної заяви.

ДАТА

(Підпис) П. І. Б.